

วิจารณ์หนังสือ

สติเฟิ่น อาร์. เฮดเดอร์.

รากเหง้าแห่งความขัดแย้ง ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ กับพวกากับ พรรคคนงาน เวียดนาม.

(ปนัดดา เลิศล้ำอำไพ
:บรรณาธิการแปล)

สุรกานต์ วัฒนาลัย
(บรรณาธิการแปล).

ต้นตอแห่งความขัดแย้ง ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ กับพวกากับพรรคคนงาน เวียดนาม.

เมธา พรหมเทพ.

ชนวนสงครามเวียดนาม— กัมพูชา.

กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชีย จุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัย และ สำนัก
พิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๒๓

เมื่อหลายปีก่อน ตอนที่อเมริกาเข้า
มาทำสงครามในเวียดนามและอินโด-
จีนนั้น ด้านหนึ่ง เราได้เห็นภาพของ
การเข่นฆ่าล้างผลาญมนุษย์อย่างโหด
เหี้ยมทารุณที่สุด เห็นภาพของความ
หายนะและการทำลายล้าง แต่ขณะ
เดียวกันในอีกด้านหนึ่ง เราก็ดูเห็น
ภาพซึ่งจะต้องตามมาอย่างแน่นอน
นั่นคือการเคลื่อนไหวเพื่อประท้วง
สงครามรุกรานของอเมริกา ซึ่งเกิดขึ้น
ในแทบทุกมุมโลก จากฝั่งมหาสมุทร
หนึ่งไปยังอีกฝั่งมหาสมุทรหนึ่ง ผู้คน
นับล้าน ๆ ถูกดึงดูดให้เข้าร่วมกัน
โดยไม่รู้ตัวในขบวนการอันยิ่งใหญ่
บุคคลที่โดดเด่นจำนวนมาก ตั้งแต่
ปัญญาชนระดับอาจารย์มหาวิทยาลัย
นักคิดนักเขียน ไปจนถึงนักร้องและ
ดารากาพย์ดนตรี ได้ปรากฏตัวขึ้นใน
ช่วงนี้ ประวัติศาสตร์จะต้องเว้นที่
ว่างให้กับการเคลื่อนไหวอันใหญ่โตนี้
ในประเทศเราเอง แม้จะอยู่ใน
ยุคเผด็จการทหาร แต่การเคลื่อนไหว
ด้วยรูปแบบต่าง ๆ เพื่อคัดค้าน
สงครามเวียดนามก็เกิดขึ้นอย่างคึกคัก
นักคิดนักเขียนอย่าง วิฑากร เชียง
กุล, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ไพบลีย์
วงษ์เทศ, อนุช อภาภิรม, ชาญวิทย์
เกษตรศิริ, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์,
สุจิตต์ วงษ์เทศ ไปจนถึงผู้นำนัก
ศึกษาอย่าง เสกสรรค์ ประเสริฐกุล
และนิสิต จิตรโสภณ พุดงาย ๆ คือ
ปัญญาชนที่โดดเด่นในยุคก่อน ๔๔ ตุลา
เกือบทุกคนล้วนแต่ได้รับผลสะท้อน
ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากสงคราม
ครั้งนั้นเหมือนกัน และต่างก็มีผล
งานในด้านนี้ออกมาไม่ว่าจะเป็น ลอม
ฟาง, กัญขาว, สงครามอินโดจีน,

วลัญทัศน์ หรือ สังคมศาสตร์ปริทัศน์
ดังนั้น ในด้านกลับจึงไม่ต้องสงสัย
เลยว่า ชัยชนะในสงครามปลดแอก
ของประชาชนอินโดจีน (๑๙๗๕) จะ
สร้างความยินดีให้กับผู้รักความเป็น
ธรรมทั่วไปเช่นไร ทุกคนต่างหวังว่า
นับแต่บัดนี้ต่อไป สันติภาพและความ
เจริญรุ่งเรืองจะกลับมาสู่ภูมิภาคนี้
อีกครั้งหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากงานเขียน
เรื่องสงครามอินโดจีนในช่วงนี้ มัก
จะออกมาในรูปของการมองโลกใน
แง่ดีเสมอ (แน่นอน ไม่นับงาน
ของพวกอนุรักษนิยมที่อยู่ในสภาพ
ตันตระหนัก)
แต่แล้ว ในระยะเวลาเพียง ๒ ปี
เราก็ดูมาเป็นพยานในสงครามครั้ง
ใหม่ คราวนี้ระหว่างประเทศ “สังคมนิยม”
ที่เคยเป็น “มิตรร่วมรบ” ด้วย
กันเอง และผลที่สุดก็นำไปสู่การยึด
ครองของประเทศหนึ่งต่ออีกประเทศ
หนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึง สงครามอินโด-
จีนครั้งแรกและผลสะท้อนที่ตามมา
เป็นการจุดประกายแห่งความหวังใน
“สังคมนิยม” แก่คนจำนวนไม่น้อย
แล้ว สงครามอินโดจีนครั้งหลังนี้ก็
เป็นเหมือนการ “ช็อก” ครั้งใหญ่ ที่
ทำให้ฝ่ายขวาหวาดระแวงและฝ่าย
ซ้ายสับสน ดังนั้น สิ่งที่ต้องการก็คือ
คำอธิบายที่ “สมเหตุสมผล” เกี่ยวกับสาเหตุ
วิถีดำเนินและผลกระทบ
สงครามครั้งนี้ ยิ่งสถานการณ์โลก
ทั่วไป ๆ ไปกำลังทวีความตึงเครียดมาก
ขึ้นทุกทีเช่นนี้ ความต้องการ “คำ
อธิบาย” ก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น ผลที่ตาม
มาก็คือ มีการพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับ
สงครามและความขัดแย้งครั้งใหม่ใน
อินโดจีนและในค่ายสังคมนิยมออก
มาอย่างมากมาย

เราอาจจะแบ่งหนังสือเหล่านี้ ออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ ตามแนวความคิดของผู้เขียน กลุ่มแรก ได้แก่ พวกที่สนับสนุนเขมรแดง (และจีน) คัดค้านเวียดนาม (และสหภาพโซเวียต) เช่น ชัยสิทธิ์ สมทวนิช (บรรณาธิการ), เวียดนามกับการรุกรานกัมพูชา; เพตรา เบญจองค์ และคณะ (แปล), สมุดปกดำ, ก่อนกัมพูชาแตก; ยังกี มีตาล, ลุยเข้าไปในกัมพูชา; สุมิตร วงศ์สามัญ, โศกเคราะห์นพาวเคราะห์ และ ฝ่ายต่างประเทศ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ปล้นเขมร. ในระยะหลังงานของกลุ่มนี้ขาดช่วงไปเพราะเกิดความปั่นป่วนทางความคิดในบางระดับ กลุ่มที่สอง คือพวกที่สนับสนุนเวียดนามคัดค้านกัมพูชา ได้แก่งานของนักเขียนในกลุ่ม ไทยนิกร-เส้นทาง-ตะวันใหม่ (ยุค ศรีอารีระ, ยอดธง ทับทิวไม้, ฯลฯ) และ “คลังสมุดดาวฤกษ์” (สำนักพิมพ์ของสหภาพโซเวียตในไทย) เช่น จรัล โยบรรยงค์, ล้างชาติเขมร และ กัมพูชา; จากโลกนาฏกรรมสังหารรวมชาติ และกลุ่มที่สาม คือพวกที่คัดค้านทั้งเวียดนามและกัมพูชา พวกนี้เป็นฝ่ายขวาที่ทำงานในกลไกรัฐและมีบทบาทในการแอนตี้คอมมิวนิสต์มาโดยตลอด ได้แก่งานเขียนของกลุ่มปัญญา-บริษัทพิทักษ์ประชา ซึ่งมี ดร.สมชัย รัทวิจิตร นักวิจัยของกอมมิวนิสต์ เป็นหัวเรือใหญ่ พวกนี้คัดค้านคอมมิวนิสต์ “ทุกรูปแบบ” อย่างแข็งขันพอ ๆ กับ “โปรอเมริกัน” อย่างเปิดเผย กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว แนวความคิดของกลุ่มที่สองกับกลุ่มที่สามต่างกัน แต่ทั้งสองฝ่ายมีจุดร่วมเฉพาะหน้าคือ ต้องการคัดค้าน

“แนวทางจีน” และ พทท. (พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย) ดังนั้นในทางปฏิบัติงานของสองกลุ่มนี้จึงออกมาประสานกัน คัดค้านความพยายามและการเคลื่อนไหวทุกชนิดของกลุ่มแรก

การทำงานเขียนเรื่องอินโดจีนของทั้งสามกลุ่มนี้ มีลักษณะที่ “เอียง” เข้าหาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอย่างเด่นชัดไม่ได้ หมายความว่า จะทำให้มันหมดคุณค่าลงหรือขาดความถูกต้องเสมอไป เพราะ (ในทัศนะของผู้วิจารณ์) บางครั้ง การเลือกที่จะยืนอยู่ข้างใดข้างหนึ่งให้แน่นอนลงไปยิ่งดีเสียกว่าการพยายาม “วางตัวเป็นกลาง” หรือทำตัวให้ “ปราศจากอคติ” ทั่ว ๆ ทั่ว ๆ ไม่ได้เลย อย่างไรก็ตาม สำหรับพวกเราที่อยู่ในแวดวง “วิชาการ” ก็จำเป็นต้องมีคำอธิบายที่ “สมเหตุสมผล” และ “เป็นกลาง” มากกว่า

สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นหน่วยงานที่มีผลงานด้านวิชาการเกี่ยวกับปัญหาสถานการณ์ระหว่างประเทศ ออกมาอยู่เสมอ ๆ และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เช่น จุลสาร ชุต เบลอง หลังเหตุการณ์ปัจจุบัน และ เอเชียปริทัศน์ หนังสือเล่มที่จะวิจารณ์ต่อไปนี้คือ รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา กับพรรคคนงานเวียดนาม ของ สตีเฟ่น อาร์ เฮดเดอร์, ต้นตอแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา กับพรรคคนงานเวียดนาม และ ขบวนการสังคมนิยม-กัมพูชา ของ เมธา พรอมเทพ เป็นผลงานประเภทพ็อคเก็ตบุค ชุดล่าสุดของสถาบันแห่งนี้

เล่มแรกเป็นงานของ สตีเฟ่น อาร์. เฮดเดอร์ “นักวิจัยฝ่ายซ้ายชาวอเมริกัน” (Radical American researcher ตามสำนวนของนิตยสาร AMPO) ที่กำลังทำปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ ในวิชารัฐศาสตร์สาขาการปกครองเปรียบเทียบ เน้นหนักเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เฮดเดอร์รู้ภาษาเขมร และมีประสบการณ์สองปีในเขมร ในฐานะนักข่าว ทั่วไป และ เอ็น.บี.ซี. ช่วงปี ๒๕๑๖-๒๕๑๘ ทำให้เขามีข้อมูลเกี่ยวกับเขมรดีมากที่สุดในขณะนี้ หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยบทความขนาดยาวของเขา ๒ เรื่อง คือ “รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา กับพรรคคนงานเวียดนาม” และ “จุดระเบิดแห่งความขัดแย้งระหว่างกัมพูชาและเวียดนาม” พร้อมด้วยภาคผนวก “๑๐ เดือนแห่งการยึดครองกัมพูชาของเวียดนามและการต่อต้าน” ซึ่งเป็นคำบรรยายของเขาที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรื่อง “รากเหง้าฯ” เคยลงพิมพ์ใน Bulletin of Concerned Asian Scholar รายเดือน ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔ พศ. ๒๕๒๑ (ออกจริง ๒๕๒๒) เป็นการเล่าภูมิหลังของความสัมพันธ์ระหว่างพรรคทั้งสอง ตั้งแต่ทศวรรษ ๑๕๓๐ เป็นต้นมา สิ่งที่เฮดเดอร์ต้องการจะชี้ให้เห็น และเป็นจุดเด่นที่บทความเรื่องนี้แตกต่างจากเรื่องอื่นๆ คือ พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาไม่มีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเองมาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งได้รับชัยชนะในปี ๑๕๗๕ เขาได้โต้แย้งความเชื่อทั่วไปที่ว่า พรรคนพวงพาสัยเวียดนามและจีน

จนได้ชัยชนะ และข่าว ด้วยความเป็นอิสระเอง ทำให้พรรคกัมพูชาเริ่มขัดแย้งพรรคเวียดนาม ซึ่งถือว่าตัวเป็นผู้ “ดูแล” การปฏิวัติในอินโดจีนความขัดแย้งนี้ไม่อาจประนีประนอมกันได้ จนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเปลี่ยนไปในทางที่อีกฝ่ายรับได้ เวียดนามซึ่งมีกำลังเหนือกว่า จึงเปลี่ยนกัมพูชาไปในแนวทางที่ตนต้องการ

เฮดเดอร์ ได้ท้าวความการตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนในปี ๑๙๓๐ โดยโฮจิมินห์และนักปฏิวัติเวียดนาม พรรคนั้นได้เข้าไปพยายามก่อการปฏิวัติในลาวและกัมพูชา แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ปี ๑๙๕๐ ได้ตั้งพรรคประชาชนปฏิวัติกัมพูชาขึ้น แต่งานส่วนใหญ่จำกัอยู่เฉพาะในหมู่ชาวกัมพูชาเชื้อสายเวียดนาม หลังการเจรจาที่เจเนวาปี ๑๙๕๔ พรรคนั้นก็ถูกตัดหางปลอยวัด เพราะที่ประชุมครั้งนั้นไปรับรองสหุ ทำให้งานของพรรคยิ่งหดตัวแคบลง ปลายทศวรรษ ๑๙๕๐ ก็ถูกรัฐบาลสหุปราบเกือบหมด ปี ๑๙๖๐ ได้เกิดการตั้งพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาขึ้นใหม่ ประกอบด้วยคน ๒ กลุ่ม คือพวกที่เคยอยู่พรรคเดิม ซึ่งสัมพันธ์กับเวียดนามมาก่อน กับพวกนักเรียนนอกที่เพิ่งกลับมา เช่น พอล พต, เขียวสัมพันธ์, เอียง ชาร์ ต่อมา ตูจ สมุทเลขาธิการคนแรกซึ่งเคยมีความสัมพันธ์กับเวียดนามถูกสายลับของสหุฆ่าตาย และพอล พตได้ขึ้นเป็นเลขาธิการแทน ทำให้ความสัมพันธ์กับเวียดนามที่เหลือน้อยเต็มที่ ขาดสะบั้นลง ที่สำคัญคือ ช่วงนั้นพรรคกัมพูชา

กับพรรคเวียดนามได้ขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในปัญหาที่ว่าจะมีท่าทีต่อสหุอย่างไร

ช่วงทศวรรษ ๑๙๖๐ สหุประกาศนโยบาย “ต่อต้านอเมริกา” ถึงขั้นตัดสัมพันธ์ทางการทูต ทำให้จีนและเวียดนามเห็นว่าสหุเป็น “แนวร่วม” ที่ควรใช้เท่าที่สามัคคีด้วย แต่พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาซึ่งถูกสหุปราบปรามอย่างหนักเห็นว่าสหุเป็นศัตรูที่ต้องดำเนินการต่อสู้ เวียดนามและจีนได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน เมือง และอาวุธแก่สหุ ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับสหุเลวลงทุกที ผู้ปฏิวัติงานพรรคที่ถูกส่งไปร่วมรัฐบาล ถูกปลด และการเคลื่อนไหวในเมืองถูกปราบ พรรคจึงตัดสินใจเข้าสู่ชนบทและในปี ๑๙๖๓ ก็เริ่มดำเนินการต่อสู้ด้วยอาวุธคัดค้านรัฐบาล ทำให้เวียดนามที่กำลังต้องการความช่วยเหลือจากสหุ เรื่องเส้นทางลำเลียงอาวุธและที่ตั้งทางทหารสำหรับเข้าตีภาคใต้ ไม่พอใจมาก ปี ๑๙๖๐ ลอนนอลทำรัฐประหาร เวียดนามมองว่าเป็นความผิดของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่ทำให้สหุ โดดเดี่ยวจนถูกรัฐประหาร ขณะที่พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา มองว่ายุทธศาสตร์ยิววิธของตนได้รับการพิสูจน์ว่าถูกต้องแล้ว

ตอนท้ายของบทความ เฮดเดอร์ได้กล่าวถึงความแตกต่างด้านแนวทางต่างประเทศของพรรคทั้งสองโดยชี้ว่าทั้งเวียดนามและกัมพูชามีความคล้ายคลึงกับจีนมากกว่าโซเวียต เวียดนาม (ในช่วงนั้น) ใกล้ชิดกับจีนมากกว่า แต่ก็ไม่ได้ขัดแย้งกับ โซเวียตมากนัก

ผิดกับกัมพูชาที่แม้จะไม่ได้สนิทสนมกลมเกลียวกับจีนเท่าใด แต่ขัดแย้งกับโซเวียตมากกว่าเวียดนาม พรรคเวียดนามเป็นพรรคเก่า พรรคนั้นจึงมองความขัดแย้งระหว่างจีน-โซเวียตว่าเป็นเพียงความขัดแย้ง “ภายใน” ขบวนการที่สามารถแก้ได้ด้วยการศึกษาหรือ ส่วนกัมพูชาเป็นพรรคใหม่ที่เกิดมาในช่วงนั้นพอดี ไม่มีความสัมพันธ์กับทั้งสองพรรคมาก่อน ทำให้ “ตระหนักถึงความจำเป็นของการเลือกข้างใดข้างหนึ่ง หรือวางเฉยเป็นกลางกับทั้งสอง มากกว่าจะมองปรากฏการณ์นั้นประหนึ่งว่าไม่ใช่เรื่องร้ายแรงอะไร...” (น. ๕๔) และในทางเป็นจริง ความสัมพันธ์กับโซเวียตก็พัฒนาไปในทางเลวลงทุกที เพราะโซเวียตไม่ได้ให้อะไรกับกัมพูชาเลย ผิดกับเวียดนามที่โซเวียตยังให้ความช่วยเหลือด้านอาวุธบ้าง (แม้จะไม่สม่ำเสมอ)

การเขียนที่กระชับแต่รอบด้านและการอ้างอิงข้อมูลอย่างกว้างขวางเป็นระบบ ทำให้งานของเฮดเดอร์ชวนมนาน่าค้นหาเชื่อถืออย่างยิ่ง จนอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีบทความภาษาไทยเรื่องใดเคยทำได้ขนาดนั้นมาก่อน เฮดเดอร์ประสบความสำเร็จในการพิสูจน์ให้เห็นว่า พรรคกัมพูชามีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเองมาโดยตลอด ซึ่งทำให้ความเชื่อหรือคำโฆษณาประเภท “กัมพูชาชนะได้เพราะเวียดนาม” หรือ “กัมพูชาโปรจีน” หมดความศักดิ์สิทธิ์ลงไปมาก (ข้อบทความนี้ในภาคภาษาอังกฤษคือ Kampuchia's Armed Struggle: The Origins of Independent Revolution)

สำหรับผู้ที่สนใจ ในสถานการณ์บ้านเมืองเราก่อนนี้ สิ่งหนึ่งที่อาจจะได้จากการอ่านบทความของเฮดเดอร์ คือ ความขัดแย้งในปัญหาการมอง “ศัตรูสำคัญ” ของการปฏิวัติระหว่างขบวนการปฏิวัติภายในกับภายนอกประเทศนั้น มีมาโดยตลอด ในขณะที่เวียดนามกับจีนมองว่าศัตรูเป็นแนวร่วม และให้ความช่วยเหลือทั้งทางการเมืองและการทหาร จนบางครั้งให้มากเกินความจำเป็นด้วยซ้ำ (น. ๒๕) กัมพูชากลับมองว่าศัตรูเป็นศัตรูที่ต้องต่อสู้ด้วย (ขอให้เปรียบเทียบกับกรณีที่ไซเวียดและโคมินเทอร์นเคยมองว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนควรมีท่าทีสามัคคีกับเจียงไคเช็ค มากขึ้น ในช่วง ๑๙๒๔-๑๙๒๗) ทุกวันนี้อินเองก็ดูเหมือนจะมีแนวโน้มที่พยายามชักชวนให้ขบวนการปฏิวัติในประเทศต่าง ๆ ยอมรับว่า ไซเวียดเป็นศัตรูสำคัญ และควรจะ “สามัคคีทุกฝ่าย” รวมทั้งอเมริกาและ “รัฐบาลปฏิวัติ” ในประเทศนั้น ๆ ไปต่อสู้กับไซเวียด (ดู “ตั้งเสียผิง ตอบข้อถามสำคัญๆ ของผู้อ่านชาวอเมริกันทั้งปัญหาในประเทศและต่างประเทศในปัจจุบัน” แถลงข่าวสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนจีน ประจำประเทศไทย, ฉบับที่ ๖๐, วันที่ ๔ ธันวาคม ๑๙๕๐) ดังนั้น ก็เกิดคำถามขึ้นมาว่า ถ้าเรายอมรับ (เหมือนกับที่เฮดเดอร์เขียน) ว่า จีนและเวียดนามเคย “ประเมินผิด” มาแล้วในกรณีของกัมพูชาเรา จะยอมรับหรือไม่ว่า จีนก็อาจจะกำลัง “ประเมินผิด” เช่นเดียวกันในปัจจุบัน

บทความที่สอง เรื่อง “จุดระเบิดแห่งความขัดแย้ง ระหว่างกัมพูชา กับ เวียดนาม” เขียนขึ้นในเดือนตุลาคม

- พฤศจิกายน ๒๕๒๑ ก่อนหน้าที่จะพิมพ์แค่เพียง ๒ เดือน เฮดเดอร์กล่าวถึงปัญหาความขัดแย้งที่น่าไปสู่สงคราม ระหว่างกัมพูชา กับ เวียดนาม โดยแบ่งเป็นประเด็นๆ เริ่มจากข้อพิพาทชายแดน เขาชี้ให้เห็นว่า ชาวกัมพูชาไม่ไว้ใจเวียดนามมาตั้งแต่อดีตแล้ว (ควรดู สมุดปกดำ: ก่อนกัมพูชาแตก ประกอบ) หลังจากเวียดนามผนวกเอาดินแดนที่เรียกว่า “เขมรดำ” (คือส่วนที่เป็นเวียดนามภาคใต้) ความไม่ไว้ใจยิ่งเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในที่สุดชาวเขมรยอมรับการผนวกนี้ โดยมีข้อแม้ว่า ถ้าปัญหาเรื่องเส้นเขตแดน เขมรจะมีสิทธิในการกำหนด แต่ผู้เดียว เพราะถือว่าตัวเป็นฝ่ายเสียเปรียบยอมยกดินแดนให้แล้ว ดังนั้น กล่าวสำหรับเขมรแล้ว ปัญหาพรมแดนเป็นเรื่องที่ “ยอม ไม่ได้ อีกแล้ว” ขณะที่ฝ่ายเวียดนามมองว่าปัญหาเป็น ปัญหาความร่วมมือ ที่ทั้งสองฝ่ายได้เสียเหมือนกัน

ปี ๑๙๖๗ เวียดนามเหนือและแนวร่วมปลดแอกเวียดนามใต้ ต้องการความช่วยเหลือจากสหรัฐ จึงยอมส่งสาส์น ๒ ฉบับรับรองเส้นเขตแดนของกัมพูชา สิทธิความสาส์น ๒ ฉบับนั้น เป็นชัยชนะอันยิ่งใหญ่ แสดงว่าเวียดนามยอมรับ “สิทธิอันล่วงละเมิดมิได้” ของกัมพูชาในการกำหนดเส้นเขตแดนแต่ผู้เดียว ส่วนเวียดนามแม้จะรู้ว่าสิทธิความเช่นนั้น ก็ไม่ได้แสดงท่าทีคัดค้านบวกกับปัญหาที่ระหว่างทำสงครามต่อต้านอเมริกา กำลังของเวียดนามได้เข้าไปอาศัยในพื้นที่ ส่วนหนึ่งของ

กัมพูชา โดยความยินยอมของทั้งสี่หนุและเขมรแดง แต่พอหลังรัฐประหารของลอนนอล (๑๙๗๐) การปะทะระหว่างเขมรแดงกับเวียดนามในบริเวณนั้น มีมาโดยตลอดเพราะเขมรแดงพยายามแสดงอริปไตยของตนเหนือพื้นที่เหล่านั้น เพื่อต่อต้านคำโฆษณาของลอนนอลที่ว่าเขมรแดงเป็นบริวารเวียดนาม ปัญหาสองอย่างนี้ได้กลายเป็น “มรดกตกทอด” มาถึงรัฐบาลปฏิวัติของประเทศทั้งสอง

หลังปลดแอก การปะทะครั้งแรกเริ่มขึ้นในบริเวณหมู่เกาะ เดิมทีเดียวฝรั่งเศสได้ขีดเส้น “เบรวิเย” แบ่งอริปไตยทางทะเลของประเทศทั้งสอง โดยกัมพูชาอยู่ด้านเหนือและเวียดนามอยู่ด้านใต้ของเส้นนี้ ส่วนเกาะพวกอวกซึ่งอยู่คาบเกี่ยวกัน ฝรั่งเศสก็ขีดเส้นเบรวิเย อ้อมเหนือเกาะห่างออกไปเพียง ๓ กม. ดังนั้น เกาะจึงเป็นของเวียดนาม เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ๑๙๗๕ เขมรแดงระดมยิงเวียดนามที่อยู่บนเกาะพวกอวก และส่งกำลังเข้ายึดเกาะโรเจาซึ่งอยู่ใต้เส้นเบรวิเย เวียดนามส่งกำลังเข้ายึดคืนและเข้ายึดเกาะบัวโลไวของกัมพูชา อย่างไรก็ตาม หลังจากผ่านการเจรจากันแล้ว เวียดนามยอมคืนเกาะนี้ให้ และกัมพูชาก็แถลงว่ากรณีพวกอวก-โรเจาเป็นความผิดพลาดอันเนื่องมาจาก “ไม่รู้ภูมิประเทศดีพอ”

หลังจากนั้น เวียดนามและกัมพูชาได้ตกลงจะเปิดการเจรจาระดับสูงอีกในเดือนมิถุนายน ๑๙๗๖ แต่ในระหว่างเตรียมการนั้น ทั้งสองฝ่ายกลับตกลงกันไม่ได้ในปัญหาพรมแดน

ฝ่ายเวียดนามไม่ยอมรับการตีความแบบสหประชาชาติในปี ๑๙๖๗ ทั้งยังก้าวไปไกลถึงขั้นไม่ยอมรับเส้นเบรเวียด้วย ฝ่ายกัมพูชายืนยันใน "สิทธิอันละเมิดมิได้" ของตน และเห็นว่าเวียดนามเริ่มแสดงท่าทีที่อาศัยความเหนือกว่ามาบงาบบังคับกัมพูชา จึงบอกระงับการเจรจาเสีย เมื่อเจรจาล้มเหลว การปะทะทางทหารเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

หลังจากนั้น เฮดเดอร์ได้กล่าวถึงความแตกต่างด้านแนวทางการเมืองระหว่างพรรคกัมพูชากับพรรคเวียดนาม โดยชี้ว่าพรรคเวียดนามมีแนวโน้มที่เป็นชาตินิยมต่อต้านจักรวรรดินิยมมากกว่าต่อต้านศักดินา คือเน้นการต่อสู้ทางประชาชาติมากกว่าการต่อสู้ทางชนชั้นภายในประเทศ ส่วนพรรคกัมพูชาเน้นการต่อสู้ทางชนชั้นภายในประเทศคัดค้านระบอบศักดินา มากกว่าการต่อสู้ทางประชาชาติ ขณะเดียวกันก็มีลักษณะเป็น "ชาตินิยม" รุนแรงเพราะต้องเอาชนะนโยบาย "ชาตินิยม" ของสีหุน ประเด็นนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่าเฮดเดอร์อธิบายปัญหาแนวทางซึ่งมีลักษณะปัญหา ทาง ทฤษฎี ได้ไม่แจ่มชัดเพียงพอ และขาดหลักฐานอ้างอิง โดยเฉพาะที่เบนงาน ของทั้งสองฝ่ายเอง (น่าสังเกตว่า ตลอดหลายสิบหน้าที่บรรยายเรื่องนี้ - น.๒๒๔-๒๔๐ -เฮดเดอร์ไม่มีการอ้างอิงเลย) การอธิบายของเฮดเดอร์ตอนนั้น จึงดูจะเป็นการมองจากทัศนะของนักวิชาการ "แบบอเมริกันอังกฤษ" (คำของบรรณาธิการแปล) มากกว่าจะเป็นการมองจากทัศนะของพรรคคอมมิวนิสต์ทั้งสองเอง โดยเฉพาะในประเด็นของเวียดนาม, เท้าที่ทราบ, พวกเขา

ให้ความสำคัญกับการต่อสู้ทางชนชั้นที่คัดค้านระบอบศักดินาเช่นเดียวกัน (โปรดดูคำอธิบายของเฮดเดอร์เปรียบเทียบกับ โวเหงียน เกียบ, สงครามจรยุทธ์ สำนักพิมพ์ปู้ดซัน, ๒๕๑๘)

ส่วนปัญหาความแตกต่างด้านนโยบายต่างประเทศนั้น เฮดเดอร์อธิบายเช่นเดียวกับบทความแรก แต่เพิ่มเติมว่า เวียดนามเรียกร้องที่จะมี "ความสัมพันธ์พิเศษ" กับกัมพูชา อยู่เสมอ ทำให้กัมพูชามองว่าเวียดนามกำลังพยายามครอบงำและบ่อนทำลายตน ความขัดแย้งนี้ก็ไม่อาจหาข้อยุติได้

ตอนท้ายของบทความ เฮดเดอร์ได้กล่าวถึงบทบาทของจีนเมื่อเกิดกรณีพิพาทขึ้น กล่าวคือ จีนถูกบังคับให้ต้องเลือกข้างทั้ง ๆ ที่ไม่ต้อง การก่อนหน้านั้น จีนกับกัมพูชาไม่ได้ลงรอยกันมากนัก (ในปัญหาสีหุน) แต่จีนต่างกับโซเวียตและเวียดนามตรงที่ยังให้ความช่วยเหลือกัมพูชา ฝ่ายกัมพูชาก็พยายามวางตัวเป็นกลางไม่เข้าไปยุ่งในความขัดแย้งระหว่างจีน-

โซเวียต เมื่อเกิดสงครามระหว่างเวียดนาม-กัมพูชา จีนพยายามไกล่เกลี่ย โดยดึงเวียดนามให้เข้าสู่การเจรจาและหาทางให้กัมพูชาลดท่าทีแข็งกร้าวลง แต่ไม่เป็นผลทั้งสองอย่าง เวียดนามได้ขับไปถึงขั้นเรียกร้องให้มีการกบฏต่อต้านรัฐบาลในพนมเปญ และเริ่มตีจีน เพราะจีนยังให้ความช่วยเหลือกัมพูชา (ขณะเดียวกันก็ให้ความช่วยเหลือเวียดนามไปด้วย) แรก ๆ จีนไม่ตอบโต้ ต่อมาเมื่อความขัดแย้งเพิ่มสูงขึ้น บวกกับปัญหาชนกลุ่มน้อยเชื้อสายจีนในเวียดนาม ก็ทำให้จีนถึงจุดเดือด จะเห็นว่า ในประเด็นนี้ เฮดเดอร์ไม่ได้มองว่าจีนหนุนกัมพูชาคัดค้านเวียดนามมาตั้งแต่ต้น หากแต่ถูกสถานการณ์บีบบังคับให้ต้องทำเช่นนั้น ซึ่งเป็นการมองที่ขัดกับความเชื่อของคนทั่วไป และแน่นอนว่าฝ่ายเวียดนาม (ตลอดจนผู้สนับสนุน) ย่อมจะยอมรับความเห็นนี้ไม่ได้ ซึ่งเรื่องนี้เราก็คงจะพิสูจน์ว่า ใครเป็นฝ่ายถูก เพราะ ไม่มีหลักฐานที่เป็นรูปธรรมเพียงพอ

สรุปแล้ว บทความเรื่องนี้ แม้จะมีบางประเด็นที่เป็นปัญหาให้ถกเถียงได้ แต่ส่วนใหญ่เห็นว่าค่อนข้างสมบูรณ์ทีเดียว มีประเด็นที่น่าตั้งออกอย่างหนึ่งคือ บางครั้งรู้สึกว่เฮดเดอร์มัก จะโยงปัญหาความขัดแย้งของทั้งสองประเทศกลับมามีกรณีพิพาทเรื่องพรมแดน มากเกินไป แม้ว่าตัวเขาเองจะกล่าวว่ปัญหาหนักเป็นเพียง "ชนวนสุดท้าย" ก็ตาม

ในภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้เป็นคำบรรยายของเฮดเดอร์ ทคณะ

รัฐศาสตร์ จุฬาฯ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๓ ในหัวข้อเรื่อง “๑๐ เดือนแห่งการยึดครองกัมพูชาของเวียดนามและการต่อต้าน” เนื้อหาโดยสรุปคือ เวียดนามประสบความสำเร็จในการควบคุมทางทหารและสร้างระบบการปกครองใหม่ในกัมพูชา ในขณะที่สถานการณ์ในทางเศรษฐกิจและการเมืองเพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้น ความไม่พอใจรัฐบาลใหม่ก็มีมากขึ้นด้วย ส่วนกลุ่มต่อต้านทั้งสาม อันได้แก่ เขมรแดง เขมรเสรีกา และเจ้าสีหนุ มีปัญหาความขาดแคลนทางเศรษฐกิจ พื้นที่ และอาวุธ จากนั้น เฮดเดอร์ ได้วิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของกลุ่มต่อต้านแต่ละกลุ่ม เมื่อพูดถึงเขมรแดง เฮดเดอร์ก็เช่นเดียวกับนักสังเกตุการณ์ตะวันตกทั่วไปที่มองว่า เขมรแดง จะเสื่อมลงเรื่อยๆ จนไม่สามารถกลับไปสู่ความเข้มแข็งอีก (น. ๓๔๓) และก็เช่นเดียวกับชาวตะวันตกอื่น ๆ เฮดเดอร์มีแนวโน้มที่ “เอียง” เข้าหาสีหนุมากที่สุด (น. ๓๓๕) แม้เขาจะกล่าวว่ากลุ่มนี้ ยังไม่สามารถรวบรวมกำลังขึ้นเป็นกลุ่มก้อนก็ตาม สรุปแล้ว เฮดเดอร์เห็นว่า ภาวะที่เวียดนาม ไม่สามารถได้รับความนิยมนจากประชาชนเขมร ขณะเดียวกันก็ไม่มีกลุ่มต่อต้านใดสามารถโค่นล้มขับไล่เวียดนามออกไปได้ “อาจจะดำรงอยู่...เนิ่นนานต่อไปก็ได้” (น. ๓๔๓)

เป็นที่น่าสังเกตว่า การประเมินสถานการณ์และคาดคะเนอนาคตของกัมพูชานั้น มักจะแตกต่างกันออกไป (ดู มติชน, ๑๕ มกราคม ๒๕๒๔, หน้า ๔) นำเสียดายที่คำบรรยายขุดไว้

เมื่อเกือบปีมาแล้ว และปัจจุบันสถานการณ์ในกัมพูชาก็มีแนวโน้ม “ใหม่” ที่ “คืบหน้า” ไปไม่น้อยด้วย โดยสรุป เมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้จบลง ผู้วิจารณ์ยอมรับว่า หนังสือเล่มนี้ “มีคุณค่าทางวิชาการรัฐศาสตร์และการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์อย่างสูง” แม้ว่าบางจุดจะไม่ถึงขั้น “สามารถให้ความเข้าใจอย่างแจ่มชัดขึ้นได้ต่อเบื้องหลังของความขัดแย้งระหว่างกัมพูชากับเวียดนาม” ก็ตาม ถ้ามองจากในแง่ของความหนักแน่นด้านหลักฐานข้อมูลแล้ว หนังสือเล่มนี้ก็น่าจัดได้ว่าเป็นเล่มที่ดีที่สุดในที่ที่เคยพิมพ์กันมาทีเดียว

ต้นตอแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงานเวียดนาม

เล่มที่สอง “ต้นตอแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงานเวียดนาม” ประกอบด้วยบทความแปล ๗ เรื่อง เรื่องแรก “ต้นเหตุของความขัดแย้ง” เขียนโดย สตีเฟ่น เฮดเดอร์, เรื่องที่ ๒ ถึงเรื่องที่ ๕ เขียนโดย ลอเวลล์ ฟินเลย์

ผู้อำนวยการร่วมของศูนย์วิจัยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และภาคผนวก “ผู้สื่อข่าวอเมริกัน ในพนมเปญก่อนแตก” เขียนโดยอลิซาเบธ เบคเกอร์ แห่งวอชิงตันโพสต์ และ “กัมพูชา-เวลา ๕ วันที่สนตะเทอนทวเอเซีย” จากนิตยสารฟาร์อีสเทอร์น เอโคโนมิคส์ รีวิว ฉบับ ๑๕ มกราคม ๑๙๗๕ เนื่องจากมีบทความหลายเรื่องของคนเขียนหลายคน ทำให้หนังสือเล่มนี้ไม่ได้เป็นเอกภาพเสียทีเดียว และก็เป็นที่ธรรมดาที่เนื้อหาจะไม่สมบูรณ์เท่าเล่มแรก

บทความของเฮดเดอร์ในเล่มนี้ มีเนื้อหาเหมือนกับในเล่มแรก ยกเว้นส่วนที่อธิบายถึงสภาพเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของกัมพูชากับเวียดนาม ตลอดจน ความแตกต่างทางด้านภูมิรัฐศาสตร์

บทความเรื่อง “ผลประโยชน์ที่ต้องปกป้อง” ของลอเวลล์ ฟินเลย์ เน้นบทบาทของมหาอำนาจในกรณีพิพาทระหว่างกัมพูชา-เวียดนาม แม้ผู้เขียนจะพูดในทำนองว่า สงครามครั้งนี้ไม่ใช่ “สงครามตัวแทน” ในความหมายของนายเบรตชินสกี (น. ๖๑-๖๔) แต่การที่ผู้เขียนเน้นบทบาทของมหาอำนาจ (จีนกับโซเวียต) อย่างมาก กลับทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ามันเป็นสงครามตัวแทนจริงๆ ทั้งที่ชนะในการมองปัญหาของผู้เขียน หลายตอนก็มีแนวโน้มไปในทำนองนั้นด้วย เช่น การมองว่าเงินเข้าข้างพอลพตอย่างแข็งขันมาตั้งแต่ต้น (น. ๖๕, ๗๕, ๘๑-๘๒) ท่าทีของผู้เขียนที่ต่อความขัดแย้งจีน-โซเวียต บางครั้งก็ชวนให้คิดว่าผู้เขียนไม่ค่อยพอใจจีนเท่าใดนัก (น. ๕๕, ๕๘-๕๙) ข้อมูลบางอย่าง

ก็น่าสงสัย เช่นที่กล่าวว่า "... นายกรัฐมนตรีฟามวัน ดง ของเวียดนาม ปฏิเสธไซเวียตอย่างไม่ไยดี..." (น. ๑๐๐)

ตอนท้ายของบทความเป็นการกล่าวถึงบทบาทของอเมริกา ซึ่งผู้เขียนจะให้ความสำคัญมาก คือยาวเกือบครึ่งหนึ่งของบทความ (ราว ๓๐ หน้า) ข้อความตอนนก่อนข้างสืบสนและติดตามยาก เพราะผู้เขียนพูดถึงรูปธรรมของการเมืองในอเมริกา มีการหยิบยกเอาความคิดเห็นของคนนั้นคนนั้น (ซึ่งแน่นอนว่าผู้อ่านส่วนมากคงไม่รู้จัก) มาวิเคราะห์วิจารณ์และเสนอทางออกที่รัฐบาลอเมริกันควรทำ ข้อเสียอีกอย่างหนึ่งคือ ประเด็นเหล่านั้นส่วนมาก *ทันสมัย* แล้ว เช่นประเด็นที่ว่าอเมริกาควรเปิดสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนหรือไม่ (บทความนี้ตีพิมพ์ในเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน ๒๕๒๑ อเมริกาประกาศเปิดสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ธันวาคม ๒๕๒๑) สรุปแล้วผู้อ่านนอกจากจะงงเองๆ ยังใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มทีอีกด้วย

บทความที่สาม "สงครามจิตวิทยาที่กระทำต่อกัน" ของลอว์เรนซ์ ฟินเลย์ เป็นการสรุปคำกล่าวหาทั้งสองฝ่ายโยนให้แก่อัน ทั้งในรูปการกระจายเสียง นสพ. และ คำสัมภาษณ์ ข้อมูลส่วนใหญ่มาจาก Foreign Broadcast Information Service - FBIS มีประเด็นที่น่าสนใจคือ การตัดข้อความโฆษณาเหล่านั้นมาเรียบเรียงและสรุปใหม่ ทำให้ผู้อ่านมีแนวโน้มที่จะรู้สึกวาทะทั้งสองฝ่าย "ไม่มีเหตุผล" และ "โฆษณาชวนเชื่อ" ซึ่งถึงแม้จะมีส่วนถูก ก็ผิวเผินและเป็นการ "สรุป

ปัญหาที่สลับซับซ้อนลงให้เป็นรูปง่าย ๆ เกินไป"

บทความของฟินเลย์อีก ๒ เรื่องคือ "กรณีพิพาทบนแผ่นดินเรื่องพรมแดน" และ "ข้อพิพาทพรมแดนทางทะเล" กล่าวถึงปัญหาพรมแดนมีเนื้อหาไม่ต่างจากบทความของเฮเดอร์ที่กล่าวมาแล้วในเล่มแรก คือชี้ให้เห็นว่ากัมพูชาเป็นฝ่ายเสียเปรียบเรื่องพรมแดนมาโดยตลอด และหงๆ ทั้งกัมพูชา มีสิทธิ์จะเรียกร้องขอปรับเส้นเขตแดนที่ฝรั่งเศสทำไว้ได้เพราะ "สมัยนั้น ฝรั่งเศสใช้วิธีการหลอกลวงและมีการละเมิดต่อกฎหมายภายในประเทศฝรั่งเศสเอง" (น.๑๑๕) แต่กัมพูชาก็ยอมรับเส้นเขตแดนนั้นโดยหวังว่าเวียดนามจะยอมรับและจะไม่ล่วงละเมิดด้วย โดยกัมพูชาจะคงสิทธิ์ในการปรับปรุงรายละเอียด ดูเผิน ๆ เหมือนกับกัมพูชาเป็นฝ่ายได้ฝ่ายเดียวอันที่จริงกลับเป็นฝ่ายเสีย เพราะยอมยกดินแดนที่เป็นของตนส่วนใหญ่ให้เวียดนามไป ดังนั้นเมื่อเวียดนามมาแสดงท่าทีไม่ยอมรับหลักการนี้ ซึ่งขัดกับคำสัญญาที่เคยให้ไว้ในปี ๑๙๖๗ กัมพูชาจึงไม่พอใจมาก และนำไปสู่การปะทะในที่สุด

ภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยบทความสั้น ๆ ๒ เรื่อง เรื่องแรกเป็นของอาดิชาเบธ เบคเกอร์ ผู้สื่อข่าว *วอชิงตันโพสต์* ที่ได้รับเชิญเข้าไปในกัมพูชาพร้อมกับมัลคอล์ม คอลลีเวลล์นักวิชาการมาร์กซิสต์ ซึ่งเชี่ยวชาญในปัญหา กัมพูชา ผู้มีชื่อเสียงมากและนัก นสพ. อีกคนหนึ่ง เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๒๑ ก่อนหน้าพนมเปญแตกเพียงไม่กี่สัปดาห์ ในครั้งนั้น

คอลลีเวลล์ ถูก คนร้าย ลักลับบุกเข้าสังหารถึงในที่พักอย่างออกอาจ มรณกรรมของเขาทำให้กัมพูชาเสียมิตรที่ดีที่สุดคนหนึ่งของตนไป เบคเกอร์เล่าเหตุการณ์ สะเทือนขวัญ ครั้งนั้นอย่างได้อารมณ์ พร้อมกับกล่าวถึงการเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ในกัมพูชา ซึ่งน่าอ่านมาก เธอยังทิ้งท้ายไว้อย่างน่าฟัง โดยอ้างคำพูดของเฮียง ชาร์ทัวว่า "ถ้าคุณพยายามมองประเทศของเราโดยผ่านแว่นตาของประเทศท่าน ท่านจะไม่มีทางเข้าใจได้" (น. ๒๐๕ : ผู้แปลใช้คำว่า "คุณ" กับ "ท่าน" ปะปนกัน)

ส่วนเรื่องสุดท้าย เป็นรายละเอียดของยุทธการยึดครองกัมพูชา โดยกองกำลังเวียดนาม ประเด็นที่ประทับใจผู้วิจารณ์มากที่สุดคือ ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่า "ก่อนหน้าการบุกรุกกัมพูชา ผู้นำฮานอยก็มิเชื่อว่าจะถูกมองเป็นเทวดาอยู่แล้ว เขาจึงตัดสินใจที่จะยอมเสียชื่อเสียงทางประชาตินอกจากนี้ การมีรัฐบาลตัวแทนในพนมเปญก็คุ้มค่าพอที่จะยอมให้ชื่อเสียงเน่าไป..." (น.๒๒๒) และ "...ถ้ากัมพูชาในเวลาชีวิตนานชนอีกสัก ๑ ปี ภาพพจน์ของรัฐบาลทั้งภายในและภายนอกประเทศก็สามารถจะถูกรับปรุงแก้ไขได้จนกระทั่งทำให้การบุกรุกของเวียดนามเป็นไปได้ยากกว่านี้ หรืออาจเป็นไปได้เลย..." (น. ๒๒๓-๒๒๔) (ดูความเห็นทำนองนี้ในคำนำของดร.เชียน ธีรวิทย์ ในสมุดปกคำ : ก่อนกัมพูชาแตก)

เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว หนังสือเล่มนี้สำนวนการแปลสุ่เล่มแรกไม่ได้ มีหน้าซ้ำยังปรีๆ พิศมมาก ตัวสะกด

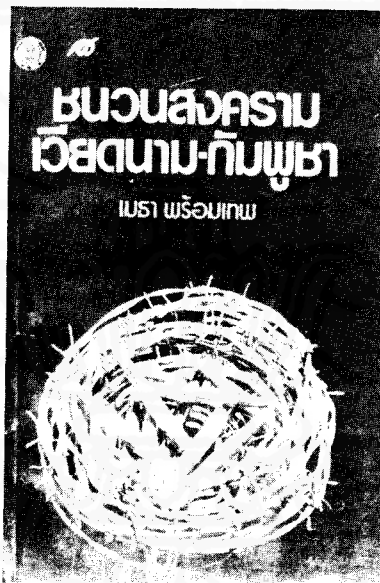
ก็ไม่เป็นระบบ เช่น ใช้ “พรรคคอมฯ” บ้าง “พรรคคอมมิวนิสต์” บ้างปะปนกัน (อย่างแรกก็จริงไม่น่าใช้) ตัวเลขกำกับเชิงอรรถก็ผิดบ่อย และเชิงอรรถบางบทน่าจะมีการแปลเป็นภาษาไทยด้วย

เล่มที่สาม **ขนวนสงครามเวียดนาม-กัมพูชา** ของเมธา พร้อมเทพ เป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื้อหาแบ่งออกเป็น ๕ บท โดยจับความตั้งแต่อดีต ชี้ให้เห็นความไม่ลงรอยกัน นับพันปีของสองประชาชาติ มาจนถึงยุคจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส ความสัมพันธ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ ในสมัยปลดแอกและสงครามระหว่างเพื่อนบ้านสังคมนิยม มีคำแปลเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ประกาศตติสัมพันธ์ทางการทูต ข้อเสนอเจรจา ฯลฯ เป็นภาคผนวก พร้อมด้วยแผนที่พรมแดนทางบกทางทะเลของประเทศทั้งสอง

ผู้วิจารณ์ค่อนข้างจะมี “อคติ” ต่องานที่เป็นวิทยานิพนธ์อยู่บ้าง กล่าวคือ มีกรู้สึกว่างานประเภทนี้ยาวเกินความจำเป็น มีลักษณะเยิ่นเย้อ วกวน และเต็มไปด้วยรายละเอียด จนคล้ายกับจะเป็นประเพณีเลยว่า วิทยานิพนธ์ที่ดุษฎีบัณฑิตวิทยานิพนธ์ยาว แน่นนอน นั้นเป็นการพูดอย่างกว้างๆ ไม่ได้หมายความว่าวิทยานิพนธ์ทุกเรื่องมีลักษณะเช่นนี้ทั้งหมด และงานที่ยาวแต่เนื้อหา “แน่น” และสมบูรณ์ก็มี (อาจยกตัวอย่างงานของจิตรภูมิศักดิ์ เรื่อง **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว...** ซึ่งแม้จะยาวมาก แต่ไม่เยิ่นเย้อ) กล่าวสำหรับ

วิทยานิพนธ์ของเมธา พร้อมเทพ จัดอยู่ในประเภท “กลางๆ” คือมีลักษณะให้รายละเอียดเกินความจำเป็น (กล่าวซ้ำบ่อย) และวกวนอยู่บ้าง แต่ไม่ถึงกับ “น่าเบื่อ” เท่าใดนัก

บทที่ ๑ และ ๒ กล่าวถึงกระบวนการ “อพยพลงใต้” ของเวียดนาม ที่เข้ายึดเอาดินแดนซึ่งเคยเป็นของเขมรมาก่อน ด้วยวิธีส่งคนเข้าอยู่อาศัย เขมรต้องอยู่กลาง “มหาอา-

นาจ” คือไทยทางตะวันตกและเวียดนามทางตะวันออก ทั้งสองประเทศนี้ ผลัดกันขึ้นมาเป็นใหญ่เหนือดินแดนเขมร จนกระทั่งฝรั่งเศสเข้ายึดครอง เมธามองว่ากษัตริย์เขมรถูกฝรั่งเศสบีบบังคับให้เซ็นสัญญายกดินแดนเข้าอยู่ภายใต้การอารักขาของฝรั่งเศส (น. ๔๑) แต่ผู้วิจารณ์กลับเห็นว่า กษัตริย์เขมรทำไปเพราะหวังว่าจะเอาฝรั่งเศสมาเป็นผู้ช่วยให้รอดพ้นจากการรุกรานของไทยและเวียดนาม ฝรั่งเศสปกครองเขมรทางอ้อม

โดยผ่านข้าหลวงใหญ่ในโคชินจีน (เวียดนามภาคใต้) เพราะฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับเขมรน้อยกว่า ต่อมาฝรั่งเศสได้ขีดเส้นแบ่งเขตแดนให้แก่เขมรและเวียดนามเป็นครั้งแรก ทำให้พรมแดนทางบกเกิดเป็นรูป “ปากนกแก้ว” และนำมาซึ่งปัญหาชนกลุ่มน้อยตามชายแดน ส่วนทางทะเล แบ่งโดยใช้เส้นเบรวีเย่ ผลที่ตามมาคือ ความขัดแย้งระหว่างประเทศทั้งสอง (รายละเอียดในปัญหาพรมแดนเหมือนกับบทความของเฮดเดอร์และฟันเกลย์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น) ในที่สุด สหประชาชาติทำให้เวียดนามเหนือรับรอง “พรมแดนที่เป็นอยู่” ในปี ๑๙๖๑ (น. ๖๕) สิ่งที่เราไม่ได้พูดถึงในตอนนี้อธิบายปัญหาการตีความที่ต่างกันเกี่ยวกับสาส์นรับรองฉบับนี้ (ดูบทความของเฮดเดอร์ในเล่มแรก น. ๑๕๕-๑๕๕)

บทที่ ๓ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ทั้งสอง เนื้อหาไม่ต่างจากบทความของเฮดเดอร์ในหนังสือเล่มแรก แต่เมธาอธิบายได้ไม่แจ่มชัดเท่าเฮดเดอร์ และมีลักษณะเยิ่นเย้ออยู่มาก ข้อความบางตอนก็ขัดกันเอง เช่น “... ประชาชนจำนวนมากเลยหนีไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ กัมพูชาต่อสู้กับทหารรัฐบาล การกระทำของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาครั้งนั้นทำให้พรรคฯ เสียชื้ออย่างมาก...” (น. ๘๖) ในเมื่อประชาชนเข้าร่วมกับพรรคมาก พรรคจะเสียชื้ออย่างมากได้อย่างไร ข้อมูลบางตอนก็น่าสงสัยเช่นที่กล่าวไว้ พรรคกัมพูชาได้รับความช่วยเหลือจากพรรคเวียดนาม *อย่างมาก* (ขอให้สังเกตว่า ข้อมูลตอนน-น.๑๐๐-และ

ตอนอื่น ๆ ที่อ้างจากคอลัมน์ “ข้าง
สังเวียน” ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปรา-
โมช มักจะมีปัญหาเรื่องความแม่นยำ)

บทที่ ๔ กล่าวถึงอิทธิพลของ
มหาอำนาจที่มีผลต่อกรณีพิพาทเวียด-
นาม-กัมพูชา อาจเป็นเพราะเรา
ต้องพยายามอ้างอิงข้อมูลจากที่ต่าง ๆ
ให้มากเข้าไว้ และก็บังเอิญข้อมูลที่
อ้างอิงนั้น โดยมากเป็นของฝ่ายขวา
(เช่น ดร. สมชัย รักษกิจตร) หรือ
ฝ่ายตะวันตก ทำให้การมองปัญหา
ลักษณะผิวเผินหรือ ชวนให้โต้แย้งได้
เช่นกล่าวว่าสงครามครั้งนั้นมีลักษณะ
เป็นสงครามตัวแทน (น. ๑๑๑) โซ-
เวียตเสนอระบบความมั่นคงร่วมกัน
แห่งเอเชีย โดยมุ่งต่อการคุกคาม
ของจีน (น. ๑๑๖-๑๑๗) ซึ่งแท้จริง
โซเวียตเสนอระบบบนเพื่อแย่งชิงกับ
อเมริกา (ขอให้ดูบทเสนอก่อ ๑๕๖๕
อเมริกากล่าวเรื่องทำสงครามเวียดนาม
แต่จีนกำลังยุ่งกับการปฏิวัติวัฒนธรรม)
และการผ่อนคลายความ
ตึงเครียดระหว่างอเมริกากับจีนทำให้อเมริกา
ถอนตัวจากเวียดนามอย่างมี
เกียรติ (?) (น. ๑๑๗) นอกจากนี้
การบรรยายบางตอนก็ละเอียดมาก
เกินไป เช่น การอ้างแถลงการณ์ของ
แต่ละฝ่ายมาลง หน้า “ประหลาด”
อีกอย่างหนึ่งก็คือ เราเขียน *ชุดกัน
เอง* ตอนต้นกล่าวว่าสงครามเป็น
สงครามตัวแทน ตอนท้ายกลับกล่าว
ว่า “... การยอมรับการวิเคราะห์
เกี่ยวกับการเป็นสงครามตัวแทนหรือ
ไม้นั้นยังเป็นปัญหา...” (น. ๑๑๖)
และ “... เรื่อยยังไม่อาจหาหลัก
ฐานแน่นอนที่จะพิสูจน์ได้ว่า การ
ริเริ่มที่จะทำสงครามอย่างแท้จริงนั้น
อยู่ที่มหาอำนาจหรือคู่กรณี...” (น.

๑๑๗) ซึ่งขัดกับสมมติฐานที่เมธาตั้ง
ไว้ในตอนต้นและตอนสรุป ที่ว่าการ
สนับสนุนของมหาอำนาจเป็นสาเหตุ
ปัจจุบันของการปะทะทางทหาร (น.
๔, ๒๕๕)

บทที่ ๕ “พันธมิตรชายแดนกัมพูชา
เวียดนาม” กล่าวถึงปัญหาต่างๆ ตาม
บริเวณพรมแดนทั้งทางบกและทาง
ทะเล ในบทนี้มีปัญหาให้โต้แย้งได้
อีก คือเมธากล่าวว่า แนวคิดเรื่อง
พรมแดนของตะวันออกกับตะวันตก
ต่างกันฝ่ายแรกไม่เน้นที่ขอบเขตหรือ
ดินแดนที่แน่นอน ขณะที่ฝ่ายหลังให้
ความสำคัญกับมัน (น. ๑๓๕) ผู้วิจารณ์
เห็นว่า นี่ไม่ใช่ปัญหาความแตกต่าง
ด้านแนวคิดระหว่างตะวันออกกับ
ตะวันตก แต่เป็นปัญหาระดับการ
พัฒนาทางสังคมแตกต่างกัน รัฐทาง
ตะวันออกโดยมากยังเป็นรัฐอาณาจักร
(Kingdom State) ขณะที่รัฐตะวันตก
เป็นรัฐประชาชาติ (Nation State)
แล้วในอดีตรัฐทางตะวันตกก็เคยไม่
เน้นเรื่องเขตแดนที่แน่นอนเช่นกัน

บทที่ ๖ “สาเหตุของความขัด
แย้ง” และบทที่ ๗ “สงครามชาย
แดน ๒๕๒๐-๒๕๒๒” ในวิทยานิพนธ์
เรื่องนี้ ตรงกับที่ผู้วิจารณ์ได้ตั้งข้อสัง
เกตเรื่องวิทยานิพนธ์ไว้ในตอนต้นพอ
ดิ ไม่เข้าใจเหมือนกันว่า ทำไมเมธา

จึงต้องมาสรุป “สาเหตุ” ของความ
ขัดแย้ง *ซ้ำอีก* สองบทในเมื่อได้บรรยาย
สาเหตุต่างๆ นั้นมาถึง ๕ บทแล้ว
ยิ่งกว่านั้นยังบรรยายอย่างวกวนด้วย
(เช่น น. ๑๕๕-๑๖๓) การอธิบายใน
๒ บทนี้ไม่ได้ช่วยให้ความเข้าใจของ
ผู้อ่านเพิ่มมากขึ้นแต่อย่างใด

บทที่ ๘ “ข้อเสนอสันติภาพ”
และบทที่ ๙ “ผลกระทบต่อประเทศไทย”
เป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
ตามมาจากสงคราม ระหว่างเวียด-
นาม-กัมพูชา มีลักษณะเป็นการให้
รายละเอียดของข้อมูลธรรมดา ไม่ได้
เป็นการวิเคราะห์แต่อย่างใด

ประเด็นสุดท้ายที่อยากจะตั้งเมธา
ก็คือ การตั้งสมมติฐาน เมธาใช้คำว่า
“สาเหตุพื้นฐาน” “สาเหตุเบื้องต้น”
“สาเหตุสนับสนุน” และ “สาเหตุ
ปัจจุบัน” (น. ๓-๔) ซึ่งก่อให้เกิด
ปัญหาการนิยามได้ง่าย ผู้วิจารณ์เห็น
ว่า ไม่จำเป็นต้องใช้คำแยกย่อยมาก
มายขนาดนั้น (หรือว่าเป็นประเพณี
ของวิทยานิพนธ์) เอาแค่ “สาเหตุ
พื้นฐาน” กับ “สาเหตุเฉพาะหน้า”
ก็น่าจะพอ และถ้ามองจากความเข้าใจ
ของผู้วิจารณ์เกี่ยวกับความหมาย
ของคำเหล่านี้ ผู้วิจารณ์ก็เห็นว่า เมธา
ตั้งสมมติฐาน “ผิด”

โดยสรุป เมื่อมองอย่างเปรียบเทียบกับเล่มแรกที่วิจารณ์ไปแล้ว ในด้านข้อมูลไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก ยกเว้นของเมฆามรายละเอียดปลีกย่อยมากขึ้น ซึ่งก็แล้วแต่ผู้อ่านจะมองว่าเป็นรายละเอียดที่เกินจำเป็นหรือไม่ ในด้านที่วางทำนองการเขียน ขบวนการเวียดนาม-กัมพูชา มีลักษณะทวุกวนและไม่กระชับเท่าที่ควร ผู้วิจารณ์ (ก่อนข้างจะ) เชื่อว่า ถ้าเขียนกันให้กะทัดรัดกว่านี้ จะสามารถลดความยาวของวิทยานิพนธ์

ลงได้เกือบครึ่ง โดยไม่ทำเนื้อหาสำคัญเสียไปเลย

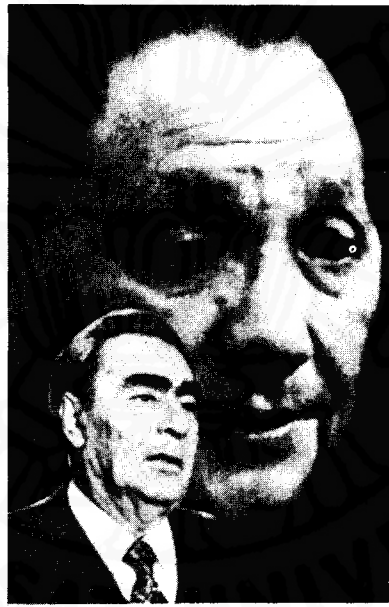
มองอย่างเปรียบเทียบทั้งสามเล่มสำหรับผู้สนใจสถานการณ์อินโดจีนแล้ว เล่มแรก *ไม่ควรพลาด* เล่มที่สองและสาม นำหามาอ่านกัน (ถ้ามีเวลาและมีเงินพอจะซื้อ) หรือถ้าจะพูดแบบนักวิจารณ์หนักก็คือ เล่มแรกให้สดาว, เล่มที่สอง-สามดาว และเล่มที่สาม-สองดาวครึ่ง!

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมชัย รักวิจิตร,
วิเคราะห์ความขัดแย้ง
จีน-โซเวียต กับ สงครามไม่
ประกาศในอินโดจีน,
บริษัทปณิธาน จำกัด, ๒๕๒๒,
๑๕๖ หน้า ๑๕ บาท

“บทเรียนในประวัติศาสตร์มี
มาก แต่ก็จะมีประโยชน์ก็ต่อ
เมื่อเราศึกษากันจริง นำเอาสิ่ง
ที่ถูกต้องมาปฏิบัติกันจริง และ
บทเรียนสำคัญของการต่อสู้ของ
ประชาธิปไตยในโลกสมัยใหม่
ก็คือ กระแสการต่อสู้เรียกร้อง
เพื่อประชาธิปไตย ความถูกต้อง
และความเป็นธรรมในสังคม จะ
มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ” (น.
๑๔๕)

หนังสือวิเคราะห์ความขัดแย้งจีน-โซเวียต และสงครามไม่ประกาศในอินโดจีน ของ ดร. สมชัย รักวิจิตรนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ในตอนที่ ๑ นั้น เป็นตอนที่ว่าด้วยความขัดแย้งจีน-โซเวียต ซึ่งมีด้วยกัน ๑๘ บท โดยผู้เขียนได้วิเคราะห์ตั้งแต่ “รอย

ราวแรกเริ่ม” จนถึง “จุดแตกหักระหว่างจีนกับโซเวียต” ต่อจากนั้นก็ดำเนินเรื่องเข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเริ่มที่ “ความเคลงใจระหว่างจีนกับเวียดนาม” และจบลงด้วย “ส่งท้ายไปหาสงครามไม่ประกาศในอินโดจีน” ซึ่งเป็นการโยงไปหาที่ผู้เขียนวิเคราะห์ในตอน ๒ คือ สงครามไม่ประกาศในอินโดจีน กับทางเลือกของไทยซึ่งมีด้วยกัน ๑ บท โดยเริ่มจาก “จุดจบของสงครามใน

เขมร” ต่อด้วย “ศึกสามเส้าในลาว” ตบท้ายด้วย “แนวนโยบายที่ไทยควรปฏิบัติในปัญหาอินโดจีน” และ “ทำอย่างไรไทยจึงจะไม่เป็นโดมิโน”

ในตอนที่ ๑ ความขัดแย้งจีน-โซเวียต นั้น ในที่ศนะของผู้เขียนได้มองปัญหาต่างๆ โดยนำประวัติศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยว่า โซเวียตนั้นกลัวจีนจะเข้มแข็ง เพราะเมื่อใดที่จีนเข้มแข็งจีนจะโจมตีโซเวียตเสมอ ความคิดนี้ฝังในสมองผู้นำโซเวียตตลอดมา ซึ่งความคิดนี้ก็พ้องกับความคิดของ ฟอย ดี โคห์เลอร์ (ฟอย ดี. โคห์เลอร์ เคยเป็นที่ปรึกษาสถานทูตในมอสโก ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๔๗-๑๙๔๙ และ ปี ค.ศ. ๑๙๖๒-๑๙๖๖ เป็น

เอกอัครราชทูตสหรัฐประจำสหภาพโซเวียต อยากราบประวัติอ่าน “รู้จัก และเข้าใจคนรัสเซีย”) ทว่าความขัดแย้งจีน-โซเวียต “ลักษณะประจำชาติเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งมีรากฐานฝังลึกอยู่ในประวัติศาสตร์ของทั้ง ๒ ชาติ ตอนที่ผ่นแผ่นดินรัสเซีย ถูกกองทัพพวกมองโกลตามเข้ามาบุกและทำลายรัฐแห่งแรกของรัสเซีย รวมทั้งเมืองหลวงดีเยฟโดยสิ้นเชิงเมื่อปี ๑๒๔๐” (รู้จักและเข้าใจคนรัสเซีย ๒๕๑๘, น. ๑๓๔) การวิเคราะห์โดยดูความเป็นมาทางประวัติศาสตร์นี้หาได้น้อยมากที่จะมีผู้คิดถึงกัน โดยมากแล้ว มักจะวิเคราะห์กันถึงความขัดแย้งโดยนโยบายต่างประเทศตลอดจนการกระทำเป็นหลัก

แต่อย่างไรก็ตามอุดมการณ์ก็มีส่วนเกี่ยวข้องเหมือนกันในความขัดแย้งนี้ แต่อุดมการณ์จะเป็นสิ่งปลีกย่อย เมื่อเทียบกับผลประโยชน์แห่งชาติ ซึ่งแยกออกได้เป็น เรื่องปัญหา

พรมแดนระหว่างจีน-ไซเวียด กับ การแย่งชิงกันเป็นใหญ่ในโลกที่สาม และในโลกคอมมิวนิสต์ ในเรื่อง ปัญหาพรมแดนนั้น ผู้เขียนวิเคราะห์ไว้ค่อนข้างมาก เมื่อเทียบกับผู้วิเคราะห์ท่านอื่นๆ เช่น ฟอย ดี. โคห์เลอร์ ที่ลำดับทั้งเวลา, สถานที่เกิด, สาเหตุที่เกิด และผลของการปะทะกันที่พรมแดน (รู้จักและเข้าใจคนรัสเซีย ๒๕๑๘, น. ๑๔๓-๑๔๕) แต่สำหรับปัญหาการแย่งชิงเป็นผู้นำในโลกที่สาม และในโลกคอมมิวนิสต์นั้น ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดมากพอสมควร ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นส่วนที่ผู้เขียนเน้นมากในปัญหาความขัดแย้งนี้ และสิ่งที่จะสกัดกั้นการแผ่ขยายอิทธิพลของจีน และปิดล้อมจีนไม่ให้มีอิทธิพลมากกว่าที่เป็นอยู่ นั่นคือการแผ่อิทธิพลเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยจุดของการเป็น "กิวบาตะวันออก" ก็คือ เวียดนาม แต่อย่างไรก็ตามการที่เวียดนามเป็นคอมมิวนิสต์สายไซเวียดนั้น เป็นเพราะผลประโยชน์แห่งชาติ มากกว่าเป็นเพราะลัทธิอุดมการณ์ ผู้เขียนได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า เวียดนามนั้นกลัวจีนมาก "ประวัติศาสตร์เวียดนามเคยอยู่ภายใต้การปกครองของจีนมาเกือบตลอด" (น. ๖๖) นอกจากนี้ไซเวียดก็ยังมีความมั่งคั่งพอที่จะหนุนเวียดนามได้อย่างจริงจัง และไซเวียดก็อยู่ห่างไกลจากเวียดนาม ซึ่งถ้าคิดกันตามหลักภูมิศาสตร์การเมือง นับได้ว่า ความคิดนี้ถูกต้องแก่ความปลอดภัยของประเทศชาติ ความคิดนี้พ้องกับความคิดของ เดนิส วอร์เนอร์: "เวียดนามไม่ได้กลายเป็นบริวารของรัสเซีย แต่เวียดนามอาจรู้สึกว่าการ

สัมพันธ์กับมหาอำนาจไกลให้สมิทสนมยิ่งขึ้น น่าจะมีความปลอดภัยสำหรับตนเองอยู่พอสมควรเดี๋ยวกันก็พยายามหาพันธมิตรที่อยู่ใกล้ติดกันเข้าไว้" (สันผ่นดิน ๒๕๒๑, น. ๔๘๒) นอกจากนั้นผลประโยชน์ของไซเวียดและเวียดนามก็ตรงกัน โดยเวียดนามมีแผนการรวมอินโดจีนเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้การนำของเวียดนาม ส่วนไซเวียดมีแผนการแบบนั้นเช่นกัน แต่ยิ่งใหญ่กว่าอินโดจีนนั้นคือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตรงกันข้ามกับจีน ซึ่งผลประโยชน์ของจีนและเวียดนามกลับขัดกันในการแย่งชิงความเป็นเจ้าของหมู่เกาะพาราเซล และหมู่เกาะสแปรตล

ในตอนที่ ๒ "สงครามไม่ประกาศในอินโดจีน ทางเลือกของไทย" ในบทที่ ๑ ไทยควรจะทำอย่างไร ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่นี้ เพราะเวียดนามคงไม่หยุดแค่ลาวและเขมรเป็นแน่ ผู้เขียนได้เสนอว่า ในระดับผู้ใหญ่ของคณะรัฐบาล ทหารของไทย และชาวต่างประเทศมีความคิดอยู่ ๒ แนวทางคือ "ไทยต้องวางตัวเป็นกลางไม่ยุ่งเกี่ยวกับสงครามในเขมรอย่างเคร่งครัด หรือไทยควรสนับสนุนการช่วยเหลือให้รัฐบาลพอลพตขึ้นมากุมอำนาจรัฐในเขมรอีก" (น. ๘๐) แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนดูเหมือนจะยอมรับความคิดว่าไทยควรวางตัวเป็นกลางมากกว่า เพราะเชื่อว่าสงครามในเขมรจะจบสิ้นลงในเวลาไม่นาน ซึ่งเท่ากับเชื่อว่าเวียดนาม และแนวร่วมกษัตริย์เขมรจะเป็นฝ่ายกำชัยชนะ ถ้าหากไทยหนุนช่วยรัฐบาลพอลพตก็จะกลายเป็นเงินในมือจีน

เวียดนามจะฉวยโอกาสนำมาใช้เป็นข้ออ้างว่าไทยแทรกแซง รุกราน เขมร แล้วใช้กำลังที่เหนือกว่ารุกเข้ามาในประเทศไทย เพื่อเป็นการสนับสนุนว่าสงครามจะไม่ยืดเยื้อ ผู้เขียนก็ได้วิเคราะห์สภาพทางด้านทหาร เศรษฐกิจ สังคม การเมืองภายในประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ รวมทั้งแนวโน้มที่เขมรฝ่ายพอลพตจะมีโอกาสเติบโตขยายตัวก่อสงครามกองโจรต่อสู้กับรัฐบาลของฝ่ายแนวร่วมกษัตริย์เขมร ประกอบความคิดนี้ อย่างไรก็ตามก็มีประเด็นปัญหาที่ผู้เขียนไม่เสนอคือ ถ้าสงครามยืดเยื้อแล้ว ไทยวางตัวเป็นกลางไม่ได้หรือ

และการที่ผู้เขียนเสนอว่า ปัญหาหนึ่งที่สงครามไม่ยืดเยื้อเป็นเพราะว่าเขมรแดงของรัฐบาลพอลพตนั้นขาดฐานมวลชนที่จะมาเป็นพวก เนื่องจากว่าได้ทำการกดขี่ทารุณไว้มาก เพราะฉะนั้นปัญหาที่ผู้เขียนไม่เสนออีกข้อหนึ่งคือ แม้ว่าชาวเขมรส่วนใหญ่จะเกลียดชังรัฐบาลพอลพต แต่ประชาชนชาวเขมรนั้นต้องการเวียดนามเป็นนายหรือเปล่า

ในบทที่ ๒ "ศึกสามเส้าในลาว" ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของลาวในแง่ยุทธศาสตร์ โดยทางภูมิศาสตร์นั้น "ลาวมีลักษณะเหมือนมดหรือกิ้งก่า ที่หมกลงในทรวงอกของเอเชียอาคเนย์ คือที่ไทย เขมร เวียดนาม ถ้าใครคุมไว้ได้ก็จะสามารถบิดปลาย หรือคมของกิ้งก่าไปทางด้านใดก็ได้" (น. ๕๔-๕๕) นอกจากนี้ ลาวยังสำคัญด้านยุทธศาสตร์การทหาร และเศรษฐกิจของกลุ่มแม่น้ำโขงอีกด้วย (ความคิดนี้

คล้ายกับความคิดของ ชุมพร สังขพิทักษ์ ดุใน *ยุทธศาสตร์ไซเวียต ในเอเชียอาคเนย์* ๒๕๒๒ น. ๑๑-๑๘ และ Bangkok Post ; May 3, 1976 ทว่า ไซเวียตเข้าไปสร้างฐานทัพ อากาศในเวียงชัยในลาว อันเป็น สนามบินที่รับปฏิบัติการของมิก-๑๕ และมิก-๒๑ ได้ รวมทั้งจัดตั้งสถานี เรดาร์ ๔ แห่ง ในลาว)

ในบทที่ ๓ ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึง แนวโน้มของ พคท. ว่าทางที่จะเป็นไปได้ที่สุดคือเป็นกลางระหว่างจีน และ ไซเวียต โดยผู้เขียนได้ยกเหตุผลว่า “ในแง่ของประวัติศาสตร์ พคท. เชื่อมโยงอยู่กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจีนมาก ในแง่ตัวบุคคลระดับ สูงก็เช่นคนที่ออกไปทางจีนมากกว่า ฝ่ายอื่น แต่ว่าคนระดับรองลงมาผ่านการบ่มเพาะจากลาว เวียดนาม มากกว่าจากอื่น (น. ๑๐๔) เพราะฉะนั้น การที่ พคท. จะเอนเอียงไปด้านใด ด้านหนึ่งย่อมเป็นไปได้ แต่ปัญหานั้นอยู่ที่ว่า เหตุผลแก่นจะพอหรือที่จะทำให้ พคท. แยกแยกไม่ได้ และการที่ทำการจัดตั้งกองกำลังสากล พิทักษ์ชาติไทย และพรรคไทยอีสาน ภิชาติ (มติชน, กรกฎาคม ๓๑, ๒๕๒๒) เป็นสิ่งที่หมายความว่าอะไร และสิ่งที่ผู้เขียนผิดพลาดในการเสนอข้อ มูลในเรื่องนี้ ก็คือ ในตอนที่ ๒ บทที่ ๑ “จุดจบของสงครามในเขมร” ผู้เขียนบอกว่า “ฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทย (พคท.) ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็เดินสายจีนอยู่แล้ว” (น. ๕๑) ซึ่งก็เท่ากับว่า พคท. เลือกทางเดินของเขาแล้ว เพราะฉะนั้นมีความจำเป็นอะไรที่ผู้เขียนจะต้องวิเคราะห์หา

ทางเลือกให้ พคท. ว่าควรเอนเอียงไปทางใด

ในบทที่ ๔, ๕, ๖ ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่สุดในภาคพื้นแผ่นดินเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หัวใจสำคัญของภูมิภาคนี้คือจากประเทศไทยถึงสิงคโปร์ ซึ่งเชื่อมยุโรป ตะวันออกกลาง ที่จะผ่านไป ตะวันออกไกล ทั้งสายการบิน สาย การเดินเรือ การทำมาค้าขาย ท่องเที่ยวตลอดจนเส้นทางขนส่งน้ำมันไป ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ความคิดนี้ตรงกับความคิดของ หลี เจียะ ทว่า “ช่องแคบมะละกา มีคุณค่าทางยุทธศาสตร์มหาศาล ถ้าไซเวียต เข้าควบคุมช่องแคบมะละกาได้แล้ว ก็สามารถกีดกันอิทธิพลของ สหรัฐใน แถบนี้ ซึ่งกั้นการสนองวัตถุยุทธศาสตร์สำคัญ ๆ ของยุโรปตะวันตก และสหรัฐอเมริกา ตัดขาดเส้นทางคมนาคมทางทะเลที่ญี่ปุ่นอาศัยอยู่รอด สำเร็จการโอบล้อมจีนทางทะเล ทำให้ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับช่องแคบมะละกาถูกโจมตีทางเศรษฐกิจ คุกคามต่อเอกราชและความปลอดภัยของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (New Bulletin “ไซเวียตโลกะ : ช่องแคบมะละกา” ฉบับที่ ๕๑, ๑๕๘๐) นอกจากนี้ ผู้เขียนชี้ให้เห็นอำนาจ ต่อรองของไทย ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เงินไขต่าง ๆ ที่ประเทศโลกเสรีจะช่วยประเทศไทย และแนวนโยบายที่ไทยควร ปฏิบัติเกี่ยวกับ ปัญหาอินโดจีน แต่อย่างไรก็ตาม แนวทางที่ดีที่สุด ผู้เขียนเสนอว่า ไทยควรยืนบนขาของตัวเอง และเป็น ประชาธิปไตย

ในบทที่ ๗ “ทำอะไรไทยจึงจะไม่เป็นโดมิโน” ผู้เขียนชี้ให้เห็นเงื่อนไขต่างๆที่จะทำให้ไทยเป็นคอมมิวนิสต์ และจะเป็นคอมมิวนิสต์ ลักษณะใด เงินไขอะไรบ้างที่จะทำให้นักเรียน นิสิตนักศึกษา กรรมกรลุกฮือขึ้น ผู้เขียนได้เน้นให้เห็นว่า ทางที่จะไม่ทำให้เกิดกรณีแบบ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้นรัฐบาลควรลดช่องว่างระหว่างนักเรียน นิสิต นักศึกษา บัญญาชน กรรมกร ชาวไร่ชาวนา สิ่งที่สำคัญที่สุด คือต้องเป็นประชาธิปไตย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์ก็ไม่เห็นด้วยกับผู้เขียน ในแง่ที่ว่าประชาธิปไตย หลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้น “เป็นประชาธิปไตยอ่อนแอ ฟอนเฟะ” (น. ๕๕๐) บัญญาคือ อะไรเป็นเครื่องวัดว่าประชาธิปไตยในช่วงนั้นอ่อนแอ ฟอนเฟะ ถ้าความอ่อนแอ ฟอนเฟะให้ สิทธิเสรีภาพกับประชาชนมากที่สุดแล้ว สิ่งนี้ไม่ควรทำหรือ ในเรื่องนี้ ชุมพร เลิศรัฐการ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า ในช่วงนั้นไทยได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระโดยพึ่งตนเองเป็นสำคัญ โดย “เพื่อให้เกิดดุลยภาพความสัมพันธ์กับประเทศ อภิมหาอำนาจ รัฐบาลจะดำเนินการ ให้มีการรับรอง และมีความสัมพันธ์ เป็นปกติกับประเทศ สาธารณรัฐ ประชาชนจีน จะให้มีการถอนทหารต่างชาติออกจากประเทศไทยในระยะเวลา ๑ ปี ....และจะเจรจากันอย่างฉันทันมิตร และจะกระชับความสัมพันธ์กับ ประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนจะไม่ลดความพยายาม ในการหาทางเพื่อ ให้มีการติดต่อในทางสร้างสรรค์กับ ประเทศ สาธารณรัฐ ประชาธิปไตย เวียดนามเหนือ” (ชุมพล เลิศรัฐการ,

ศัทธิสังครามเวียดนาม-ไทย ๒๕๒๒, น. ๑๐๓-๑๐๔) หรือจากแถลงการณ์ร่วม ๒ ฉบับ เมื่อ ๖ สิงหาคม ๒๕๑๕ ที่ทำระหว่างไทยและเวียดนามมีใจความที่สำคัญ คือ “การเคารพในเอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกัน ไม่รุกราน ไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน ความเสมอภาค การได้ประโยชน์ร่วมกัน และการอยู่ร่วมกันโดยสันติ การไม่ยอมให้ต่างประเทศใช้ดินแดนของตนเพื่อเป็นฐานปฏิบัติการรุกรานโดยตรงหรือโดยอ้อม และเข้าแทรกแซงต่อประเทศอื่น หรือต่อภูมิภาคอื่น” (ชมพล เลิศรัฐการ, ศัทธิสังครามเวียดนาม-ไทย ๒๕๒๒, น. ๑๑๒) เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ความคิดว่าไทยควรดำเนินนโยบายเป็นกลางนั้นเกิดขึ้นในสมัยนั้นแล้วไม่ใช่เพิ่งจะเกิดในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันท์นั้น รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันท์นั้นเป็นเพียงผู้สืบทอดนโยบายเท่านั้น เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ควรดูถูกว่าประชาธิปไตยหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้นฟอนเฟะ อ่อนแอ เพราะว่าถ้าฟอนเฟะอ่อนแอจริงแล้วรัฐบาลปัจจุบันคงไม่นำมาปฏิบัติหรอก

จากการที่ผู้เขียนอ้างว่า ประชาธิปไตยสมัย ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้น “มีคนเห็นด้วยประมาณ ๕%... ประชาชนประมาณ ๘๕% ต้องการประชาธิปไตยมั่นคง” (น. ๑๕๐) อยากทราบว่าผู้เขียนเอาตัวเลขมาจากไหน แล้ววิธีการวัดนั้น ทำโดยสุ่มตัวอย่างวัดจากคนกลุ่มเดียวเท่านั้นแล้วดูความน่าจะเป็นของความคิดของคนทั่วประเทศ หรือเป็นการวัดจากคนทั่วประเทศเลย

ผู้เขียนมีความเห็นว่าประชาธิปไตยที่มั่นคงนั้นมีลักษณะ คือ “รัฐบาลจะต้องมั่นคง เข้มแข็ง เด็ดขาด พร้อมทั้งใช้อำนาจอย่างเฉียบขาดเป็นครั้งคราว รัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่จะต้องเป็นคนดีมีสะอาด มีความรู้ ความสามารถ” (น. ๑๕๐) แต่นักเห็นว่าไม่เป็นประชาธิปไตยเสียแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ระบอบเสียเลย นายกรัฐมนตรีไม่ต้องมาจากการเลือกตั้งด้วย

ผู้วิจารณ์ เห็นด้วยกับการที่จะต้องแทนราษฎรถ่ายทอดความจริงและความต้องการของประชาชนให้รัฐบาลได้ทราบ และควบคุมนโยบายของรัฐบาลให้อยู่ในแนวทางที่ประชาชนต้องการ แต่ผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วยกับการที่ผู้เขียนเสนอว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องไม่เข้าไปก่อความวุ่นวายเพื่อแย่งเก้าอี้รัฐมนตรีหรือตำแหน่งสำคัญทางการเมืองอื่นๆ” (น. ๑๕๐-๑๕๑) เพราะถ้าเป็นไปตามแบบนั้นแล้วใครจะอยากสมัครเป็นตัวแทน ในขณะที่ผู้ที่ไม่ต้องสมัครกลับได้ตำแหน่งสำคัญๆทางการเมืองแทน และปัญหาที่ผู้วิจารณ์อยากถามผู้เขียนก็คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่มีความสามารถพอหรือ

ส่วนในเรื่อง “ประชาชนควรมีสติ เสรีภาพในการพูด การตีพิมพ์ การโฆษณา ข้อเท็จจริงต่างๆ ให้ประชาชนได้ทราบ แต่จะต้องไม่ใช่สอมวลชนของตนเป็นเครื่องมือทำลายบุคคลหรือสถาบันของชาติ โดยให้ข้อมูลบิดเบือน กล่าวร้ายป้ายสีผู้อื่นอย่างไม่เป็นธรรม” (น. ๑๕๑) ดูกันแล้ว ก็เป็นสังต์ แต่ปัญหาอยู่ที่

ใครจะเป็นผู้วัด หรือพิจารณาว่าสิ่งไหน เป็นธรรม สิ่งไหนไม่เป็นธรรม ผู้เขียนได้เสนอความคิดว่า เมื่อสร้างประชาธิปไตยที่มั่นคงแล้วส่งต่อไปก็คือ ปรามปรามข้าราชการคอร์รัปชั่น แก้ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเศรษฐกิจ โดยเอานักเรียน นักศึกษา ปัญญาชนคนรุ่นใหม่ เข้ามา

ร่วมในโครงการเร่งด่วนด้านต่าง ๆ ให้มาก สร้างบรรยากาศให้ทุกคนได้มีโอกาสทำงานให้บ้านเมือง แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้ ผู้วิจารณ์รู้สึกว่า จะเป็นสิ่งท้อหย่างไกลมาก และถ้าเกิดเป็นจริงขึ้นมา ปัญหาที่จะเกิดขึ้นก็คือ แน่ใจหรือว่ารัฐบาลจะยอมรับและไม่เกิดปัญหา “การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์” ในเมื่อค่านิยมคนเก่า ๆ ยังคิดอยู่ว่า “เดินตามหลังผู้ใหญ่ หมาไม่กัด”

ในตอนท้ายนั้น ผู้เขียนสรุปว่าประเทศไทยจะไม่มีทางเป็นโดมิโนตัวต่อไป ถ้าทำตามข้อเสนอที่ผู้เขียนเสนอแนะ (น. ๑๕๐-๑๕๓) แต่ปัญหาสำหรับเรื่องนี้ก็คือ ข้อเสนอแนะนั้น จะเป็นไปได้แต่ทฤษฎีเท่านั้นหรือเปล่า

โดยสรุป ผู้วิจารณ์มีประเด็นที่จะตั้งผู้เขียนคือ

๑. ทางด้านความคิดของผู้เขียนที่ถ่ายทอดสู่ผู้อ่าน โดยผู้เขียนใช้ภาษาต่างๆ และเขียนเป็นบทสนทนา นั้น แม้จะทำให้ผู้อ่านที่ไม่มีพื้นฐานทางด้านนั้นมาก่อน เกิดความเข้าใจและเห็นด้วยกับความคิดของผู้เขียน แต่ปัญหาอยู่ที่ ถ้าผู้เขียนมีความจริงใจต่อผู้อ่านแล้ว ผู้เขียนน่าจะเสนอความคิดที่น่าจะปฏิบัติได้ ไม่ใช่แจ้ง

ทฤษฎีเท่านั้น และการเสนอข้อมูล ผู้เขียนควรมีการอ้างอิงบ้าง เพื่อข้อมูลจะได้หนักแน่น น่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์สำหรับการค้นคว้าต่อไป

๒. การใช้ภาษาบางตอนเขียนเย่อ เช่น “ในปัจจุบัน จีนมีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นคอมมิวนิสต์สายจีน จีนมีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นคอมมิวนิสต์สายจีน จีนมีคอมมิวนิสต์แห่งมาลาया ซึ่งเป็นคอมมิวนิสต์สายจีน” (น. ๑๑๕) เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนควรแก้ไขให้กระชับกว่านี้

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ สุวดี เจริญพงศ์ บรรณาธิการ, การเมือง-การปกครองไทยสมัยใหม่: รายงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์, เอกสารทางวิชาการของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๒๒ ๖๖๑ หน้า.

อาจจะกล่าวได้ว่าวิชาประวัติศาสตร์เป็นสาขาวิชาที่ได้รับความสนใจอย่างมากในวงวิชาการปัจจุบัน ทั้งนี้โดยพิจารณาจากผลงานที่ปรากฏออกมาในระยะหลังนี้ ซึ่งออกมาในลักษณะงานวิจัยบ้าง หนังสืออ่านประกอบรายวิชาบ้างหรือหนังสือทั่วไปที่วางอยู่ตามแผงหนังสือ มักจะมีสาระครอบคลุมอยู่ในสาขาวิชาประวัติศาสตร์อยู่ไม่น้อย นอกจากนั้นแล้วประวัติศาสตร์ยังเป็นวิชาที่นักสังคมศาสตร์อื่น ๆ ให้ความสนใจเข้ามาทำการศึกษายิ่งเสมอ ๆ

๓. ผู้เขียนควรระวังการใช้คำบางคำ เช่น เอเชียอาคเนย์ ควรใช้คำว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดีกว่า เพราะเป็นคำศัพท์วิชาการที่เบบหนึ่ยอมรับ

อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้สามารถนำไปใช้อ่านประกอบเป็นพื้นฐานความเข้าใจได้และน่าสนใจ ที่มีการนำเอาประวัติศาสตร์เข้ามาวิเคราะห์ที่ด้วย อีกทั้งราคาก็ไม่แพงเกินไปสำหรับการเป็นเจ้าของ

สุพัชรา นาคะศิริ
นักศึกษาคณะศิลปศาสตร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หนังสือเล่มนี้กล่าวได้ว่าเป็นผลผลิตของการทำงานร่วมกันระหว่างวิชารัฐศาสตร์ และประวัติศาสตร์ โดยมีจุดประสงค์ดังปรากฏในคำนำของบรรณาธิการว่า “...ที่สำคัญที่สุดก็คือเราหวังว่าสาขาวิชาทั้งสองคงจะได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเพิ่มพูนความรู้ใหม่ ๆ และความก้าวหน้าในวงวิชาการต่อไป” (น.๑๕) ลักษณะสำคัญของหนังสือเล่มนี้

เป็นการรวบรวมวิทยานิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิต ของแผนกวิชาการปกครองและประวัติศาสตร์ ในลักษณะขนาดย่อลงมาเป็นบทความและนำบทความเหล่านั้นมาเชื่อมต่อกัน โดยอาศัยความต่อเนื่องของเวลา กล่าวคือบทความทั้ง ๑๐ เรื่อง จะจับช่วงเวลานับแต่การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๕ ไปจนกระทั่งถึงพ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งเป็นการสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทั้งนี้เพื่อนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางการเมืองความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และเพื่อให้เห็นว่าได้มีการพัฒนาทางการเมืองอย่างต่อเนื่องกันในช่วงดังกล่าว (หน้า ๑๔)

ในบรรดาบทความทั้ง ๑๐ เรื่องนี้ ได้แก่ เรื่องปัญหาการรวมชาติในสมัยรัชกาลพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของ บรรจง ตันตยานนท์, เรื่องการเมืองและการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ของมัทนา เกษกมล, บทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการเมืองการปกครองในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยนายวิชา จิตตะปุตตะ, บทความต่อมาเป็นงานของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช เรื่องการเมืองเคลื่อนไหวทางความคิดประชาธิปไตยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕, ต่อด้วยเรื่องปฏิริยาของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการเคลื่อนไหวทางความคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (พ.ศ. ๒๔๖๖-๒๔๗๕) ของสุวดี เจริญพงศ์, ใน ๒ บทต่อมาจะเป็นเรื่องความขัดแย้งทางการเมืองภายหลังการเปลี่ยนแปลงทาง

การเมือง พ.ศ. ๒๔๗๕ คือเรื่องของ นิคม จารุมณี, ความขัดแย้งทางการเมืองภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ : กรณีกบฏ บวรเดช และเรื่องความขัดแย้งใน คณะราษฎร ของว่านา มโนทิโมกข์, ส่วนในบทที่ ๘ เป็นเรื่อง ผลสะท้อน ของการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่มีต่อ กระบวนการเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๕ โดยเจษฎา อรุณ-พัฒนาพงศ์, และใน ๒ บทสุดท้าย เป็นเรื่องการเมืองการปกครอง ของไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ของเทียมจันทร์ อ้าแหว, และเรื่อง ของประจัน รักพงษ์ การวิเคราะห์ เชิงเปรียบเทียบบทบาททางการเมือง ในระบอบรัฐสภาระหว่างรัฐบาลทหาร กับรัฐบาลพลเรือนในประเทศไทย (พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๕๐๐)

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาสาระที่ ค่อนข้างกว้าง มีข้อสังเกตมากมาย หลายประเด็น จึงเป็นการยากที่จะ กล่าวได้อย่างครอบคลุมทุกประเด็น ผู้วิจารณ์จึงขอตั้งข้อสังเกตบาง ประการ ก่อนที่จะกล่าวถึงเนื้อหาสาระ บางจุด

๑. เนื่องจากบทความต่างๆ ใน หนังสือเล่มนี้เป็น การ “ย่อส่วน” วิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นผลงานที่มีเนื้อหา สาระกว้างเหลือเพียงบทความ จึงทำให้ ความ สมบูรณ์ของเนื้อหาบางตอน ขาดหายไป ผู้วิจารณ์คิดว่าถ้าหากจะ นำวิทยานิพนธ์มาย่อให้มีขนาดเล็กลง น่าจะเป็นการจับประเด็นใดประเด็น หนึ่งที่เด่นที่สุดของวิทยานิพนธ์มา เรียบเรียงเป็นบทความที่มีความกระชับ ในตัวเอง ทั้งนี้เพราะวิธีการย่อส่วน

วิทยานิพนธ์ ทำให้ผู้อ่านอ่านได้อย่าง ไม่จุใจ และยังก่อให้เกิดข้อสงสัยใน ส่วนต่างๆ ของบทความที่กล่าวได้ไม่ ชัดเจนหรือขาดหายไป

๒. บทความในหนังสืออาจ จะ จำแนกออกได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ ซึ่งมี ลักษณะเด่นที่แตกต่างกัน คือ ใน กลุ่มบทความเป็น “รัฐศาสตร์” มาก ก็ จะ เน้นถึงการใช้ concept และทฤษฎี การเมืองเฉพาะอย่างยิ่ง ทฤษฎีการ เมืองตะวันตก นำมาอธิบายพัฒนา การการเมืองไทย และจะให้ความสำคัญ กับข้อมูลหลักฐานน้อย ตัวอย่าง ที่เห็นได้ชัดคือ งานของ บรรจง ดันตยานนท์ และ นางเยาว์ จิตตะปุตตะ

ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งจะมีความ เข้มข้นของความเป็น “ประวัติศาสตร์” มากกว่า จะให้ความสำคัญต่อหลัก ฐาน รายละเอียดของข้อมูล เฉพาะ อย่างยิ่งข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นมีการ อ้างอิงโดยใช้ quotation ปรากฏอยู่ บ่อยครั้งที่เคย และแนวทางการ วิเคราะห์จะเป็นไปตามข้อมูลเป็นส่วน ใหญ่ ได้แก่นางของ มีทนา เกษกมล นิคม จารุมณี เทียมจันทร์ อ้าแหว และสวดี เจริญพงศ์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามมีอยู่ ๒ บทความที่ มีความกำกวมกัน ระหว่างการใช้ทฤษฎี ทางการเมืองและให้ความสำคัญต่อ หลักฐานข้อมูลในน้ำหนักที่ใกล้เคียง กัน คืองานของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และประจัน รักพงษ์

๓. งานเกือบทุกชิ้นให้ความสำคัญ กับประเด็นทางเศรษฐกิจน้อยมาก ทีเดียว ทฤษฎีทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัย ที่ค่อนข้างสำคัญของการเปลี่ยนแปลง

ทางการเมืองเกือบทุกสมัย ตัวอย่าง เช่น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มสถาบัน พระมหากษัตริย์ กับกลุ่มขุนนาง ก่อนการปฏิรูปการปกครอง ความขัดแย้งที่ชัดเจนมากคือการแข่งขัน ด้าน เศรษฐกิจของคน ๒ กลุ่มนี้ ซึ่งดำเนินมาตั้งแต่ช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งปรากฏว่ากลุ่มขุนนางเป็นผู้ได้กุม อำนาจเศรษฐกิจเอาไว้ไม่ว่าจะเป็น กลไกด้านภาษีอากร หรือการค้ากับ ต่างประเทศ ผู้ที่ทำการศึกษาปัญหา ด้านการคลังของสมัยรัชกาลที่ ๕ ตอน ต้นจะพบว่า รายได้ของประเทศกลับ ตกอยู่ในมือขุนนางเป็นส่วนใหญ่ จุด สนับสนุนให้เห็นถึงปัญหาที่ว่า ทำไม รัชกาลที่ ๕ จึงเริ่มต้นการปฏิรูปประ-เทศด้วยการตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ อันเป็นงานชิ้นแรกของพระองค์ ซึ่ง ในบทความแรกไม่ได้กล่าวถึง ดังนี้ เป็นต้น

๔. การวิเคราะห์ปัญหาของหนังสือ เล่มนี้มักจะมุ่งเน้นศึกษาถึงแต่ พฤติกรรมของผู้นำ เป็นหลักสำคัญ เช่นใน ๒ บทแรกจะกล่าวถึงบทบาท ขององค์พระมหากษัตริย์ โดยไม่ได้ พิจารณามูลคิลที่อยู่รอบพระองค์ และ เป็นกลุ่มคนที่ มีบทบาทสำคัญยิ่งในการ บริหารประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-เกล้าฯ คนที่มีบทบาทในการกำหนด นโยบายต่างๆ ของประเทศ เป็นมัน สมองและกำลังสำคัญของ พระองค์ คือ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จฯ กรมพระยา เทววงศ์โรปการ หรือในรัชสมัยพระ บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ กลุ่มขุน นางกลับเข้ามารับหน้าที่สำคัญๆ ใน การบริหารประเทศแทนกลุ่มพระราช-

วงศ์ นอกจากนี้ในบทความเรื่อง ความขัดแย้งของคณะราษฎรปรากฏว่า เป็นการชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้ง ส่วนตัวระหว่างบุคคลมากกว่าความขัดแย้งในเรื่องความคิด ทั้ง ๆ ที่ในช่วงแรกผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่า จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งอยู่ที่ข้อโต้แย้งกันในเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติของ นายปรีดี พนมยงค์ (น.๔๑๔-๔๒๒) แต่การวิเคราะห์ในช่วงหลังของบทความจะเป็นเรื่องความขัดแย้งในเรื่องส่วนตัวระหว่างบุคคลต่าง ๆ เช่น พระยาทรงสุรเดชกับพระยาพลพลยุทธเสนา (น.๔๓๕-๖) พระยาทรงสุรเดชกับหลวงพิบูลสงคราม (น.๔๓๗) หลวงพิบูลสงครามกับหลวงประดิษฐมนูธรรม (น.๔๔๖) เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วหนังสือเล่มนี้ยังมีข้อความที่ขัดแย้งกันเองหลายจุดในบทความเดียวกัน ตัวอย่างเช่นในเรื่องแรก ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นในตอนต้นว่าความเป็นชาติของไทยนั้นเกิดขึ้นมานานแล้วนับแต่กรุงสุโขทัย (น. ๑๘) และยังกล่าวต่อไปว่าลักษณะการปกครองหัวเมืองที่แบ่งเป็นหัวเมืองชั้นใน ชั้นนอก เมืองพระยามหานครและเมืองประเทศราช "...เป็นระบบที่ทำลายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ..." (น. ๒๐) แต่ในช่วงต่อมาผู้เขียนกลับสรุปว่า "...การรวมชาติหรือการสร้างชาติของไทยภายใต้ระบบการปกครองแบบดั้งเดิมแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยกรุงรัตน โกสินทร์ตอนต้น จึงไม่สามารถเกิดได้" (น. ๒๐) ซึ่งข้อความที่กล่าวทั้ง ๒ ช่วง มีความขัดแย้งกันอยู่ในตนเอง อันที่จริงความ

สำคัญของความเป็นชาติของคนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่งจะเกิดขึ้นเมื่อได้รับการคุกคามจากชาติตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของประเทศไทยซึ่งผู้นำได้แสดงปฏิกิริยาออกมาในรูปของการสร้างรัฐชาติขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕

ในเรื่องการเมืองการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในตอนหนึ่งผู้เขียนได้กล่าวว่าการที่รัชกาลที่ ๖ ทรงเปลี่ยนแปลงการบริหารงานในกระทรวงมหาดไทยโดยโอนตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลประจำมณฑลมาขึ้นตรงต่อพระองค์ ซึ่งมีผลกระทบต่อโครงการเมือง กล่าวคือเป็นการถอยหลังกลับไปสู่ระบบเก่าก่อนการปฏิรูปในสมัย ร.๕ ก่อให้เกิดความยุ่งยากด้านการปกครอง (น. ๑๑๕) ผู้เขียนสรุปว่าสาเหตุอันหนึ่งที่ทำให้พระองค์ดำเนินนโยบาย ในลักษณะดังกล่าวก็เพราะความขัดแย้งในด้านนโยบายกับสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (น. ๑๑๖) แต่ผู้เขียนมิได้อธิบายต่อมาถึงประเด็นของความขัดแย้งอย่างชัดเจน ซึ่งถ้าหากผู้เขียนได้ไขความกระจ่างในเรื่องดังกล่าวจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงการเข้ามามีอำนาจของกลุ่มขุนนางแทนกลุ่มพระราชวงศ์ตลอดช่วงรัชสมัยของพระองค์

สำหรับประเด็นต่อมาที่จะพูดถึงคือ ในหน้า ๕๐๐ ซึ่งเป็นช่วงสรุปของบทความเรื่องผลสะท้อนของการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่มีต่อกระบวนการเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๕ ผู้เขียนกล่าวว่า "การสืบทอดตำแหน่งภายหลังเปลี่ยนแปลง การปกครองมี

ลักษณะ ไม่แน่นอนจนคงเส้นคงวาเหมือนอย่างในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช จะเห็นได้ว่าบทบาททางการเมืองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชนั้น ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยโบราณประเพณีและกฎมณเฑียรบาล แต่บทบาททางการเมืองภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์และฐานสนับสนุนเป็นสำคัญ..." ผู้วิจารณ์คิดว่าข้อสรุปดังกล่าวเป็นการกล่าวที่นอกจากจะผิดข้อเท็จจริงแล้วยังหละหลวมในการใช้ข้อมูลหลักฐานอย่างมาก เพราะถึงแม้ว่ากฎมณเฑียรบาลซึ่งกำหนดถึงตำแหน่งของทนายทางการเมืองจะมาขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาที่ตามที แต่ในทางปฏิบัติแล้วจะพบว่า ตลอดช่วง ๔๑๗ ปีของอาณาจักรอยุธยาปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาอันหนึ่งคือ การแย่งชิงราชสมบัติ เช่นกรณีของ ขุนหลวงพะงั่ว เจ้าสามพระยา พระเจ้าประสาธทอง พระนารายณ์ พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศฐ เป็นต้น หรือแม้กระทั่งกรณีของ สมัยกรุงรัตน โกสินทร์ ปัญหาการสืบทอดราชสมบัติยังคงมีปรากฏอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะกรณีการขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในเวลาต่อมา ซึ่งขึ้นอยู่กับปัญหาของฐานสนับสนุนเป็นสำคัญ ในประเด็นนี้จึงขัดแย้งกับข้อสรุปของผู้เขียน

ในบทความเรื่อง ความขัดแย้งทางการเมืองภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ : กรณีกบฏบวรเดช ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงวางพระองค์เป็นกลางตลอดเวลาที่เกิดขึ้น

เหตุการณ์ชน (น. ๔๐๓-๕) ในขณะเดียวกันทางฝ่ายรัฐบาลกลับเชื่อว่าพระองค์ให้การสนับสนุนแก่ฝ่ายกบฏ (น. ๔๐๓) และเป็นสาเหตุอันหนึ่งทำให้รัฐบาลกินแหนงแคลงใจในพระองค์มากยิ่งขึ้น ถ้าหากเราพิจารณาเอกสารอื่น ๆ ประกอบในการศึกษาประเด็นนี้ เช่น พ. ๒๗ สายลับพระปกเกล้า คุณพโยม โรจนวิภาค ได้กล่าวว่า ร. ๓ ได้ส่งเขาไปสืบเรื่องราวในขณะเกิดกบฏที่โคราช ได้กล่าวต่อไปว่าพระองค์ทรงทราบเรื่องราวของการเกิดกบฏ และให้ความสนใจมากด้วยความแตกต่างของข้อมูลเหล่านั้นถึงเป็นภาระหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์ที่จะได้ไขความกระจ่างต่อไป

อย่างไรก็ตามแม้ผู้วิจารณ์จะมีข้อโต้แย้งหลายประการกับผู้อื่น แต่ผู้วิจารณ์ยังมีความพอใจในระดับหนึ่งสำหรับหนังสือเล่มนี้ กล่าวคือ หนังสือ

สอเล่มนั้นเป็นความพยายามนำผลงานวิทยานิพนธ์ที่ค่อนข้างจะอยู่ในวงจำกัด (สำหรับแวดวงวิชาการ) มาทำให้เป็นหนังสือที่อ่านง่าย และเป็นการเผยแพร่งานวิชาการออกไปสู่สังคมมากขึ้น นับเป็นข้อยืนยันถึงอีกประการหนึ่งหนังสือเล่มนี้กล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จในความพยายามชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการการเมืองไทยที่มีอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดตั้งแต่การปฏิรูปในสมัย ร.๕ จนถึงการปกครองโดยเผด็จการทหาร สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยในช่วงนี้กล่าวได้ว่าหนังสือเล่มนี้ มีข้อมูลและเนื้อหาสาระที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบการศึกษาที่พลาดไม่ได้เล่มหนึ่ง

สุภาภรณ์ จรัสทัศน์

คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จดหมายเหตุของเสรีไทยจากพระพิศาลสุขุมวิท

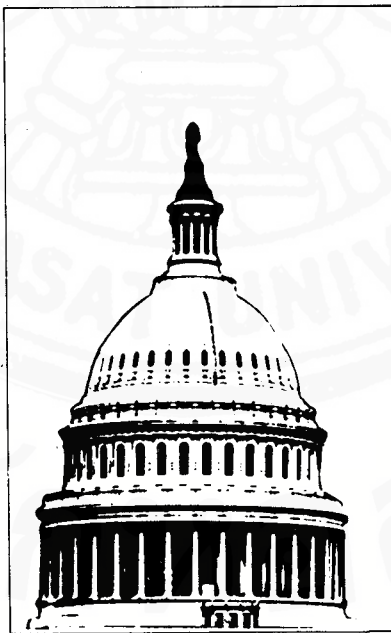
(โรงพิมพ์ไทยเซซม, ๒๕๒๒, ๔๖๔ หน้า)

ไพศาล ตระกูลดี: วัชรบุรุษนิรนาม (เรื่องศิลป์, ๒๕๒๑, ๒๑๕ หน้า)

นายฉันทนา: X.O. GROUP: เรื่องภายในขบวนการเสรีไทย

(เพชรบุรุษ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, ๒๕๒๒, ๓๕๙ หน้า)

หนังสือทั้ง ๓ เล่มนี้ ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับกิจการของขบวนการเสรีไทยในการต่อต้านญี่ปุ่น และการทำให้อาสาสมัครสมัครรับรองว่าไทยไม่ให้เป็นฝ่ายแพ้สงคราม ระหว่าง

สงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งมีความแตกต่างกันเล็กน้อย กล่าวคือ จดหมายเหตุของเสรีไทย เป็นบันทึกของพระ

พิศาลสุขุมวิท เสรีไทยผู้หนึ่ง เล่าถึงหน้าที่ของท่านในต่างแดนในการหาทางแก้ไขสถานการณ์ระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกาให้เบาบางลง พร้อมกับหาช่องทางให้ไทยได้รับความช่วยเหลือเพื่อบูรณะประเทศหลังสงคราม (จดหมายเหตุของเสรีไทย: หน้า ๒๑๒) และ วัชรบุรุษนิรนาม เป็นจดหมายและบันทึกการเดินทางและการทำงานของไพศาล ตระกูลดี เสรีไทยที่ต้องออกไปทำงานในประเทศจีน แม้ว่าบันทึกดังกล่าวจะยังไม่จบเนื่องจากผู้เขียนถึงแก่กรรมเสียก่อนในขณะที่ X.O. group: เรื่องภายในขบวนการเสรีไทย นั้น นายฉันทนาเขียนขึ้นจากคำให้สัมภาษณ์ของบุคคลชั้นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยและเอกสารต่าง ๆ (X.O. group, หน้า ๕) ที่เล่าถึงการทำงานของเสรีไทยทั้งในและนอกประเทศ โดยเฉพาะในประเทศจีนและสหรัฐอเมริกา การเดินทางเข้ามาทำงานในไทยของเสรีไทยจากต่างประเทศ การลำเลียงอาวุธเข้ามาในเมืองไทย รวมทั้งการปฏิบัติงานของเสรีไทยในภาคต่างๆ ของไทยในการจัดหน่วยงาน การวางแผนการ และการฝึกอาวุธ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยมีผู้นำมาเปิดเผยมากนัก

เรื่องราวใน จดหมายเหตุของเสรีไทย สนุก ขวนอ่าน เรื่องเริ่มอย่างน่าสนใจเมื่อพระพิศาลสุขุมวิทออกเดินทางจากเมืองไทยไปทางเรือผ่านลังกาไปอินเดีย ซึ่งต้องพบกับความยากลำบาก แต่แล้วก็ค่อยๆ กลายไปในทางที่ดีขึ้นเมื่อถึงสหรัฐอเมริกา ทำให้พระพิศาลฯ มีความเป็นอยู่ สะดวกสบายและมีโอกาสได้ใช้ชีวิตสนุกสนานขึ้น ซึ่งจะแตกต่าง

กัน อย่างลึบลึกกับความ เป็นอยู่ของ คุณไพศาลในเมืองจีน จดหมายและ บันทึกรุ่นของคุณไพศาลสะท้อนให้เห็น ความเป็นอยู่ที่ดีสน ขาดความช่วยเหลือ จากเสรีไทยหน่วยอื่น ขาดความ ไว้วางใจจากรัฐบาลจีน เขาต้องกั๊ก ขมสนเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ใน เมืองจีนได้อันเป็นเหตุให้เขาต้องเขียน จดหมายเหล่านั้นเพื่อขอความช่วยเหลือ เรื่องภาระหนักจาก ขบวนการ เสรีไทยหลังจากการ ปฏิบัติหน้าที่ สิ้นสุดลงแต่เขาก็ไม่ได้รับความช่วยเหลือ ใด ๆ ในที่สุด เนื่องจากหน่วยงาน เสรีไทยให้เหตุผลว่า ได้ปิดบัญชี การ ใช้จ่ายไปแล้ว (วีรบุรุษนิรนาม, หน้า ๕๑) ซึ่งเป็นความขมขื่นอย่างสูง สำหรับเขา

สาเหตุที่ทำให้การทำงาน และ ความเป็นอยู่ของพระพิศาลฯ และคุณ ไพศาลแตกต่างกันอย่างมากรนั้น น่า จะเป็นเพราะสภาพเมืองจีนที่มี ส่วน เป็นสนามรบและมีสายลับญี่ปุ่นอยู่ มาก ทำให้การทำงานต้องเสี่ยงภัย มากกว่าในสหรัฐฯ ซึ่งไม่ได้เป็น สนามรบโดยตรง ทั้งประเทศก็ได้รับการ พัฒนาจนทันสมัยขึ้นมากกว่าเมือง จีน และฐานะของพระพิศาลฯ กิด กว่าคุณไพศาลซึ่งเป็นเพียงล่ามของ คุณจำกัด พลากร ได้รับเกียรติและ ความไว้วางใจจากรัฐบาลสหรัฐฯ ประกอบกับพระพิศาลฯ เองก็เคยเป็น ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ (อธิบดีกรมทาง หลวงแผ่นดิน) เคยศึกษาในสหรัฐ อเมริกามาก่อนและติดต่อกลิซซิดกับ สถานทูตไทยในสหรัฐฯ ซึ่งเป็น หน่วยเสรีไทยที่สำคัญหน่วยหนึ่ง จึง ช่วยให้ได้รับความร่วมมือและความ สะดวกในการทำงานมากกว่าคุณไพศาล

แม้ว่าในที่สุดจะยังทำงาน ไม่สำเร็จ สมบูรณ์ก็ตาม เพราะท่านต้องกลับ มาเมืองไทยเสียก่อน

แม้ จดหมายเหตุของเสรีไทย และ วีรบุรุษนิรนาม จะเล่าเฉพาะ เรื่องราวที่เป็นประสบการณ์ของตน เองคือเหตุการณ์ในสหรัฐฯและในจีน ตามลำดับ ในขณะที่ x.o.group พยายามเชื่อมโยงให้เห็นกิจกรรมของ เสรีไทยอย่างรอบด้านเท่าที่หนังสือ เล่มเล็ก ๆ จะทำได้ แต่หนังสือทั้ง ๓ เล่มนี้ ต่างก็มีส่วนร่วมกันอยู่บ้างใน การสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของ เสรีไทย ในไทย จีน และสหรัฐฯ

โดยเฉพาะในกรณีของคุณจำกัด เสรี ไทยคนสำคัญในเมืองจีน ที่เสรีไทย ในสหรัฐฯไม่รู้จัก ไม่ทราบฐานะของ เขา เพราะแม้แต่รหัส x.o.group ก็ยังไม่ทราบว่าหมายถึงอะไรด้วยซ้ำ(x.o. group หน้า ๖๐) จึงไม่สามารถไว้วางใจเขาได้อย่างเต็มที่ ทำให้เขา และคุณไพศาลไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเสรีไทยในสหรัฐฯอย่างเร่งด่วน ซึ่งมีผลทำให้รัฐบาลจีนหวาดระแวงคุณจำกัด และพยายาม ควบคุมตัวเขาไว้มากขึ้นจนแทบจะไม่

สามารถทำงานใด ๆ ได้(จดหมายเหตุ ของเสรีไทย หน้า ๒๓๘ หรือในหนังสือ เล่มอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับเสรีไทยเช่น สยามเมืองใต้ดิน ของ นิโคล สมิตท์ แปลโดยเอก วิสกุล) ซึ่งในกรณีนี้ผู้ เขียน x.o. group มีความสงสัยใน ความสัมพันธ์ของ มรว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐฯ และคุณ จำกัดอย่างมาก ผู้เขียนเห็นว่า มรว. เสนีย์ จะต้องรับผิดชอบในความล้มเหลวของคุณจำกัดในการออกจากจีน มาติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรให้ยอมรับเอกราชของไทยและช่วยเหลือไทย จัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นดังจะเห็นจาก การที่ผู้เขียนอ้างถึงบันทึกของคุณจำกัด เองที่ว่า “ถ้าเสนีย์ไม่เล่นลูกไม้ บาน ข้าพเจ้าก็ไปอเมริกากลับมาแล้ว...” (x.o. group หน้า ๕๖) และการที่ผู้ เขียนกล่าวถึงบุคลิกของ มรว. เสนีย์ (หน้า ๕๘) แม้ว่าโดยส่วนตัวแล้ว ผู้เขียนจะเชื่อว่า มรว. เสนีย์ มิได้มี เจตนาร้ายต่อคุณจำกัดแต่อย่างใด (หน้า ๕๘-๕๙)

ความสัมพันธ์ของรัฐบาลไทย และจีนในขณะนั้นก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เป็นอย่างยิ่ง ว่านอกเหนือจากการ ที่รัฐบาลไทยรับรองรัฐบาลหุ่น “วัง จิงไว” ของญี่ปุ่นในจีนที่ทำให้รัฐบาล จีนไม่พอใจไทยแล้ว (ดังที่อ้างใน จดหมายเหตุ นายปรีดี พนมยงค์ ถึง พระพิศาลสุขุมวิท) อะไรเป็นสาเหตุ อื่นที่ทำให้รัฐบาลจีนไม่ให้ความ ร่วมมือกับผู้แทนเสรีไทยชุดนี้ โดยเฉพาะ ซ้ำภายหลังดูเหมือนว่ารัฐบาล จีนพยายามสร้างความแตกแยก ระหว่างคุณจำกัดและคุณไพศาลนั้น จนทั้งสองก็แยกจากกันที่สุดใน (วีรบุรุษนิรนาม, หน้า ๕๘) และยังมี

ปัญหาต่อไปอีกว่าการจากกันเกิดขึ้นเมื่อคุณจำกัดสังคมไพศาล หรือคุณไพศาลตัดสติใจไปเอง เพราะในบันทึกเล่มนั้น แสดงให้เห็นความเป็นจริงที่ขัดแย้งกันบางส่วน (วิกรมขนิรนาม, หน้า ๒, ๑๘๔ และ ๒๐๓)

ในส่วนของหนังสือ x.o. group นั้น นอกจากผู้เขียนจะให้รายละเอียดในการสร้างภาพทศของเสรีไทยคนสำคัญ ๆ เช่น นายปรีดี พนมยงค์ ม.จ. ศุกสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ และคุณจำกัด พลากร เป็นต้นแล้ว ผู้เขียนยังมีเกร็ดเล็กๆ น้อยๆ เกี่ยวกับผลงานของเสรีไทยที่ไม่ทราบกับแพร่หลาย เช่นบทบาทของเสรีไทยในแม่ฮ่องสอน ที่ทำการติดต่อกองทัพกะเหรี่ยงให้มาช่วยรบญี่ปุ่นทางภาคเหนือของไทย (หน้า ๓๖-๓๕๓) แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ส่วนใหญ่ผู้เขียนจะไม่ได้ออกที่มาของหลักฐานข้อมูลที่ใช่ แม้จะในทางอ้อมไม่จำเป็นต้องทำเชิงอรรถแบบมะเขือบขวิธเสมอไป วิธีการเขียนแบบกิ่งสารคดกึ่งให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นการเล่าเรื่องที่น่าเชื่อถือมาดความมาทำเป็นบทสนทนา แฝงทัศนคติของผู้เขียนไว้ด้วย จึงทำให้เป็นหนังสือสารคดีชวนอ่านมากกว่าจะนำมาใช้เป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้อย่างเต็มที่

เรื่องราวของขบวนการเสรีไทยยังคงมีความสลับซับซ้อนน่าศึกษาให้ลึกลงไปอยู่หลายส่วน เช่น ขอบข่ายของการติดต่อกันระหว่างเสรีไทยนอกและในประเทศ ผลประโยชน์ที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกันของเสรีไทยหน่วยต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของ

รัฐบาลจีนกับรัฐบาลไทย บทบาทของมหาอำนาจที่มีต่อเสรีไทย ฯลฯ หนังสือ ๓ เล่มนี้ (หรือเล่มอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดั่งที่เอามาแล้ว) จะให้คำตอบได้ในระดับหนึ่ง แม้จะไม่ทั้งหมด เช่นหนังสือของพระพิศาล สุขุมวิทจะชี้ให้เห็นการคำนึงถึงผลประโยชน์ของสหรัฐ ฯ ที่จะมีผลต่อการปฏิบัติงานของเสรีไทยโดยเฉพาะในสหรัฐ ฯ ทั้งทางตรงและทางอ้อม (จะเห็นได้ชัดในบทที่ ๑๑, ๑๒, ๑๓,

๑๖, ๑๗) และยังมีผลต่อการทำสนธิสัญญาหลังสงครามระหว่างไทยและอังกฤษด้วย

ลักษณะงานของขบวนการเสรีไทยเป็นขบวนการลับ ผู้ปฏิบัติงานจะรู้ขอบข่ายของงานเฉพาะส่วนของตน รวมทั้งการขาดการส่งงานหรือการบันทึกงานบางส่วน ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้การตรวจสอบข้อเท็จจริงของข้อมูลทำได้ยากในกรณีที่เกิดความสงสัยในข้อมูล ประกอบกับงานเขียนส่วนใหญ่เป็นบันทึกส่วนตัว

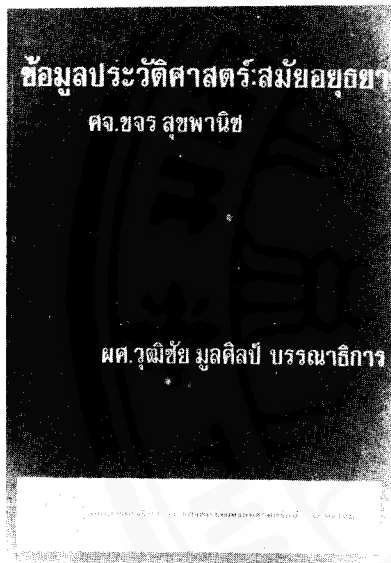
ของผู้เคยปฏิบัติงานของเสรีไทยมาก่อน งานเขียนเหล่านี้มักยากที่จะหลีกเลี่ยงทัศนคติ ความโน้มเอียง หรือแม้แต่อคติของผู้เขียนได้ ผู้อ่านจะต้องระมัดระวังในการอ่านและการนำมาใช้อ้างอิงอย่างมาก ซึ่งการอ่านหนังสือประเภทนี้หลายๆ เล่มประกอบกันจะช่วยให้สามารถตรวจสอบความแม่นยำหรือข้อน่าสงสัยของข้อมูลได้บ้าง

นอกจากนี้ หนังสือทั้ง ๓ เล่ม ยังช่วยให้เรามองเห็นเค้าของความขัดแย้งทางการเมืองที่เริ่มก่อตัวขึ้นในหมู่ผู้ปฏิบัติงานเสรีไทยด้วย เป็นที่น่าเสียดายที่พระพิศาล สุขุมวิทกล่าวถึงเรื่องนี้แต่เพียงว่า คนอเมริกันรู้เรื่องความแตกร้างของคนไทยในวอชิงตันกันมาก และเป็นห่วงว่าจะกลายเป็นปัญหาการเมืองภายในประเทศไทยหลังสงครามได้ (หน้า ๑๕๒, ๒๐๘, ๒๖๘) โดยไม่ได้ให้รายละเอียดมากกว่านี้ แต่โดยส่วนรวม เราจะเห็นความสัมพันธ์ของนักการเมือง : มรว. เสนีย์ ปราโมช นายปรีดี พนมยงค์ นักการเมืองอดีตเสรีไทย ซึ่งจะพัฒนาต่อมาเป็นความขัดแย้งกันในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จนปะทุขึ้นในเหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ ก่อนที่จะขยายตัวเป็นความขัดแย้งระหว่างอดีตเสรีไทย กับรัฐบาลทหารสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่นำไปสู่การกวาดล้างเสรีไทยครั้งใหญ่ต่อมา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นของแถมที่ผู้อ่านจะได้รับจากการอ่านหนังสือ ๓ เล่มนี้

สุวิมล รุ่งเจริญ
ภาควิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขจร สุขพานิช, เขียน,
วุฒิชัย มูลศิลป์, บรรณาธิการ,
ข้อมูลประวัติศาสตร์ :
สมัยอยุธยา

เอกสารทางวิชาการ ของสมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย,
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓
๒๓๘ หน้า, ๖๐ บาท

ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา
เป็นหนังสือรวมบทความเกี่ยวกับประ
วัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยาส่วนหนึ่ง ซึ่ง
ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ได้เขียน
ขึ้นระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๒๐
เนื่องจากผู้เขียนมีผลงานทางประวัติ
ศาสตร์ในรูปของบทความจำนวนมาก (ดูรายชื่อผลงานทั้งหมดของผู้
เขียนทั้งที่เป็นหนังสือบทความ และ
งานแปล ใน อนุสรณ์ศาสตราจารย์
ขจร สุขพานิช คุรุวรรณบุพ สนธิ
วงศ์ฯ และ วุฒิชัย มูลศิลป์ บรรณา
ธิการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประธานมิตร จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๑
หน้า ๑๘๐-๑๘๐) ศิษย์ของผู้เขียนคือ
อาจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ จึงพยายาม
รวบรวมเป็นหมวดหมู่เพื่อพิมพ์เป็น
เล่ม ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัย
บางกอก เป็นเล่มแรกที่บรรณาธิการ
ท่านนี้จัดพิมพ์ขึ้น

หลังจากผู้เขียนถึงแก่กรรม การ
รวบรวมผลงานของผู้เขียนดำเนินไป
ด้วยความกระตือรือร้น งานเขียน
เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สุโขทัยและ
สมัยก่อนหน้านั้นจำนวนหนึ่งถูกรวม
พิมพ์ใน อนุสรณ์ศาสตราจารย์ ขจร
สุขพานิช ต่อมาคำบรรยายเกี่ยวกับ
ประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งบรรยาย ณ
ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ก็ได้รับ
การตีพิมพ์ในชื่อ ประวัติศาสตร์ไทย
พ.ศ. ๑๖๐๐-๒๓๑๐ และเมื่อไม่นาน
นวงการประวัติศาสตร์ก็ ได้หนังสือ
เล่มนี้ออกเล่มหนึ่งคือ ข้อมูลประ
วัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา

การจัดพิมพ์หนังสือเหล่านี้มิใช่
เพื่อเป็น "อนุสรณ์" ของผู้เขียน
เท่านั้น แต่ "เพื่อประโยชน์ทางการ
ศึกษาประวัติศาสตร์" ด้วย ซึ่งปรากฏ
ว่าผลงานของผู้เขียนเท่าที่เคยรวม
พิมพ์มาแล้วนั้น "ต่างได้รับความ
สนใจจากนักประวัติศาสตร์และผู้สนใจ
ประวัติศาสตร์ไทยอย่างกว้างขวาง"
(ดูหน้าของ ข้อมูลประวัติศาสตร์ :
สมัยอยุธยา หน้า ก) แสดงให้เห็นว่า
ผลงานของผู้เขียนยังคงมีบทบาทอยู่
อย่างมากในปัจจุบัน ด้วยเหตุดังนั้น
การศึกษาผลงานเหล่านี้ด้วยความ
รอบคอบระมัดระวัง เพื่อเรียนรู้ในสิ่ง
ที่ผู้เขียนค้นพบ และเรียนรู้จากความ
สำเร็จและความล้มเหลวของงานเขียน

จึงนับว่ามีความสำคัญยิ่งนัก บทวิ
จารณ์นี้เป็นผลของความพยายามดัง
กล่าว แต่จำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะ
หนังสือรวมบทความเล่มใหม่คือ ข้อมูล
ประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา เท่านั้น
เนื่องจากบทความที่รวมพิมพ์อยู่
ในหนังสือนี้เป็นบทความที่เขียนมา
นานแล้วภายใต้ ปริมาณข้อมูลและ
ความรู้ที่จำกัดกว่าในปัจจุบันประการ
หนึ่งและเนื่องจากประกอบด้วยเรื่อง
ราวหลากหลายอีกประการหนึ่ง การ
วิจารณ์จึงมิได้มุ่งวิจารณ์เนื้อหาหรือ
ความถูกต้องของข้อมูล แต่พยายาม
พิจารณาแนวการเขียนประวัติศาสตร์
และประเมินคุณค่าของหนังสือ โดย
ส่วนรวมมากกว่า

ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา
ประกอบด้วยบทความ ๑๕ เรื่อง ซึ่ง
อาจแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่ม
แรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งกรุงศรี
อยุธยา กลุ่มที่สอง เป็นเรื่องเกี่ยวกับ
ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ กลุ่มที่
สามเป็นเรื่องเกี่ยวกับการครองราชย์
ของพระมหากษัตริย์บางพระองค์ และ
ส่วนสุดท้ายเป็นเรื่องที่สับสนว่าใคร
คือผู้แต่ง พระราชพงศาวดารกรุงศรี
อยุธยา

กลุ่มแรก : เรื่องที่เกี่ยวกับการ
ก่อตั้งกรุงศรีอยุธยา
กล่าวถึงเรื่องราวการอพยพลงใต้
ของคนไทย ซ้อมเมืองต่าง ๆ ในระยะ
ก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยา และที่มาของ
พระเจ้าอู่ทอง

ในตอนต้นของบทความเรื่อง
"กรุงยโสธร-นครธมในประวัติไทย"
ผู้เขียนอาศัยเนื้อความตอนหนึ่งใน
ตำนานสิงหนวัติกุมารเป็นหลักฐานว่า
"เจ้านายไทย ๔ องค์ จากน่านเจ้าพา
ผู้คนลงมาสร้างเมืองใหม่ ในแคว้น

พายุพเมอ พ.ศ. ๑๔๓๗ ... แล้วจึงแผ่ขยายอาณาเขตลงมาถึงเมืองลพบุรี ...ประกาศเป็นเอกราช เมื่อ พ.ศ. ๑๕๔๔” (หน้า ๒๕) ต่อมา “พ.ศ. ๑๖๕๘... พ่อขุนศรีนาวนำถม... ประกาศเอกราชและครอบครองอาณาจักรเป็นใหญ่อยู่ที่เมืองศรีสัชนาลัย-สุโขทัย” (หน้าเดิม) จนถึง พ.ศ. ๑๘๔๐ ก็มีหลักฐานจีนรายงานว่าอาณาจักร Sien และ Lohu รวมเข้าด้วยกัน “จึงเชื่อได้ว่าสุโขทัยได้ผนวกเอาดินแดนของกรุงละโว้ไว้ในราชอาณาจักรไทยแต่ครั้งนั้นแล้ว” (หน้า ๓๓)

ในบทความเรื่อง “ปัญหาการก่อตั้งกรุงศรีอยุธยา” ผู้เขียนนำเสนอความเกี่ยวกับการสร้างเมืองและย้ายเมืองในหลักฐานต่างๆ เช่น บันทึกของ ลาลูแบร์ จุลยุทธการวงศ์ มาตรวจสอบ แล้วสรุปว่าคนไทยอพยพลงมาจากทางใต้เป็นระยะๆ ผุดงักกรุงศรีอยุธยา คือพระเจ้าอู่ทองนั้นเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ไชยปราการ อันมีพระเจ้าพรหมผู้ครองเมืองไชยปราการในราว พ.ศ. ๑๓๐๐ เป็นต้นวงศ์ กษัตริย์ราชวงศ์อภัยพยุคนลงมาตั้งอยู่บริเวณพระธาตุผางในจังหวัดอุดรดิศดัก่อนราว พ.ศ. ๑๓๓๑ ก็มาตั้งอยู่ที่เมืองนครไทยในจังหวัดพิษณุโลก ต่อมาก็ย้ายไปยังเมืองสิงห์เมืองเพชรบุรี ตามลำดับ จนถึง พ.ศ. ๑๘๕๓ ก็ลงมาตั้งกรุงศรีอยุธยา

ส่วนปัญหาที่ว่าพระเจ้าอู่ทองเสด็จมาจากเมืองไหนนั้น ในบทความเรื่อง “กัมพูชประเทศของพระเจ้าอู่ทอง” ผู้เขียนนำเสนอความจากพระราชพงศาวดารกรุงสยาม (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับบริติชมิวเซียม) ทว่าพระเจ้าอู่ทองเสด็จจาก

“กัมพูชประเทศ” ลงมาทางใต้ มาพิจารณา ผู้เขียนเห็นว่ากัมพูชประเทศคือแคว้นละโว้ ลพบุรีเป็นเมืองหลวง สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี เป็นเมืองสำคัญ อย่างไรก็ตามพระราชพงศาวดารระบุชื่อเมืองลพบุรีไว้ก่อนเรื่องพระเจ้าอู่ทอง แต่เมื่อกล่าวถึงเรื่องทรงอพยพผู้คนมาตั้งกรุงศรีอยุธยา กลับใช้คำว่าเสด็จจากกัมพูชประเทศทำให้ผู้เขียนสงสัยว่าพระเจ้าอู่ทองมิได้อพยพผู้คนมาจากเมืองลพบุรี และด้วยเหตุนี้จึงตั้งไว้เป็นคำถามว่า “พระองค์ทรงอพยพผู้คนจากเมืองไหนในเขตแคว้นของกัมพูชประเทศ หรือละโว้ หรือไชยยา?” (หน้า ๑๖)

ต่อมาผู้เขียนได้เสนอบทความเรื่อง “เมืองต่างๆ ในสมัยอยุธยา” โดยเห็นว่าชื่อเมืองต่างๆ ที่ปรากฏในจารึกพระขรรค์ พ.ศ. ๑๖๓๔ นั้นเป็นเมืองในสมัยอยุธยา เท่าที่ทราบตำแหน่งแน่นอนคือ ชื่อเมืองที่ตรงกับเมืองลพบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี และเพชรบุรีในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามผู้เขียนมิได้อธิบายว่าเพราะเหตุใดจึงเรียกเป็น “สมัยอยุธยา” อีกทั้งยอมรับว่าไม่พบหลักฐานว่า “อโยชยา” เคยเป็นชื่อบ้านเมืองมาก่อน พ.ศ. ๑๘๕๔ นอกจากนั้นยังไม่ได้แสดงให้เห็นว่าเมืองต่างๆ ในสมัยอยุธยาเกี่ยวข้องกับละโว้เพียงแต่กล่าวว่าในสมัยอยุธยานลพบุรีไม่มีอำนาจทางการเมืองเสียแล้ว สุพรรณบุรีต่างหากเป็นศูนย์กลางในการเมือง (หน้า ๒๕) ซึ่งทรงนถเป็นการเห็นชอบโดยมิได้แสดงหลักฐาน แม้ว่าจะเป็นข้อเสนอที่ต่างไปจากบทความก่อนหน้านี้กล่าวว่ากัมพูชประเทศหรือแคว้นละ-

โว้ ลพบุรีเป็นเมืองหลวงสุพรรณบุรีเป็นเมืองหนงของแคว้น

เมื่อพิจารณาสาระสำคัญในบทความทั้งสองเรื่องซึ่งอธิบายที่มาของผู้สถาปนากรุงศรีอยุธยาแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นการตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบเบื้องต้นเท่านั้น ผู้เขียนบทความตระหนักแก่ใจว่า “ยังมีปัญหาอื่นอีกเป็นแฉวให้ขบคิดรออยู่ข้างหน้า” (หน้า ๘) คุณูปการที่ผู้เขียนมอบแด่นักศึกษาประวัติศาสตร์รุ่นหลังคือข้อสมมติฐานและข้อมุขตงจะช่วยเ้ามองเห็นแนวทางในการตั้งคำถามเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยยุคต้นมากขึ้น ปัญหาที่ว่ามิชชวนการอพยพของคนไทยลงมาทางใต้หรือไม่ ถ้ามใช่เป็นการอพยพในลักษณะที่เป็นกลุ่มก่อนขนาดใหญ่มิเจ้านายหรือกษัตริย์เป็นผู้นำหรือเป็นการขยายตัวอย่างช้าๆ ค่อยเป็นค่อยไป คนไทยปรากฏตัวในลุ่มน้ำเจ้าพระยาโดยทันทีทันใด หรือโดยการผสมกลมกลืนทงในทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมในระยะเวลาอันยาวนานที่ทำให้วัฒนธรรมไทยค่อยๆ พัฒนาจนและเป็นเหตุให้เรียกเจ้าของวัฒนธรรมว่าคนไทย พระเจ้าอู่ทองคือใคร ทรงสถาปนาอาณาจักรอยุธยาขึ้นได้อย่างไร ฯลฯ เหล่านี้ยังคงเป็นปัญหาที่ท้าทายนักศึกษาระวัติศาสตร์รุ่นหลังอยู่เสมอสิ่งสำคัญที่นักศึกษาระวัติศาสตร์พยายามจะอธิบายเพิ่มขงนก็คือประสพการณ์หรือพื้นฐานทางเศรษฐกิจ-สังคม-การเมือง และวัฒนธรรม ของดินแดนที่จะเกิดเป็นอาณาจักรอยุธยา อันเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดแนวพัฒนาการของรัฐ เช่น พัฒนาการของการปลูกข้าว การค้าการควบคุมกำลังคนศาสนา

ศิลปวิทยาการ ลักษณะของการเมือง หรือลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างเมือง เป็นต้น ซึ่งทำให้ภาพของการสถาปนาอาณาจักรอยุธยากระจ่างชัดขึ้นเรื่อยๆ

กลุ่มที่สอง : ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

จากผลงานของผู้เขียนทั้งใน ข้อ มูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา และในท่อน สะท้อน ให้เห็นว่าผู้เขียนให้ความสำคัญแก่เรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศอย่างมาก อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าผู้เขียนให้ความสำคัญแก่เรื่องราวการติดต่อกับชาติตะวันตกมากกว่าชาติตะวันออก ยกเว้นในเรื่องการสงคราม ทั้งนี้ผู้เขียนได้ให้เหตุผลไว้ด้วยว่า “ประเทศพม่า กัด ลาว เขมร หรือแม้แต่นญวน เราจะเรียกว่าเป็นต่างประเทศก็ได้ แต่ว่าประเทศเหล่านั้นอยู่ใกล้บ้านเหลือเกิน แล้วก็ประโยชน์ที่จะได้รับก็ไม่ค่อยมีอะไรมา” (หน้า ๖๘) ข้อความดังกล่าวนี้ยังสะท้อนว่าผู้เขียนสนใจความสัมพันธ์กับต่างประเทศในแง่ประโยชน์อยุธยาจะได้รับ ยิ่งกว่าผลกระทบต่อสภาวะภายในของอยุธยา ปรากฏว่าใน ข้อ มูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา ผู้เขียนบรรยายถึงการติดต่อกับชาวตะวันตกถึง ๔ เรื่อง และแต่ละเรื่องก็ขยายมาก ในขณะที่กล่าวถึงความสัมพันธ์กับเขมร ลาว พม่า ในเรื่องที่เป็นประเด็นปลีกย่อยเหลือเกิน ยิ่งไปกว่านั้นยังไม่ปรากฏว่ามีบทความใดกล่าวถึงความสัมพันธ์กับจีน อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ อันมีบทบาทสำคัญยิ่งในการค้าของอยุธยา

บทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชาติตะวันตกซึ่งเขียนก่อนเรื่องอื่น

คือ “เอกสารในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์” ผู้เขียนได้พยายามรวบรวมรายนามชาวตะวันตกที่เข้ามาในรัชกาลนพรอมทั้งชอหนั่งสอ หรือจดหมายเหตุที่ชาวต่างชาติเหล่านั้นได้เขียนขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้เขียนเห็นว่า “เป็นหลักฐานชั้นต้นที่จะให้ความกระจ่างดีกว่าพระราชพงศาวดาร” (หน้า ๑๑๒) อย่างไรก็ตามผู้เขียนมิได้ประเมินคุณค่าของเอกสารแต่อย่างใด น่าสังเกตด้วยว่าเอกสารส่วนใหญ่ที่ผู้เขียนกล่าวถึงเป็นเอกสารฝรั่งเศส เอกสารฮอลันดามันผู้เขียน

ไม่ทราบว่ามีมากนักน้อยเพียงใด (หน้า ๑๑๑) แต่ทัศนคติของผู้เขียนต่อเอกสารอังกฤษนั้นว่าน่าสนใจผู้เขียนกล่าวว่า “เอกสารของอังกฤษในรัชสมัยนี้เทียบกับของฝรั่งเศสไม่ได้ เพราะส่วนมากเป็นเรื่องค้าขาย จะมีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเห็นมีอยู่ ๒ ฉบับ..” (หน้า ๑๑๐) สะท้อนชัดเจนว่าผู้เขียนไม่สนใจเรื่องการค้า ประวัติศาสตร์การเมืองเท่านั้นที่ควรค่าแก่การศึกษา น่าสงสัยอยู่ว่าการไม่สนใจภาวะเศรษฐกิจ-สังคมเหล่านั้นจะทำให้อธิบายการเมืองได้กระจ่างเพียงใด ใน

ตอนท้ายของบทความผู้เขียนพยายามมองหาว่า “คนไทยเราได้เรียนรู้อะไรเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง” (หน้า ๑๖๕-๑๖๘) สิ่งสำคัญที่ผู้เขียนพบคือแผนทลานาเจ้าพระยาซึ่งได้นำมาลงไว้ในหนังสือด้วย

บทความเรื่อง “การติดต่อกับต่างประเทศสมัยอยุธยา” ผู้เขียนเล่าเรื่องการเข้ามาของชาวตะวันตกและบทบาทของแต่ละชาติโดยย่อ ไม่เห็นภาพความสัมพันธ์ทางการค้า การเมือง และผลกระทบต่อสภาวะภายในของอยุธยาในแต่ละสมัย สิ่งสำคัญที่ผู้เขียนยังคงพยายามมองหาอีกคือศิลปวิทยาการที่พวกตะวันตกนำเข้ามา

เรื่อง “เม็กซิโก-กรุงศรีอยุธยา” ผู้เขียนได้อ่านหนังสือ “The Conquest of Mexico” ของ William H. Prescott ซึ่งเล่าเรื่องราวของทหารสเปนจำนวนไม่เกิน ๕๐๐ คน สามารถยึดครองเม็กซิโกได้ แล้วก็เปรียบเทียบว่า “ถ้าหากโปรตุเกสจะใช้วิธีสเปนยกทหารเข้ามาหักหาญกรุงศรีอยุธยา จะทำได้เพียงไรจะสำเร็จหรือไม่” (หน้า ๖๒) นับเป็นเรื่องสมมติและเป็นการเปรียบเทียบที่ค่อนข้างผิวเผิน

เรื่อง “บาทหลวงเจษฎิธินายฝรั่งเศสสู่ประเทศสยาม” บรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับวันเดือนปีบาทหลวงแต่ละท่านเดินทางเข้ามา แต่มิได้วิเคราะห์ว่าบาทหลวงเหล่านั้นมีบทบาทอย่างไรในอยุธยา นอกจากกล่าวถึงบาทหลวงดาซาร์ดีว่าได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับฟอลคอนซึ่งผู้เขียนเห็นว่า “สร้างภาพให้ฟอลคอนเสียใหม่หรือหุรหุร ผุดผ่อง... ผิดไปจากความเป็นจริงเป็นอันมาก” (หน้า ๑๑๕)

กล่าวโดยสรุป บทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชาวตะวันตกทั้งสี่เรื่องดังกล่าวมานี้ เป็นการสรุปรายละเอียดต่าง ๆ ที่ปรากฏในเอกสารของชาวตะวันตกแล้ววิจารณ์ประกอบมากกว่าจะวิเคราะห์ถึงบทบาทของพวกเขาตะวันตก ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับชาติตะวันตกแต่ละชาติ ตลอดจนผลกระทบต่อสภาวะภายในของอยุธยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในลักษณะของการค้า การเมือง โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของอาณาจักรอยุธยา อันจะเห็นภาพที่มีความหมายช่วยให้เข้าใจสังคมได้ดีกว่าการเสนอรายละเอียดปลีกย่อยเป็นอันมาก

ส่วนความสัมพันธ์กับอาณาจักรใกล้เคียงนั้น เป็นเรื่องความสัมพันธ์กับ เขมร ลาว และพม่า

ความสัมพันธ์กับเขมรปรากฏในบทความเรื่อง “กรุงยโสธร-นครธมในประวัติศาสตร์ไทย” และ “พระยาละแวกมิได้ถูกปฐมกรรม” เรื่องแรกผู้เขียนเก็บความจาก “The Khmer King of Bassan (1371-3)” ของ O.W. Wolters ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นว่าในสมัยต้นอยุธยาเขมรถูกอยุธยาตีได้ ๓ ครั้งใน พ.ศ. ๑๕๕๗, พ.ศ. ๑๕๗๓ และ พ.ศ. ๑๕๗๔ ตามลำดับ การตีเขมรได้ใน พ.ศ. ๑๕๗๔ ไม่ใช่การตีได้ครั้งแรกดังเช่นที่ปรากฏหลักฐานในพงศาวดารไทย เรื่องหลังผู้เขียนเล่าถึงสงครามไทย-เขมร ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรตามที่ปรากฏในพงศาวดารของไทยและเขมร แล้วใช้จดหมายเหตุผลเป็นเป็นหลักฐานว่าพระยาละแวกมิได้ถูกปฐมกรรมเพราะ

พระองค์ได้เสด็จหนีไปเวียงจันทน์แล้วสวรรคตที่นั่น

เรื่อง “เจดีย์ศรีสองรักษ์” ผู้เขียนเล่าเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดเจดีย์ศรีสองรักษ์ในอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยในปัจจุบันว่า “ภัยจากพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองกำลังจะเกิดขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยาและนครเวียงจันทน์ จึงเชื่อได้ว่าพระไชยเชษฐาองค์มีพระราชสาส์นมาชักชวนพระเจ้าจักรพรรดิให้เป็นพันธมิตรร่วมกันต่อสู้กับมหาภัยนี้... จึงมีการนัดแนะมาพบปะเพื่อป้องกันประโยชน์ต่อกัน ณ อำเภอด่านซ้าย อันเป็นแดนกลางระหว่าง ๒ พระนคร เมื่อจุลศักราช ๙๒๒ (พ.ศ. ๒๑๐๓) และอุทิศพระเจดีย์ศรีสองรักษ์เป็นเอกเสมาอันเดียวกัน...” (หน้า ๔๕-๔๖)

ส่วนเรื่อง “กรุงศรีอยุธยาแตกเพราะอะไร” เป็นการศึกษาวิเคราะห์การเสียกรุงศรีอยุธยาโดยอาศัยข้อมูลพงศาวดารพม่า ผู้เขียนพบว่ากองทัพพม่าที่ยกมานั้นมีการวางแผนยุทธศาสตร์และการเตรียมกำลังรบอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตามผู้เขียนแสดงความเห็นเพิ่มเติมว่าเหตุที่กรุงศรีอยุธยาพังพินาศนั้น “ความสำคัญขึ้นอยู่กับฝ่ายรับ” (หน้า ๒๑๔) “แผนยุทธศาสตร์อันเดียวกันนี้ พระเจ้ามังระ ได้ทรงนำมาใช้อีกครั้งหนึ่งในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน... แต่เพราะสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ไม่ใช่พระเจ้าเอกทัศ และมีสหทัยศิกุ พระทัยขันเยี่ยมถึงสองพระองค์” (หน้า ๒๑๓) เห็นได้ชัดว่าผู้เขียนอธิบายการแตกสลายของอาณาจักรอยุธยาด้วยปัจจัยด้านการทหาร และผู้นำเท่านั้น สภาวะ

ภายในของอยุธยา เป็นต้นว่าสภาวะทางเศรษฐกิจ ภัยทางการเมืองภายใน ไม่มีความสำคัญในสายตาของผู้เขียน จึงมีข้อสรุปว่า “ถ้าเป็นบุคคลเช่นสมเด็จพระเจ้าเอกทัศนี้ แผนยุทธศาสตร์นั้นเห็นใช้ได้ผลแน่ไม่ว่าคราวไหน” (หน้า ๒๑๔)

จะเห็นได้ว่าบทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับอาณาจักรใกล้เคียงทั้งสองเรื่องเป็นเรื่องเกี่ยวกับสงครามทั้งสิ้น ลักษณะของความสัมพันธ์ทางการเมืองที่กว้างกว่าการสงคราม ตลอดจนความสัมพันธ์ทางการค้า และทางวัฒนธรรมไม่ได้รับความสนใจจากผู้เขียนเลย และเช่นเดียวกับบทความที่กล่าวถึงความสัมพันธ์กับชาติตะวันตกกล่าวคือผู้เขียนมิได้วิเคราะห์ถึงผลของความสัมพันธ์ที่กระทบต่อสภาวะภายในของอยุธยา

กลุ่มที่สาม : เรื่องเกี่ยวกับการครองราชย์ของพระมหากษัตริย์บางพระองค์

เรื่องที่เด่นมากใน ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา คือ “สอบศักราชปีที่รัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ” เนื่องจากหลักฐานต่าง ๆ ทั้งของไทยและต่างชาติระบุจำนวนปีที่รัชกาลนี้ไม่เท่ากัน ผู้เขียนจึงพยายามตรวจสอบและโดยอาศัยบันทึกของพ่อค้าอังกฤษ ๒ คน ผู้เขียนก็สามารถสรุปได้ว่าอายุรัชกาลของสมเด็จพระเอกาทศรถนั้นรวมได้ ๕ ปี ๕ เดือน ผลการสอบศักราชของรัชกาลนี้ทำให้มีการแก้ไขอายุรัชกาลอื่น ๆ ด้วย ดังปรากฏในบทความเรื่อง “พระราชพงศาวดารยุคอยุธยา พ.ศ. ๑๘๗๓-๒๓๐๐”

ท้ายบทความเรื่อง “ตอบศักราช
ปรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ” ผู้
เขียนได้ผนวกเรื่องราวในรัชกาลสม
เด็จพระศรีเสาวภาคย์ สมเด็จพระเจ้า
ทรงธรรม สมเด็จพระเชษฐาธิราช
สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์ และ ๑๒ ปี
แรกในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาท
ทองเอาไว้ด้วย เป็นกรวิพากษ์วิจารณ์
หลักฐานต่างๆ ที่ให้เรื่องราวในรัชกาล
เหล่านั้น และเช่นเดียวกันในเรื่อง
“อยุธยา ในต้นแผ่นดินสมเด็จพระ
เพทราชา” ผู้เขียนได้วิเคราะห์ข้อมูล
ของแคมเฟอร์และพบว่าแคมเฟอร์ให้
ข้อมูลสำคัญ ๆ ที่น่าเชื่อว่าพระราช
พงศาวดารเป็นต้นว่าพระราชพงศาว
ดารกล่าวไว้ว่าพระเพทราชาให้สำเร็จ
โทษเจ้าฟ้าอภัยทศพระราชโอรสของ
สมเด็จพระนารายณ์ แต่แคมเฟอร์
รายงานว่าผู้ถูกสำเร็จโทษเป็นพระ
อนุชาธิราชซึ่งจดหมายเหตุฝรั่งทุก
ฉบับก็กล่าวตรงกันว่าพระนารายณ์
ไม่มีพระราชโอรส และโดยอาศัย
หลักฐานฉบับเดียวกันนี้ ผู้เขียนเสนอ
ว่าพระเพทราชาเป็นโอรสของพระ
พันางของพระนารายณ์ พระชนนีชญา
และพระธิดาของพระเพทราชาก็เป็น
บาทบริจาริกาของพระนารายณ์ดังนั้น
พระเพทราชาจึงเป็นเจ้าราชินิกุลใน
ราชวงศ์ ไม่ใช่ขุนนางธรรมดา

บทความเกี่ยวกับการครองราชย์
ของพระมหากษัตริย์ทั้ง ๓ เรืองนล้วน
แต่เป็นการตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์
หลักฐานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูก
ต้องแม่นยำ โดยเฉพาะเรื่อง “ตอบศั
กราชปรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ”
และ “อยุธยาใน ๑ แผ่นดินสมเด็จพระ
เพทราชา” ประกอบด้วยรายละเอียด
เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ซึ่ง

ผู้เขียนได้มาจากการตรวจสอบหลัก
ฐานจำนวนมาก

เรื่องสุดท้าย : “ใครคือผู้แต่ง
พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา”
เป็นการสืบค้นเพื่อหาผู้แต่งพระราช
พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับที่ผู้เขียน
พบที่บริติช มิวเซียม การสืบค้น
นี้ยังไม่บรรลุผลสำเร็จเนื่องจากข้อมูล
ไม่พอ ผู้เขียน “ขอเวลาอีกสองปีจึง
จะยุติเรื่องได้” ปรากฏว่าหลังจากตี
พิมพ์บทความนี้ไม่นานผู้เขียนก็ถึงแก่
กรรมลง ไม่มีโอกาส “ย้อนกลับมา
ตีความให้กระจ่าง” ดังที่เคยตั้งใจไว้
อย่างไรก็ตาม บทความนี้มีข้อพิสูจน
และข้อสมมุติฐานที่เป็นประโยชน์แก่
การสืบค้นต่อไป ที่สำคัญคือการพิ
สูจนได้ว่าหลังจากเสียกรุงมีการชำระ
พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา
ฉบับพัน จันทน มาศเป็น ครั้งแรกใน
สมัยธนบุรี (หน้า ๒๓๕-๒๓๖) และ
ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่า ผู้ชำระพระ
ราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ
บริติชมิวเซียมน่าจะเป็นอาลักษณ์ชื่อ
แก้ว ทั้งนี้โดยพิจารณาจากสำนวน
“เสียพระศรีสวัสดิ์” ซึ่งพบในเอก
สารสมัยธนบุรี หลายแห่ง เป็นสำ
นวนที่หมายถึงเสียพระเกียรติยศ
อาลักษณ์ชื่อแก้วเป็นอาลักษณ์สำคัญ
มาแต่รัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี ในปี
ที่ ๓ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็ได้เป็นพระยา
ธรรมโปรหิตจางวางราชบัณฑิต เมื่อ
พบสำนวน “เสียพระศรีสวัสดิ์” ใน
พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา
ฉบับบริติชมิวเซียม ผู้เขียนจึงสันนิษ
ฐานว่าอาลักษณ์ชื่อแก้วเป็นผู้ชำระ
พระราชพงศาวดารฉบับนี้

พิจารณาจากเนื้อหาทั้งหมดของ

ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา
แล้วจะเห็นได้ชัดเจนว่าการเขียน
ประวัติศาสตร์ของศาสตราจารย์ ขจร
สุพานิช มีลักษณะเด่นอย่างน้อย
๒ ประการคือ

ประการแรก ให้ความสำคัญแก่
การตรวจสอบหลักฐานทางประวัติ
ศาสตร์ หรือการสอบสวนประเด็น
เล็กๆ ในประวัติศาสตร์ แล้วเสนอ
งานเขียนในรูปของการแสดงรายละเอียด
เกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์ใด
เหตุการณ์หนึ่ง

ลักษณะของการเขียนประวัติ
ศาสตร์เช่นนี้ เกิดจากความคิดของผู้
เขียนที่ว่าหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์
คือการแสดงแต่เรื่องจริงแท้หลักฐาน
การตีความมีความสำคัญเป็นรองหรือ
ไม่มีความสำคัญเลย ดังปรากฏคำ
กล่าวของผู้เขียนเองว่า “ตามหลัก
เกณฑ์ historiography และจริยธรรม
นักประวัติศาสตร์ต้องกล่าวแต่เรื่อง
จริงแท้หลักฐาน จะแสดงความ
เห็นหรือตีความหมายในบางเรื่องก็พอ
อนุโลมให้ทำได้แต่ต้องบอกว่า เป็น
ความเห็นหรือการตีความหมายของ
ตน” (หน้า ๑๔๓) และ “เหตุผลที่จะ
หามาประกอบข้อมูลนี้ใคร ๆ ก็ค้นหา
ได้ แต่เหตุผลที่จะหักล้างก็พอหา
มาได้เช่นกัน ผู้เขียนจึงไม่กล่าวถึง
เหตุผลทางด้าน สนับสนุนและด้านหัก
ล้าง ปล่อยให้เป็นที่ของนักศึกษ
พิจารณาเอง” (หน้า ๑๔) นอกจากนี้ผู้
เขียนยังเชื่อว่า “ความจริงในวิชา
ประวัติศาสตร์เราทราบกันเป็นส่วน
ปลีกย่อยทีละเล็กทีละน้อย” (หน้า ๑๔)
“ปัญหาต่าง ๆ การจะขบคิดและ
หาคำตอบตามหลักฐานให้ครบบริ
บูรณ์ยังจะต้องใช้เวลายาวนานเป็น
สิบ ๆ ปี” (หน้า ๑๕) ซึ่งผู้เขียน

พยายามทำเป็นส่วนใหญ่มุ่งเป็นการ
“ขมวดข้อมูลต่างๆ เก็บสะสมไว้เป็น
“ธนาคารของข้อมูล”(หน้า ๒๐๒) ไม่
ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างภาพ
ของสังคมขึ้นมา

การให้ความสำคัญต่อหลักฐาน
เช่นนี้ ทำให้ผู้เขียน “ตั้งคำถาม” ต่อ
หลักฐานต่างๆ อยู่เสมอ ทั้งไม่ยอม
รับความเห็นของ “นักศึกษารุ่นใหญ่”
เช่นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า
อนุภาพ หรือ ยอร์ช เซเดส์ อย่างง่าย ๆ
(ดูหน้า ๓๘, และ ๕๕ เป็นต้น) ต่อ
พระราชพงศาวดารผู้เขียนก็มักมีความ
เห็นไปในทำนองที่ว่า “ไม่สมจริง”
(หน้า ๑๒๑) หรือ “เรื่องราวสำคัญ...
แต่ไม่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร”
(หน้า ๑๔๓) หรือ “ผู้เขียนเคยอ่าน
เรื่องราวตอนนั้นในพระราชพงศาวดาร
แต่ไม่ได้ความกระจ่าง” (หน้า ๒๐๖)
ทำให้ผู้เขียนพยายามตรวจสอบวิพากษ์
วิจารณ์หลักฐานอย่างเอาจริงเอาจังอีก
ทั้งยังพยายามแสวงหาหลักฐานเพิ่ม-
เติมเพื่อประมวลเรื่องราวขึ้นใหม่ ดัง
ปรากฏในหลายบทความที่กล่าวมาข้าง
ต้น กล่าวได้ว่าผู้เขียนมีความคิดที่
เคารพในความถูกต้องแม่นยำข้อเท็จ
จริงเป็นพื้นฐานในการทำงาน อย่างไรก็ดี
ก็ตามนโยบายในทางปฏิบัติมีหลาย
ครั้งและผู้เขียนด่วนสรุปหรือใช้สามัญ
สำนึกอย่างง่าย ๆ ในการวิเคราะห์
เช่น “ข้อเขียนน่าจะเขียนเป็นชื่อเมือง
สุพรรณบุรี” (หน้า ๑๕) หรือ “สิ่ง
ที่วันวิดิพบเห็นที่กรุงศรีอยุธยาเรา
พอเชื่อถือได้ ยกเว้นเรื่องสมเด็จพระ
เจ้าปราสาททองทรงสั่งให้จับหญิงมี
ครรภ์โยนลงไปในหลุมกระทิงให้ตาย
เมื่อ ค.ศ. ๑๖๓๔... เป็นที่เสียหาย
แก่บ้านเมืองของเราอย่างมหันต์ที่

เดียว” (หน้า ๑๔๑) หรือ “รัชสมัย
ของสมเด็จพระนารายณ์... ต้องการ
ความรอบรู้ทันคน และความเป็นผู้
อัจฉริยะ ความสามารถดั่งว่าเพิ่งมา
ปรากฏในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเจ้า
หลวง” (หน้า ๑๖๕) เป็นต้น

ประการที่สอง ให้ความสำคัญแก่
เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่พระ-
มหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางดังปรากฏผู้
เขียนอธิบายการอพยพเคลื่อนย้ายของ
คนไทยเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่มี
กษัตริย์เป็นผู้นำ อธิบายการก่อตั้ง
อาณาจักรอยุธยา โดยพยายามค้นหา
ว่าพระเจ้าอยู่ทงเป็นใคร แสดงมา
จากไหน สืบเชื้อสายจากกษัตริย์
ราชวงศ์ใด บทความต่างๆ เกี่ยวกับ
ความสัมพันธ์กับต่างประเทศส่วน
ใหญ่ก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ใน
ราชสำนักที่ชาวต่างชาติมีส่วนเกี่ยว
ข้อง หรือที่ชาวต่างชาติได้จับบันทึก
ไว้ หรือมีฉันทนิกกล่าวถึงบทบาท
ของพระมหากษัตริย์ในการสงคราม
แม้การเสียกรุงศรีอยุธยาที่เป็นเพราะ
อยุธยาไม่พระมหากษัตริย์ไม่ได้
เห็นได้ชัดว่าในการคิดของผู้
เขียนนั้น “มหาบุรุษ” มีบทบาทอย่าง
สูงในการกำหนดวิถีของประวัตี-
ศาสตร์ และด้วยเหตุที่ให้ความสำคัญ
แก่บทบาทของผู้นำเช่นนี้ จึงทำให้
จำกัดความสนใจอยู่เฉพาะประวัตี-
ศาสตร์การเมืองและการสงคราม ไม่
มีความสนใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ
ประวัติศาสตร์สังคม-วัฒนธรรม
ประวัติศาสตร์ความคิด ตลอดจน
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ลักษณะการเขียนประวัติศาสตร์
ที่ให้ความสำคัญแก่การตรวจสอบ
วิพากษ์วิจารณ์หลักฐาน ให้ความสำคัญ
สำคัญแก่รายละเอียดต่างๆ ตลอดจน

ให้ความสำคัญแก่เรื่องราวที่พระ
มหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางหรือสนใจ
เฉพาะประวัติศาสตร์การเมืองดัง
กล่าวมานี้คงเป็นผลมาจากการรับ
มรดกของประวัติศาสตร์นิพนธ์ใน
จารีตพงศาวดารและประวัติศาสตร์
นิพนธ์สกุลดำรงราชานุภาพ (ดู นิธิ
เอียวศรีวงศ์ “การศึกษาประวัติศาสตร์
ไทย : อดีตและอนาคต” รวมบทความ
ประวัติศาสตร์ ฉบับที่ ๑ กรกฎาคม
๒๕๒๓ หน้า ๓-๑๑) นอกจากลักษณะ
ที่กล่าวมาแล้ว การเขียนประวัตี-
ศาสตร์ของศาสตราจารย์ ขจร สุข-
พานิช ยังมีแนวความคิดที่สำคัญอีก
ประการหนึ่งอยู่เบื้องหลังนั่นคือความ
รู้สึกชาตินิยมซึ่งทำให้ประวัติศาสตร์
สมัยโบราณของผู้เขียนมีลักษณะเป็น
ประวัติศาสตร์ของรัฐประชาชาติ
ภายใต้การนำของกษัตริย์แห่งชาติ
(ดู นิธิ เอียวศรีวงศ์ เพิ่งอ้าง หน้า
๔-๕) ลักษณะเช่นนี้มีตัวอย่างให้เห็น
อยู่หลายตอนเป็นต้นว่า “บรรพบุรุษ
ของไทย... แผ่ขยายอาณาเขตลงมา
ถึงเมืองลพบุรี... ประกาศเป็นประ-
เทศเอกราช เมื่อ พ.ศ. ๑๕๔๔” (หน้า
๒๕) “การแผ่ขยายดินแดนของชน
ชาติไทย... ส่วนใหญ่เป็นการแผ่
ขยายในทางสมรสน... เป็นวีรกรรม
อันประเสริฐของชาติไทย” (หน้า ๓๓)
“ถ้าเหตุการณ์ทางการเมืองมีผลใน
ทางตรงข้าม คือประเทศต้องตกอยู่ใต้
อาณัติของฝรั่งเศส... วิทยาการ
แผนใหม่ก็คงจะจริงยังยื่นต่อมาจนชั่ว
ลูกชั่วหลาน แต่เอกราช อธิปไตย
และความเป็นไทยก็จะสิ้นสุดลงใน
พ.ศ. ๒๒๓๑...” (หน้า ๑๖๘) ความ
รู้สึกชาตินิยมยังทำให้ผู้เขียนขยาย
ความรู้สึกผูกพันออกไปถึงคนไทยเชื้อ

สายอน และมีความรังเกียจพม่าอยู่ ไม่น้อย ดังสะท้อนให้เห็นในข้อความที่ว่า “บุเรงนองเป็นไทยใหญ่ ไม่ใช่พม่า . . . เราไม่ควรเสียใจกับที่พระมหากษัตริย์ราชเจ้าเมืองพิษณุโลกไปฝากใบบอกพระเจ้าหงสาวดี บุเรงนอง . . . ก็เป็นคนในเผ่าไทยด้วยกันทั้งนั้น” (หน้า ๔๑-๔๒) และ “เวลาชนะไทย ไทยเราก็บันทักเรื่องราวตรงกับพม่า แต่เวลาแพ้ไทย พม่ากลับบันทักข้อความเป็นอันไปเสีย” (หน้า ๔๓)

อิทธิพลของลัทธิชาตินิยมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์งานประวัติศาสตร์ดังกล่าวมานั้นพิจารณาได้ว่าเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมของผู้เขียนเอง ผู้เขียนเกิดในต้นรัชกาลที่ ๖ และเติบโตขึ้นในบรรยากาศของการปลุกระดมความรู้สึกชาตินิยมอย่างขนานใหญ่ถึง ๒ สมัย ช่วงแรกในรัชกาลที่ ๖ และช่วงต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม กระแสของการปลุกระดมความรู้สึกชาตินิยมใน ๒ สมัยนั้นแม้จะต่างกันสาระและรายละเอียดบางประการ แต่ก็ให้ผลที่ไม่ต่างกันนัก คือก่อให้เกิดความจงรักภักดีต่อชาติ และต่อผู้นำที่เข้มแข็งของชาติ

คงไม่เป็นการผิดไปจากความจริงนักที่จะกล่าวว่า ผู้เขียนได้รับอิทธิพลของหลวงวิจิตรวาทการอย่างมาก ผู้เขียนมีอายุอ่อนกว่าหลวงวิจิตรวาทการ ๑๕ ปี ในระยะที่หลวงวิจิตรวาทการ เป็นนักเขียนประวัติศาสตร์ นักเขียนบทละครอิงประวัติศาสตร์ และนักรวบรวมและเรียบเรียงเอกสารนั้นผู้เขียนคงจะเป็นนักอ่านที่กระตือรือร้นอย่างมาก ดังที่หลวงวิจิตรวาทการสนใจเป็นสิ่งที่เราจะพบ

ในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ของผู้เขียน เช่น งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย ถิ่นกำเนิดของคนไทย ความยิ่งใหญ่ของชนชาติไทยในอดีต และเอกสารความสัมพันธ์กับต่างประเทศ สมัยอยุธยาตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ เป็นต้น ในบทความเรื่อง “เจดีย์ศรีสองรักษ์” ผู้เขียนถึงกับยกเพลงทูลหวงวิจิตรวาทการแต่งมาลงไว้คือ “เลือดไทยไหลรินทาแผ่นดินไว้ชื่อ ให้โลกรเลื่องลือว่า เลือดไทยกล้าหาญ” (หน้า ๔๒) สะท้อนให้เห็นถึงความประทับใจที่ผู้เขียนมีต่อหลวงวิจิตรวาทการอย่างชัดเจน นอกจากนั้นแล้วผู้เขียนยังได้มีบทบาทในขบวนการ ชาตินิยม สมัย รัชกาลจอมพลป. พิบูลสงครามโดยตรงอีกด้วย โดยได้เข้าร่วมประท้วงฝรั่งเศสและเรียกร้องดินแดนบูรพาภิรมย์ บริเวณหน้ากระทรวงกลาโหม ได้ฟังคำปราศรัยของจอมพลป. พิบูลสงคราม และต่อมาถึงกับเดินทางไปสังเกตการณ์ชายแดน (ดู เณร สถาบันชัย รุ่น ๓ “มันเช่นไปได้และเป็นไปไม่ได้จากประสบการณ์ของผมและพ่จวัน” อนุสรณ์ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช หน้า ๑๓๓-๑๓๕)

อย่างไรก็ตามมีข้อที่ควรจะต้องกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า แม้จะรับอิทธิพลของหลวงวิจิตรวาทการและมีความรู้สึกชาตินิยมมากเพียงใด แต่ผู้เขียนก็ประกาศอย่างชัดแจ้งว่าการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ นั้นผู้เขียนกระทำโดยเจตนาประการเดียว คือการแสวงหาความจริง” (หน้า ๒๑๔) ไม่มีบทความใดใน ข้อมูลประวัติศาสตร์: สมัยอยุธยา ที่เขียนขึ้นเพื่อจุดประสงค์ในการโน้มน้าวให้เกิดความรู้สึกภักดีชาติ

หรือเขียนเพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมืองโดยตรง

ลักษณะที่พยายามจะแสวงหาความจริงเกี่ยวกับอดีตโดยเคารพในความแม่นยำแห่งข้อเท็จจริงของผู้เขียนน่าจะเป็นผลมาจากการทำงานที่ผู้เขียนได้ผ่านการฝึกฝนด้านระเบียบวิธีของประวัติศาสตร์มาแล้ว ผู้เขียนได้ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วได้ไปศึกษาเพิ่มเติมที่ School of Oriental and African Studies มหาวิทยาลัยลอนดอน และที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด จึงไม่น่าแปลกใจที่ผู้เขียนจะประกาศการ “ยกยอปอปั้นพระนารายณ์ . . . โดยไม่คำนึงถึงศักดิ์และศรีแห่งตำแหน่งนักประวัติศาสตร์” คือไม่เขียนตามหลักฐานข้อเท็จจริง” (หน้า ๑๔๖) อย่างไรก็ตามผู้เขียนมิได้ให้ความกระจ่างต่อไปว่าการแสวงหาความจริงทางประวัติศาสตร์ นั้นมีคุณค่าอย่างไรต่อมนุษย์และสังคม

เท่าที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่าความคิดที่มีอยู่เบื้องหลังการเขียนประวัติศาสตร์ของศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช ก็คือ การให้ความสำคัญแก่การตรวจสอบหลักฐาน หรือรายละเอียดต่าง ๆ และเห็นว่าผู้นำเป็นตัวกระทำที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ อิทธิพลของความคิดเหล่านี้ทำให้ผู้เขียนเห็นว่า การอธิบายประเด็นเล็ก ๆ หรือการให้รายละเอียดของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเพียงการค้นพบหลักฐานใหม่สักชิ้นหนึ่ง ก็เป็นการสร้างสรรค์ในทางประวัติศาสตร์ที่น่าพึงพอใจแล้ว เราจะไม่พบการอธิบายพฤติกรรมทางสังคมใด ๆ ภายใต้อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม

การเมือง และวัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัย ไม่พบการเชื่อมโยงภาพเล็ก ๆ ในประวัติศาสตร์แต่ละภาพเข้ากับส่วนอื่น ๆ ของสังคม ไม่พบการอธิบายประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุดังนั้น ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา จึงไม่ช่วยให้มองเห็นภาพของสังคมทั้งหมด และไม่เห็นภาพของความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงหรือวิวัฒนาการของสังคม เมื่อแนวการเขียนให้ความกระจ่างแก่สถาบันหรือยุคสมัยได้น้อยเช่นนั้น จึงช่วยเสริมสร้างความเข้าใจแก่ประวัติศาสตร์ไทย สมัยอยุธยาได้ไม่มากนัก อย่างไรก็ตามบทความต่าง ๆ

เหล่านี้ ได้ช่วยตั้งคำถามใหม่ ๆ แก่นักศึกษาประวัติศาสตร์ไม่น้อย อีกทั้งยังให้ข้อมูลซึ่งบางส่วนได้ผ่านการตรวจสอบหลักฐานด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์มาแล้วเป็นอย่างดี โดยอาศัยคำถามและข้อมูลดังกล่าว นักศึกษาประวัติศาสตร์จะมองเห็นลู่ทางที่จะตั้งคำถามทางประวัติศาสตร์เพิ่มขึ้นไม่มากนัก ซึ่งถ้าข้อสรุปนี้ไม่ผิดก็นับว่า ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา ได้ทำหน้าที่ทางวิชาการของตนแล้ว

สายชล วรรณรัตน์
ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, ชีวิตในประวัติศาสตร์,

กรุงเทพฯ, ๒๕๒๓

๓๘๐ หน้า, ราคา ๕๐ บาท

ชีวิตในประวัติศาสตร์ คือ ชื่อหนังสือเป็นผลงานเล่มล่าสุด อันดับที่ ๒๕ ของณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม ซึ่งเป็นทั้งผู้เรียบเรียง และผู้จัดพิมพ์ กล่าวได้ว่าผู้เรียบเรียงเป็นผู้ที่มีความสามารถสูงในการผลิตผลงานในเชิงการเขียนชีวประวัติบุคคลสำคัญของชาติ ทั่ว ๆ ทั่วงานหลักของผู้เรียบเรียงคือ เป็นนักกฎหมายและนักการเมือง นอกจากนี้ ผู้เรียบเรียง ในฐานะผู้จัดพิมพ์ยังได้เกริ่นไว้ในตอนแรกว่า ยังมีต้นฉบับเกี่ยวกับพระประวัติของเจ้านาย ชิวประวัติคนไทย และเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ได้พิมพ์ เช่น กษัตริย์ศรีอยุธยา วังหน้ากรุงรัตนโกสินทร์ทุกรัชกาล ฯลฯ ฉะนั้นถ้าผล

งานประเภทชีวิตในประวัติศาสตร์เล่มแรกนี้ได้รับความนิยมและอดหนุนจากผู้อ่าน ผู้เรียบเรียงคงจะผลิตงานประเภทนี้ต่อไปอีก

ในการเห็นของผู้วิจารณ์ การตั้งชื่อหนังสือเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่จะจูงใจผู้อ่านให้ต้องเปิดดูเนื้อหาภายใน ชีวิตในประวัติศาสตร์ ดูออกจะเป็นชอทกว้างขวางในการกำหนดขอบเขตของเนื้อหา แรกทีเดียวผู้

วิจารณ์เกิดความรู้สึกว่าจะเบนชีวิตของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่น่าศึกษา หรือมีความพิสดารแปลกประหลาด แต่ปรากฏว่า ผลงานเล่มนี้ กลับมีลักษณะเป็นรวมบทความ ๑๐ เรื่อง ซึ่งเป็นผลงานเรียบเรียงที่เคยลงพิมพ์ในวารสารต่างๆ ในต่างวาระและต่างโอกาส ไม่ใช่เรื่องที่เขียนขึ้นใหม่ การนำมารวมเล่มนี้เข้าใจว่าเพื่อความสะดวกของผู้อ่านที่สนใจงานของณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม โดยเฉพาะหนังสือเล่มนี้ จัดอยู่ในประเภทสารคดีประวัติศาสตร์และเกร็ดพงศาวดาร เป็นผลงานที่ผู้เรียบเรียงภูมิใจมาก เพราะจากคำนำได้กล่าวไว้ว่า “เต็มไปด้วยความรู้ทางโบราณคดีประวัติศาสตร์ และ คติธรรมสำหรับบุคคลในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะผู้ใฝ่การศึกษาหาความรู้ นักการเมือง และนักปกครองบ้านเมืองในปัจจุบัน” (คำนำหน้า ๒) แสดงว่าผลงานที่ได้รับคัดเลือกมาลงนี้ มีจุดมุ่งหมายเป็นพิเศษ เช่น ต้องการส่งสอนผู้อ่านให้มีความกตัญญูต่ชาติต่อชาติบ้านเมือง จากข้อความตอนหนึ่งที่ว่า “คนที่มีความกตัญญูต่ชาตินี้ย่อมเลวกว่าสัตว์ดิรัจฉาน” (หน้า ๓๓๘) หรือจากการที่ผู้เรียบเรียงคัดเลือกสภานิติบัญญัติมาเป็นบทสรุปตอนหนึ่งว่า “ผู้ทำอกุศลกรรมไว้เวรย่อมสนองไม่เร็วก็ช้า” (หน้า ๕๐) ทั้ง ๑๐ บทความดังกล่าว มีทั้งเรื่องของความรัก ทารุณกรรม เรื่องกบฏ ฯลฯ เรียกได้ว่ามีทุกสเพื่อให้อ่านสนุกทุกเพศทุกวัย ส่วนเหตุผลที่ให้ชื่อว่า ชีวิตในประวัติศาสตร์นั้น ผู้เรียบเรียงอธิบายว่า หมายถึง “ชีวิตคนการเมือง ในอดีตกาลนั่นเอง” และดูเหมือนว่าผู้เรียบเรียงให้

ความสนใจ และนิยมใน “ทฤษฎีประวัติศาสตร์อันเกิดจากการกระทำของมหาบุรุษ” อย่างมาก ประกอบกับความสามารถในการตั้งข้อสงสัยได้ครอบจักรวาลเช่นนี้ ผู้วิจารณ์จะขอแบ่งเนื้อหาของชีวิตทั้งหลายเป็น ๓ ประเภท

ประเภทแรก เป็นชีวิตบุคคลสำคัญ ในประวัติศาสตร์ พระราชพงศาวดารไทยที่ได้ประกอบวีรกรรมประเภทต่างๆ เช่น บุคคลซึ่งยอมพลีชีวิตเนื่องจากนำเรือพระที่นั่งไปชนกิ่งไม้หัก นั่นคือพันท้ายนรสิงห์ ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเสือ (ในบทความที่ ๓) ชีวิตของผู้ทำความชั่วตามที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา คือ ขุนวรวงศาธิราช และเจ้าแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ (ในบทความที่ ๑) นอกจากนี้ยังมีชีวิตของเจ้านายในสมัยรัตนโกสินทร์อีกหลายพระองค์ที่ผู้เรียบเรียงมีพระประวัติ หรือมีจดหมายเหตุเก่าบางตอน และยังไม่เคยได้รับการตีพิมพ์มาก่อน เช่น พระประวัติของพระยงค์เจ้านั่งชน พระราชโอรสในกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทซึ่งบังเอิญผู้เรียบเรียงมีจดหมายเหตุ ส่วนหนึ่งเกี่ยวกับหมายรับสั่งเรื่องการจัดงานทำบุญ และสันนิษฐานว่า เจ้านายพระองค์ใดพระองค์หนึ่งทรงเรียบเรียงไว้ เรื่องชีวิตรักของเจ้าจอมแว่น พระสนมเอกในรัชกาลที่ ๑ (ในบทความที่ ๖) และเรื่องของเจ้าฟ้าหญิงพิศุลทอง (กรมขุนศรีสุนทร) พระบวรราชธิดาองค์แรก ในกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทที่เกิดกับเจ้าจอมมารดาเจ้ารจนาผู้ซึ่งเป็นน้องสาวพระเจ้ากาวิละเมืองเชียงใหม่ ฯลฯ

ประเภทที่ ๒ เป็นเรื่องราวในชีวิตของสัตว์ ๒ เท้า คือ เรื่องกาบพ็องในประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ และ เรื่องของสัตว์ ๔ เท้า ชื่อ ยาเหล ในบทความที่ ๕ และบทความสุดท้ายตามลำดับ ผู้เรียบเรียงให้ความสนใจเรื่อง กา โดยมีเหตุผลว่า เป็นครั้งเดียวในพระราชพงศาวดารที่ กา (สัตว์บกจำพวกนก) มีความชอบต่อแผ่นดินจนได้รับพระราชทานอาหารและความคุ้มครองมาจนถึงปัจจุบัน ผู้เรียบเรียงถือว่า กาด่วนได้บำเพ็ญกรณียกิจอันสูงสุดที่สามารถระงับเหตุการณ์จลาจลในสมัยรัชกาลที่ ๒ ไว้ได้ ส่วนเรื่องของ ยาเหล ได้รับเลือกมาพิมพ์อาจจะเพราะผู้เรียบเรียงเป็นคนรักหมา และเห็นว่าเป็นชีวิตที่แปลกเพราะ “มีกำเนิดจากลูกจากตารางเมืองนครปฐม บ้านนอกเข้ากรุง มาเป็นหมาของพระเจ้าแผ่นดิน” (หน้า ๓๖๔) แถมนด้วยข้อวิจารณ์ว่า “บางอย่างดูเหมือนหมาจะดีกว่าคนบางคน เพราะฉะนั้น การเขียนเรื่องของหมาก็น่าจะดีกว่าเขียนเรื่องของคนบางคน” (หน้า ๓๖๕) นอกจากนี้การตายของยาเหลยังเป็นบ่อเกิดของวรรณคดีอันอมตะของรัชกาลที่ ๖ ในทัศนะของผู้เรียบเรียงอีกด้วย ซึ่งผู้เรียบเรียงได้คัดลอกมาพิมพ์ไว้ด้วย

ประเภทที่ ๓ เป็นประวัติของปูชนียสถาน (ในบทความที่ ๒) คือ ประวัติของพระธาตุเจดีย์ศรีสองรักษ์ปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์ของชาวจังหวัดเลย ซึ่งตามตำนานกล่าวว่าเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๒๑๐๓-๒๑๐๖ เพื่อเป็นสักขีพยานในการเป็นพันธมิตรระหว่าง พระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา และพระเจ้าชัย

เชษฐาธิราชแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต ข้อสังเกตจากผลงานของฉันทวิมลสุทธิสงครามเล่มนี้ ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าไม่ได้เป็นข้อเขียนใหม่ ในทางประวัติศาสตร์ เนื้อหาทั้งหมดปรากฏอยู่ในพงศาวดารหลาย ๆ ฉบับเท่าที่ปรากฏอยู่แล้ว รวมทั้งผลงานเรียบเรียงชีวประวัติบุคคลสำคัญที่ผู้เรียบเรียงเคยทำไว้ในอดีต ส่วนวิธีการคัดเลือกผู้เรียบเรียงให้ความสำคัญกับชนชั้นปกครอง และ รัฐบาลของชาติอย่างมาก

ส่วนวิธีการเรียบเรียง ใช้การตัดต่อจากเนื้อหาในพงศาวดารแทบทั้งหมด ไม่ได้ค้นคว้าหรือหาข้อมูลใหม่ ๆ มาเพิ่มเติม เช่น กรณีสาเหตุของกบฏเจ้าอนุวงศ์ ในตอนต้นรัชกาลที่ ๓ ผู้เรียบเรียงเชือดถ้อยคำในแบบพงศาวดารเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ ทั้ง ๆ ที่นักวิชาการปัจจุบันได้พยายามค้นคว้าหาข้อมูลใหม่ ๆ และวิเคราะห์สาเหตุของการกบฏดังกล่าวอย่างกว้างขวางมากขึ้น ฉะนั้นลักษณะการใช้ข้อมูลของผู้เรียบเรียงอยู่ในวงที่ค่อนข้างแคบและจำกัด และไม่นิยมทำเชิงอรรถ รวมทั้งบรรณานุกรมอีกด้วย

นอกจากนี้ผู้เรียบเรียงได้ให้ความสำคัญกับเอกสารชั้นต้นอย่างมากโดยพยายามนำเอาข้อมูลที่มีอยู่มาพิมพ์ไว้ให้มากที่สุด โดยให้ข้อมูลเป็นฝ่ายพูดเอง และเป็นที่น่าเสียใจที่ผู้เรียบเรียงไม่ได้บอกแหล่งที่มาอย่างชัดเจน จากตัวอย่างในบทความที่ ๕ เรื่องเกร็ดประวัติศาสตร์นายพลแกรนด์ อดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา เขาเผ่ารัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ ซึ่งผู้เรียบเรียงยกย่องนายพลผู้นั้นอย่างมาก พร้อมทั้งได้นำ

พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงรับสั่งกับเจ้านายและผู้ทำหน้าที่จัดการต้อนรับนายพลแกรนด์ ทั้งหมดประมาณ ๑๑ ฉบับ มาลงไว้โดยละเอียดแลมด้วยประวัติของผู้เกี่ยวข้องในการต้อนรับ เช่น ประวัติของมิสเตอร์อาลาสเตอร์ ต้นสกุล "เสวตศिला" เป็นต้น ซึ่งถ้าผู้เรียบเรียงจะกรุณาบอกถึงแหล่งที่มาของข้อมูลก็จะเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาผู้ที่สนใจจะค้นคว้าเรื่องเหล่านี้อย่างมากและจะเป็น

ประโยชน์ต่อวงวิชาการทางประวัติศาสตร์ไทยอย่างยิ่ง

โดยสรุป ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าหนังสือเล่มนี้จะมีประโยชน์สำหรับผู้ที่สนใจอ่านเกร็ดความรู้และชีวประวัติบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ไทยโดยเฉพาะ แต่สำหรับผู้ที่ไม่สนใจและเคยอ่านงานประเภทพงศาวดารอยู่แล้วอาจจะรู้สึกเบื่อหน่ายก็ได้

จำเนียร มณีพันธ์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

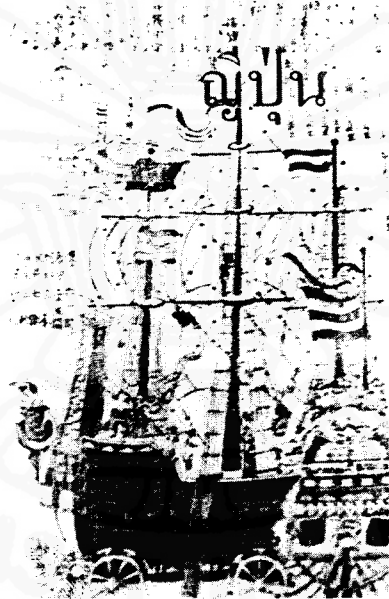
เอ็ดวิน โอ. โรเซาเออร์ :

ญี่ปุ่น

บรรณาธิการ วุฒิชัย มุลศิลป์ และ
สุภัทรา นิลวัชร
สำนักพิมพ์เคล็ดไทย ๔๘๗ หน้า

โครงสร้างประกอบด้วย ปรกาศของสำนักพิมพ์ คำนำของบรรณาธิการ คำนำของผู้เขียน และคำนำหนังสือ รูปเล่มฉบับแปลนจึงดูสวยงามมาก ให้ภาพเด่น บ่งชี้ประเพณีวัฒนธรรม และมีลักษณะเป็นหนังสือวิชาการ

เกี่ยวกับผู้เขียน ประวัติชีวิต การศึกษา ประสบการณ์และชื่อเสียงของ เอ็ดวิน โอ. โรเซาเออร์ ส่งให้มั่นใจในคุณภาพของหนังสือ แต่การที่ท่านผู้เขียนได้รับการยกย่องอย่างสูงในความเป็นนักวิชาการมิได้ทำให้หนังสือ ญี่ปุ่น คร่าชีวิตเป็นวิชาการจนเกินไปเมื่อได้อ่าน จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า เหตุใดหนังสือเล่มนี้มีประวัติการขยายตัวที่สุดเมื่อตีพิมพ์ครั้งแรก (ค.ศ. ๑๙๑๗) และได้ตีพิมพ์

อีกหลายครั้ง รวมเล่มมาถึงได้รับการสนับสนุนให้แปลเป็นภาษาไทย เพื่อคนไทยที่สนใจญี่ปุ่นได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

โดยที่ผู้เขียนได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับญี่ปุ่นไว้หลายเล่ม จึงได้ออกตัวในเรื่องการนำข้อเท็จจริงและการอธิบายสิ่งเหล่านั้นในทำนองที่เคยเขียนแล้วมาใช้โดยมิได้ตั้งใจ แต่ก็ได้วิเคราะห์และตีความจากแง่มุมอื่นซึ่ง

อาจทำให้เกิดข้อสรุปใหม่ เพราะฉะนั้นเนื้อหาของหนังสือและแนวความคิดส่วนใหญ่เป็นการพยายามของผู้เขียนที่จะอธิบายให้เห็นว่า ชาวญี่ปุ่นเป็นอย่างไรในปัจจุบัน และประเทศญี่ปุ่นมีบทบาทอย่างไรในโลกปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นองค์การทางสังคม กำนัน ระบบการเมือง และความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นที่มีต่อโลกภายนอก

หนังสือเล่มนี้แบ่งสารออกเป็น ๕ ตอนรวมทั้งสิ้น ๓๕ บท ตอนที่ ๑ สามบทได้แก่พื้นแผ่นดินเกษตรกรรม และทรัพยากรธรรมชาติ การอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ละบทให้ภาพและอธิบายน่าอ่าน ทั้งในการเปรียบเทียบและในความชัดเจน ให้แนวความคิดที่เกร็ดเล็กเกร็ดน้อยอยู่ในตัว เช่น “ชาวญี่ปุ่นในสมัยก่อนก็เหมือนกับชนชาติอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตหนาวคือได้ประดิษฐ์สร้างเครื่องทำความร้อนซึ่งสามารถต้านทานความหนาวเย็นได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น... เครื่องทำความร้อนในสมัยก่อนที่สำคัญคือเตาถ่าน... เตาถ่านนี้ใช้เป็นที่อั้งมือ โดยคิดว่าจะมีการหมุนเวียนความร้อนเหมือนกับระบบการหมุนเวียนของโลหิตในร่างกาย...” และ “ความร้อนของแสงอาทิตย์ในตอนกลางวันก็อาจทำให้บ้านอบอุ่นเพียงพอสำหรับการอยู่อาศัยในระยะเวลาสั้น ๆ ดังนั้นการสร้างบ้านให้หันไปทางทิศใต้เพื่อแสงอาทิตย์จึงเป็นสิ่งสำคัญ” (น. ๑๘) หรือ “คนบางกลุ่มเชื่อว่าโครงการควบคุมระดับน้ำที่ใหญ่โตในอียิปต์... ทำให้เกิดการพัฒนาระบบขนาดใหญ่... ในญี่ปุ่นสิ่งที่จำเป็นในการจัดระบบการใช้น้ำเป็น

เพียงความร่วมมืออย่างใกล้ชิดของกลุ่มคนขนาดเล็กลงๆ เท่านั้น คงไม่ยากที่จะเข้าใจได้ว่า ความพยายามร่วมกันของชาวญี่ปุ่นเป็นเวลาหลายศตวรรษได้ทำให้ชาวญี่ปุ่นมีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และชอบทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม” (น. ๒๑-๒๒) เป็นต้น

ตอนที่ ๒ ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ แบ่งเป็น ๘ บท เริ่มด้วยญี่ปุ่นสมัยเริ่มแรก สมัยฟุคุดิ ลัทธิฟุคุดิ แบบรวมอำนาจที่ศูนย์กลาง การฟื้นฟูสมัยเมจิ ระเบียบรัฐธรรมนูญ ปฏิกริยาของฝ่ายทหาร การปฏิรูปประหว่างการยึดครอง และญี่ปุ่นสมัยหลังสงครามพิจารณาตามหัวเรื่องดังกล่าวจะรู้สึกว่าเป็นการบรรยายประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นในอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งการอ่านญี่ปุ่น ตอนนี้ทุกบททำให้เห็นกระบวนการวิวัฒนาการของวัฒนธรรมต่างชาติ ปรับตัว แล้วสร้างสรรค์วัฒนธรรมของตนให้เด่นขึ้น ทั้งยังพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า กระทั่งญี่ปุ่นเปลี่ยนไปจากเดิมมากมายทั้งที่เป็นความสำเร็จและเป็นการสร้างปัญหาใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น

ตอนที่ ๓ ว่าด้วยเรื่องสังคม แบ่งเป็น ๑๑ บทได้แก่ ความหลากหลายและการเปลี่ยนแปลง กลุ่มสัมพัทธภาพความเป็นตัวของตัวเอง ลำดับชั้น การศึกษา ธุรกิจ วัฒนธรรมมวลชน สตรี ศาสนาและลักษณะทางจิตวิทยาผู้เขียนกล่าวว่าคนญี่ปุ่นรุ่นใหม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากคนญี่ปุ่นรุ่นเก่าโดยสิ้นเชิง กระนั้นญี่ปุ่น “... ยังคงความเป็นชนชาติที่มีลักษณะเฉพาะตัวอย่างยิ่งชาติหนึ่ง” (น. ๑๔๐) “ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญ

ที่กลุ่มมากกว่าบุคคล” (น. ๑๔๒) เรืองนผู้เขียนได้อธิบายความไว้วางใจในการทำงานอย่างเป็นกลุ่มนั้นมีผลต่อธุรกิจและระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นทีเดียว ผู้เขียนกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูกที่ใช้วิธีให้ความใกล้ชิดและทำตัวเป็นตัวอย่างมากกว่า ซึ่งมีผลให้เด็กต้องการความอบอุ่นและการยอมรับจากกลุ่มเมื่อโต ลักษณะเช่นนี้ทำให้คนญี่ปุ่นยอมรับผู้มีอำนาจ เช่น พ่อ แม่ และครู ยอมทำตามกลุ่มหรือสังคม และเน้นความสัมพันธ์แบบเลือกที่รักมักที่ชังมากกว่าความสัมพันธ์แบบเสมอหน้า ผู้เขียนให้ทัศนะว่า พฤติกรรมเช่นนี้ ทำให้ญี่ปุ่นมีธรรมเนียมปฏิบัติเฉพาะกรรมแตกต่างกันไป และการเน้นธรรมเนียมปฏิบัติอย่างละเอียดเช่นนี้ผลทำให้คนญี่ปุ่น ระมัดระวังตัวอยู่เสมอ “ญี่ปุ่นจึงไม่สร้างความสัมพันธ์กับคนอื่นง่าย ๆ..” “แต่เมื่อเป็นเพื่อนกันแล้วเขาจะรักใคร่ผูกพันกันแน่นแท้” (น. ๑๕๕) แต่ถึงแม้ชาวญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญกับกลุ่ม “คนญี่ปุ่นก็ไม่ใช้พวกที่ทำอะไรตามกัน... พวกเขามองความเป็นตัวของตัวเองที่จะทำอะไรได้ภายในเวลาที่สังคมยอมรับ” (น. ๑๖๓) และ ทางที่จะแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเองก็คือ การหันเข้าหาธรรมชาติซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้คนญี่ปุ่นเป็นอิสระจากความกดดันของสังคม ส่วนเรื่องการจัดลำดับชนชั้นญี่ปุ่นถือว่าสถานภาพของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ แต่ความรู้สึกเรื่องชนชั้นและความแตกต่างทางชนชั้นจริงๆ มีน้อยมาก ชาวญี่ปุ่นเน้นความสำคัญในเรื่องการศึกษามาตั้งแต่สมัยปลายโตเกียวระ “คนญี่ปุ่นทุกคนมองเห็นความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดระหว่าง

ผลการเรียนกับความสำเร็จในชีวิต” (น. ๑๘๕) สำหรับเรื่องธุรกิจผู้เขียนพิจารณาอย่างเป็นระบบไปในทางที่ว่าธุรกิจของญี่ปุ่น สอดคล้องกับสังคมอย่างไร และให้แง่คิดว่า แม้ธุรกิจของญี่ปุ่นจะประสบผลสำเร็จ แต่ญี่ปุ่นก็มีปัญหามากมาย “ซึ่งทำให้บรรยากาศทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศของญี่ปุ่นไม่สดใส...” (น. ๒๑๖) ในด้านวัฒนธรรมมวลชน เนื่องจากญี่ปุ่นมีระบบสื่อสารมวลชนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ชาวชนบทและชาวเมืองในญี่ปุ่น “มีค่านิยมและทัศนคติไม่แตกต่างกัน” (น. ๒๑๘) และการที่สังคมเป็นระเบียบ ผ่านระบบการศึกษาที่เหมือนกันทำให้ “ความนิยมความสนใจ และทัศนะใหม่ๆ มีกระจายไปทั่วประเทศในรูปแบบเดียวกัน และมีผลต่อมวลชนโดยทั่วถึงกัน” (น. ๒๒๒) สตรีญี่ปุ่นนั้น สมัยโบราณสตรีมีอำนาจ แต่ลัทธิขงจื้อและระบบฟุคุดิกลับจำกัดเสรีภาพสตรี ลงจนมีฐานะเป็นเบี้ยล่าง แม้ปัจจุบันกฎหมายจะให้สิทธิเสมอภาคแก่สตรีญี่ปุ่น “... ผู้หญิงญี่ปุ่นก็ยังมีชีวิตติดอยู่กับลักษณะแบบ ‘สุภาพสตรี’” ผู้เขียนสรุปเกี่ยวกับศาสนาว่า “ศาสนาในญี่ปุ่นดูจะสับสนและไม่มีความเด่นชัดเลย ทุกหนทุกแห่งมีทั้งศาลเจ้าชินโตและวัดพุทธ... ส่วนกิจกรรมทางศาสนา... ก็เน้นไปทางด้านความเชื่อพื้นบ้าน...” (น. ๒๔๘) ตอนที่สาม จบลงด้วยการที่ผู้เขียนพิจารณาลักษณะทางจิตวิทยา ซึ่งมีแง่คิดที่น่าสนใจอยู่หลายประการ

ตอนที่ ๔ เป็นเรื่องการเมือง โดยผู้เขียนพิจารณาจากมรดกทางการเมือง

เมือง จักรพรรดิ รัฐสภา องค์กร
อื่น ๆ ของรัฐบาล การเลือกตั้ง พรรค
การเมือง กระบวนการวินิจฉัยสั่งการ
ประเด็นปัญหา แนวโน้มทางการ
เมือง และลักษณะพิเศษทางการเมือง
ผู้เขียนกล่าวว่า มรดกทางการเมือง
ของญี่ปุ่นนั้น ไม่มีความเป็นประชา
ธิปไตยอยู่เลย แต่ “องค์ประกอบ
ที่สำคัญในการสร้างประเทศให้เข้ม
แข็งโดยการรวบอำนาจเข้าสู่ส่วน
กลางและคุณสมบัติบางประการจาก
มรดกทางการเมืองมีส่วนช่วยสร้าง
เสริมระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย” (น. ๒๖๔) สำหรับองค์พระ
จักรพรรดิปัจจุบันก็ทรง “ตัดขาดจาก
การเมืองโดยเด็ดขาด พระราชวงศ์ทำ
หน้าที่เป็น สัญลักษณ์ของความ
สามัคคีแห่งชาติ เป็นเครื่องหมาย
ของเสถียรภาพความมั่นคงของชาติ
และเป็นความเชื่อมโยงกับอดีตอันยาว
นานของชนชาติญี่ปุ่น” (น. ๒๗๗)
ส่วนรัฐสภาภายใต้รัฐธรรมนูญ ค.ศ.
๑๙๔๗ นั้นเป็น “องค์กรรัฐ ที่มีอำนาจ
สูงสุด” และเป็นหัวใจของกระบวนการ
วินิจฉัยสั่งการทางการเมืองของ
“ญี่ปุ่น” (น. ๒๘๑ และ น. ๓๒๑)
ผู้เขียนอธิบายว่า องค์ประกอบของ
กระบวนการวินิจฉัยสั่งการของญี่ปุ่น
นั้นอยู่ที่ข้าราชการผู้มีความรู้ความ
ชำนาญ และการบริหารงานต่อเนื่อง
พรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากในสภา
และประชาชนที่ออกเสียงเลือกตั้ง
การร่วมมือกันระหว่างกลุ่มคนสาม
พวกที่มีความสำคัญ ซึ่งผู้เขียนสรุป
ว่ากระบวนการวินิจฉัยสั่งการทางการเมือง
เมืองของญี่ปุ่นจัดว่ามีประสิทธิภาพ
และเข้ากันได้กับแบบอย่างความ

สัมพันธ์ส่วนบุคคลของญี่ปุ่น เรื่อง
ประเด็นปัญหานี้ ปัญหาทางการเมือง
เมืองก็คือความขัดแย้งระหว่างพรรค
เสรีประชาธิปไตย กับพรรคฝ่ายค้าน
และปัญหาทางสังคมก็คือ ยังมีความ
ก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
ภาวะแวดล้อมเป็นพิษก็ยังไม่
เพิ่มทั่วถึง อย่างไรก็ตามความเห็น
ของผู้เขียน “ญี่ปุ่นก็เป็นประเทศแนว
หน้าที่ประสบความสำเร็จในการแก้
ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ” (น. ๓๔๓)
ในการสังคายนาของตอนที่ ๔ นั้น ผู้
เขียนดูจะมีความเชื่อว่า “หากญี่ปุ่น
จะเปลี่ยนวิถีการดำเนินการทางการเมือง
ที่ตนเป็นอยู่ในปัจจุบันไปอีกแบบ
หนึ่ง ผู้ที่จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลง
ได้นั้นจะมาจากภายนอกประเทศ”
(น. ๓๗๗)

ตอนที่ ๕ ญี่ปุ่นกับโลกภายนอก
ประกอบด้วยเรื่อง สมัยก่อนสงคราม
โลกครั้งที่สอง เป็นกลางหรือฝักใฝ่
การค้าขายระหว่างประเทศ การพึ่งพา
กันและกัน ภาษา การแยกตัวและ
ความเป็นสากล อนาคต ผู้เขียนได้
กล่าวถึงความสัมพันธ์กับต่างประเทศ
ของญี่ปุ่นโดยละเอียดพอควร ทำให้
มองเห็นปัญหาหลายประการที่ญี่ปุ่น
เผชิญหลังจากได้รับเอกราช และมี
อำนาจทางเศรษฐกิจแล้ว หลังปี
ค.ศ. ๑๙๗๐ ปัญหาบางประการคล
คลายลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลง
ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศ แต่
ญี่ปุ่นก็เผชิญกับปัญหาใหม่ ๆ ซึ่งเกี่ยว
ข้องกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ
ของญี่ปุ่นเอง การที่ต่างประเทศเสีย
เปรียบดุลย์การค้ากับญี่ปุ่น ทำให้
ญี่ปุ่นเป็นที่รังเกียจและถูกกล่าวหาอยู่

บ่อย ๆ การขยายตัวของอุตสาหกรรม
ญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นต้องการวัตถุดิบ
และตลาดค้าต่างประเทศมากขึ้น การ
ต้องพึ่งพาอาศัยประเทศอื่น ทำให้
ฐานะของญี่ปุ่น “ล่อแหลมต่อความ
ผันผวนของ การเมือง และการค้า
ระหว่างประเทศ” (น. ๔๒๑) ภาษา
ซึ่งเป็นสื่อสำคัญของความสัมพันธ์
ระหว่างประเทศก็นับว่าเป็นปัญหา
มากสำหรับชาวญี่ปุ่น ผู้เขียนมีความ
เห็นว่า นอกเหนือไปจากภาษาจะเป็น
กำแพงกั้นญี่ปุ่นจากความสัมพันธ์กับ
โลกภายนอกแล้ว ความรู้สึกของญี่ปุ่น
ในการแยกตัวออกจากผู้อื่นและการที่
คิดว่าตนมีความเป็นสากล ทำให้ญี่ปุ่น
เข้ากับโลกตะวันออกและตะวันตกไม่
ได้สนิท สำหรับอนาคตของญี่ปุ่นนั้น
ผู้เขียนเห็นว่า ญี่ปุ่นมีปัญหาลับซบ
ซ่อนสืบเนื่องจากการเป็นสังคมอุต
สาหกรรมสมัยใหม่ อนาคตจึงขึ้นอยู่กับ
ความสามารถในการแก้ปัญหาและ
การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

แน่นอน ญี่ปุ่น เป็นหนึ่งสื่อที่
ให้ทั้งภาพของญี่ปุ่นหลายด้าน ทั้ง
เสนอการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของ
ญี่ปุ่นอย่างลึกซึ้ง และประเมินฐานะ
ของญี่ปุ่นไว้อย่างน่าสนใจ การแปล
ส่วนใหญ่แล้วสมควรได้รับคำชมเชย
เพราะดูเหมือนว่าจะได้มีการเลือกเฟ้น
ผู้แปลที่มีความถนัดเฉพาะสาขาวิชา
การมาแปลเฉพาะตอนเพื่อทำให้การ
แปลผิดพลาดได้น้อย หากมีข้อบก
พร่องบ้างก็เป็นส่วนน้อยเหลือเกิน
เช่น การอ่านออกเสียงคำๆ เดียว
กันแตกต่างกัน (ดู คำว่า กันโตะ
น. ๓๓ กับกันโตะ น. ๖๔ เป็นต้น)
หรือการแปลที่ดูจะไม่ค่อยชัดเจน

(น. ๘๐) “สภาพดังกล่าวทำให้ผู้ป่วนมีเมืองใหญ่หลายแห่ง เช่น เอโดะ ซังเบนเมืองทศวรรษเอง ไคเมียว และนักรบจำนวนมากเดินทางมาอยู่ในแต่ละครั้ง ได้กลายเป็นเมืองใหญ่ มีพลเมืองเกือบล้านคน...” นอกเหนือจากนั้นก็เป็นเรื่องของการพิมพ์ผิด

พระณี ฉัตรพลรักษ์
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เสรี พงศ์พิศ,
วิจิตร เกิดวิศิษฐ์,
พิเชษฐ กาลามเกษตร,
บัณฑิต อ่อนดำ,

คน ในทฤษฎีของพุทธศาสนา อิสลามและคริสต์ศาสนา

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา จัดพิมพ์,
เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๔,
๓๔๐ หน้า, ราคา ๕๐ บาท.

ปัจจุบันนี้ ศาสนาสัญญาต่างๆ ของโลกมีแนวโน้มจะพยายามทำความเข้าใจกัน “เสวนา” กันเพื่อสร้างเอกภาพ (Unity) เอกภาพนั้นได้หมายถึงการที่เข้ามาร่วมกันในรูปแบบเดียว (Uniformity) แต่หมายถึง “เอกภาพในความแตกต่าง (Plurality) หรือเอกภาพที่แต่ละคนยังรักษาเอกลักษณ์ที่แท้จริงของตนเอง หมายถึงการที่จะไตร่ตรองพิจารณาถึงศาสนาของตนเองอีกครั้งหนึ่งด้วย สายตาที่กว้างไกลกว่า ด้วยประสบการณ์ร่วม

ของมนุษยชาติที่ใหญ่กว่า เพราะกระเจกเงาแห่งอารยธรรมอื่น ศาสนาและโลกทรรศน์อื่น จะช่วยให้สร้างเอกลักษณ์ที่มีอยู่แล้วให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และในเวลาเดียวกันจะเสริมสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจและประสบการณ์กับศาสนาอื่นๆ ได้อย่างขึ้น”

(น. ๖)
ประเด็นของการเสวนาเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างศาสนาในหนังสือรวมงานวิชาการอันน่าสนใจเล่มนี้คือ ปัญหาธรรมชาตินิยม อันสำคัญยิ่งถึงแม้ว่าในปัจจุบัน ศาสตร์สาขาต่างๆ ทั้งวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ จะก้าวหน้าไปไกล แต่มนุษยศาสตร์หรือศาสตร์แห่งคนมา ก็ยังคงสับสนและคลุมเครือเกี่ยวกับความรู้เรื่องตัวเอง ปัญหาหลายอย่าง เช่น คนมาจากไหน? ธรรมชาติของคนเป็นอย่างไร? อะไรคือหน้าที่และจุดหมายปลายทางของชีวิต? ฯลฯ ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องการคำตอบ เรื่องเหล่านี้เป็นปัญหาขั้นพื้นฐานในการดำรงอยู่ และศาสนาสากลทั้งสามได้เสนอคำตอบสำหรับมนุษย์ด้วย

คน
ในทฤษฎีของ
พุทธศาสนา อิสลาม และคริสต์ศาสนา

หนังสือประกอบด้วย ๕ ภาค. ภาคแรกและภาคสุดท้ายเป็นภาคนำ และภาคสรุป. ส่วนการศึกษาเรื่อง “คน” ในทฤษฎีของพุทธศาสนา อิสลามกับคริสต์ศาสนา ปรากฏในภาค ๒-๓-๔ ตามลำดับโดยมีคำอธิบายศัพท์เฉพาะประกอบในทุกภาค. ในภาคนำซึ่งดูเหมือนจะเขียนจากจุดยืนของ “ศาสนาฝรั่ง” หรือคริสต์ศาสนา โดยเน้นที่การเสวนา ผู้เขียนได้ชี้แจงแนวโน้มที่ศาสนาสำคัญต่างๆ จะมาสัมพันธ์กัน, รู้จักและเข้าใจกันบนพื้นฐานของการแสวงหาเอกภาพในความแตกต่างหลายหลาก. ความคิดเช่นนี้ทำให้การศึกษาไม่มีปัญหาที่จะโต้แย้งกันถึงเรื่องความจริงสูงสุดทางศาสนา (เช่น นิพพานกับการบรรลุถึงพระเจ้าเป็นสภาวะเดียวกันหรือไม่? ถ้าไม่ แตกต่างกันอย่างไร? สภาวะใดสูงส่งกว่ากัน เป็นต้น) และสามารถก้าวเข้าสู่การพยายามเข้าใจกัน โดยการเสวนาทางวิชาการ (Discursive Dialogue), สัมพันธ์กันในฐานะที่เป็น “คน” โดยการรับรู้คุณค่าพื้นฐานทั้งหลายของความเป็นคน (การเสวนาแบบมนุษย, Human Dialogue) ตลอดจนการมีความสัมพันธ์ติดต่อ ร่วมมือกันในการทำงานทางสังคม เพื่อพัฒนาสังคม และ ส่งเสริม จรรโลงสันติภาพในสังคมร่วมกัน (การเสวนาทางโลก, Secular Dialogue) นอกเหนือจากรูปแบบของการเสวนา “ภายใน” หรือการเสวนาทางประสบการณ์ชีวิต (Interior Dialogue) ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยประสบการณ์ส่วนบุคคล ที่หนังสือย่อมไม่อาจเป็นสื่อกระทำได้โดยตรง

การศึกษาเรื่อง “คน” ในทฤษฎีของพุทธศาสนาปรากฏใน

ภาคสอง ถึงแม้จะไม่ได้ให้คำตอบที่ชัดเจนว่าคนมาจากไหน โดยมองเพียงว่าคนคือปรากฏการณ์ของชีวิตอย่างหนึ่งในโลกนี้ ที่มีลักษณะพิเศษบางอย่างแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ แต่การศึกษาก็บ่งว่าพุทธศาสนาได้อธิบายอย่างละเอียดหลายแง่มุม ถึงธรรมชาติของคนเพราะ “คนคือเป้าหมายของคำสอน” ดังจะเห็นได้จากหลักเบญจขันธ์, หลักอริยสัจ ๔, หลักปัจจุสมุปบาท, หลักไตรลักษณ์ และหลักกรรม ผู้เขียนได้พยายามศึกษาหลักเหล่านี้ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับตัวคนโดยตรง ซึ่งอาจสรุปได้ว่า แนวความคิดเรื่องคนในพระคัมภีร์ของพุทธศาสนาเป็นแบบจิตนิยม (Idealism) ที่เห็นว่าคนประกอบด้วยกาย (สสาร) กับจิต และแม้ว่าจะเน้นความสำคัญที่จิต แต่ก็มิได้มองข้ามกาย โดยถือว่าเป็นทางหรือเป็นทางออกในการกระทำ จากความคิดเช่นนั้น นำไปสู่ปัญหาเสรีภาพของชีวิตในแง่ที่ว่ากายของคนตกอยู่ภายใต้กฎตามธรรมชาติทั่วไป แต่จิตมีเสรีภาพที่จะเลือกคิดพูด และกระทำ พุทธศาสนามีได้มองว่าชีวิตนี้ ถูกกำหนดโดยสาเหตุหรือสิ่งภายนอกตัวอย่างสิ้นเชิงเช่นที่เข้าใจกันอยู่ตามความเชื่อเรื่องชะตากรรมแบบพินบ้าน มนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกกระทำการต่างๆ และเขาจะต้องรับผิดชอบด้วย (ตามหลักกรรม)

การที่พุทธศาสนาเห็นคนมีความสำคัญทั้งทางกายและจิตนั้น ทำให้คิดได้ว่า “ปัญหาของคนทุกปัญหาควรจะวางโครงการปรับแก้ร่วมกันทั้งทางเศรษฐกิจและศีลธรรมควบคู่กันไป” (น. ๑๐๔) การมุ่งเรียกร้องแต่

ศรัทธาส่วนบุคคลเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ รวมทั้งด้านสังคมอย่างที่ศาสนจักรทำอยู่ จึงเป็นการมุ่งแก้ปัญหาแต่เพียงด้านเดียว. แม้ว่างานศึกษาชั้นนี้จะมีได้ก้าวไปสู่เรื่องมิติทางสังคมของพุทธศาสนาโดยตรง แต่ผลการศึกษารองคน ก็เป็นพื้นฐานที่อาจนำไปสู่ข้อพิจารณาเรื่องศาสนากับสังคมได้อย่างหนักแน่นต่อไป

จากแง่ที่เน้นพิจารณาธรรมชาติของคนเป็นจุดสำคัญ ทำให้พุทธศาสนามีลักษณะมนุษยนิยม (Humanism) ศูนย์กลางของคำสอนคือคน ไม่ใช่พระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นใด เช่นในหลักศาสนาอิสลามและคริสต์ คำว่า “อิสลาม” หมายถึง “การยอมตาม การนอบน้อม หรือยอมจำนนต่ออัลลอฮ์” (น.๑๑๒) อัลลอฮ์ คือ พระเป็นเจ้า ผู้วางแบบแผนกำหนดสิ่งต่างๆ เป็นรูปแบบที่ตายตัว แน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลง “เช่น คนในทุกที่ไม่ว่าในสมัยใดต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ ของชีวิตและโลกตามเงื่อนไข หรือกฎธรรมชาติที่อัลลอฮ์ทรงวางไว้ การเจริญและการเสื่อมสลายของสังคมก็มีแบบแผน มีกฎเกณฑ์ของการนั้นด้วย” (น.๑๑๓) อัลลอฮ์คือผู้ทรงอำนาจสูงสุด สามารถเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่างๆ ในธรรมชาติได้ตามพระประสงค์ คนสามารถเข้าใจเรื่องนี้ได้โดยศึกษาโองการต่างๆ ในคัมภีร์อัล-กุรอาน.

ตามนัยนี้ คนจึงเกิดมาจากการสร้างของพระเจ้า และการดำรงอยู่ของเขา ได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้วตามแบบแผนที่พระเจ้าวางไว้ อิสลามมองว่าคนประกอบด้วยกายกับจิตเช่นเดียวกับพุทธศาสนาแต่จิตของคนเป็น

“รูฮ์” (วิญญาณ) ซึ่งได้รับมาจากพระเจ้า ทำให้คนสูงส่งเหนือสัตว์โลกทั้งปวง จากการที่เน้นพระเจ้าเป็นศูนย์กลางของคำสอน ทำให้พระคัมภีร์เรื่องคนผูกพันกับเรื่องพระเจ้าโดยตลอด นับแต่กำเนิดและธรรมชาติของคน หน้าที่ การดำรงอยู่ จนถึงจุดหมายของชีวิต ล้วนเป็นไปตามการกำหนด และโองการซึ่งแสดงความประสงค์ของพระเจ้า ศรัทธาต่อพระองค์จึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งเราจะพบเห็นได้ง่ายในหมู่ชาวมุสลิม อย่างไรก็ดี แม้จะถูกกำหนดโดยพระเจ้าผู้ประเสริฐ แต่คนก็มีเสรีภาพในระดับหนึ่งที่จะเลือกกระทำการ ซึ่งทำให้เขาสามารถทำชั่วได้ตามเจตนาที่ชั่วร้าย แต่ในที่สุดแล้ว เขาก็จะถูกตัดสินโทษจากอัลลอฮ์

พระคัมภีร์ด้านจักรวาลวิทยาก็สอดคล้องกับความคิดเรื่องคน ในฐานะที่ถูกสร้างโดยพระเจ้าองค์เดียว “เป้าหมายของอิสลามก็คือเป้าหมายของชีวิตทุกชีวิตซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีทางของจักรวาลที่คนอาศัยอยู่ตามกฎเกณฑ์เดียวกัน เป็นสากลที่อัลลอฮ์ทรงกำหนด โดยไม่มีสิ่งใดมาเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น บัญญัติบุคคลหรือชุมชนมีทางเลือกทางเดียวคือยอมรับเป้าหมายนี้ และดำเนินการต่างๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมาย เป้าหมายสูงสุดของชุมชนและของปัจเจกบุคคลเป็นอย่างดีเดียวกันคือการดำรงชีวิตอย่างผาสุกพ้นจากความทุกข์และความหวาดกลัวทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า พัฒนาค้นหาใหม่ คุณลักษณะที่สมบูรณ์ไปด้วยคุณลักษณะตามคุณลักษณะของอัลลอฮ์ (ศีฟาตุลลอฮ์) หรือเป็นคนที่ดีแล้ว (นัฟิซุมญ

มะอินนะฮ์)...” (น. ๑๑๐) คำสอนของอิสลามครอบคลุมชีวิตทุกด้าน รวมถึงสถาบันทางการเมืองซึ่งต้องดำเนินการตามบรรทัดฐานของศาสนา เพื่อสนับสนุนเป้าหมายของศาสนา

คริสตศาสนาในยุโรปสมัยกลางก็ปรากฏลักษณะทำนองเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ใญ่กว่า การศึกษาและการตีความในภาค ๔ กลับต่างออกไป ในขณะที่งานศึกษาสองเรื่องแรกมีลักษณะพรรณนาประกอบ การอธิบายหลักคำสอนต่าง ๆ ของศาสนา งานชิ้นนี้กลับเต็มไปด้วยการทบทวนและตั้งข้อถกเถียง ลักษณะเช่นนี้ทำให้อ่านและชวนติดตามมากกว่า แต่ก็อาจเข้าใจได้ยากสำหรับผู้เริ่มศึกษาตลอดทั้งเรื่อง แสดงความคิดทางปรัชญาประกอบกับประสบการณ์ของบรรดา Mysticians ที่ถ่ายทอดออกมา ซึ่งผู้เขียนเรียกว่าเป็น “การเสวนา” ระหว่างทฤษฎีศาสนากับปรัชญา หรือศรัทธากับเหตุผล

สำหรับคริสตศาสนาทางศูนย์กลาง คำสอนไว้ที่พระเจ้าเช่นเดียวกับอิสลาม คนคือฉายาของพระเจ้า พระองค์ผู้ทรงสรรพานภาพ ได้สร้างสรรพสิ่งขึ้นมา และประทานความสามารถพิเศษให้มนุษย์รู้จักพระเจ้าด้วยตัวของเขาเอง - ในตัวของเขาเอง ทำให้เขาสามารถสำนึกได้ว่า ตัวเขาเองคือทางที่พระเจ้าเปิดเผยพระองค์ในโลกที่พระองค์ทรงสร้างมา ประวัติศาสตร์ของมนุษย์จึงเป็นการ ไขแสดงของพระเจ้านั่นเอง ซึ่งหมายความว่า พระเจ้าทรง “ถ่ายทอด” ความเป็นของพระองค์เองในตัวมนุษย์ - ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ จึงเข้าใจว่าการเป็นฉายาของ

พระเจ้าคือการเป็น “เพื่อน” หรือ “คู่ขา” ที่เปิดเผยความเป็นของพระเจ้า คนกับพระเจ้าจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด จนอาจกล่าวได้ว่า พระเจ้ากับคนนั้นคู่กัน. (น.๑๕๘)

แต่การเข้าใจว่า คนประกอบ ด้วยกายกับจิต (วิญญาณ) นั้น เป็นความเข้าใจที่ผิด ทั้งพระธรรมเก่าและใหม่มิได้กล่าวยืนยันเรื่องนี้เลย จนกระทั่งถึงยุคที่ปรัชญากรีกเริ่มขึ้น และแพร่ไปถึงชาวิวิว ความคิดดังกล่าวจึงปรากฏออกมา แนวคิดเรื่องกาย / จิตจึงเป็นการตีความคริสตศาสนาตามแบบปรัชญากรีก ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อมาในปัญหาความชั่วร้าย (Evil) ที่มองว่ากายเป็นสิ่งชั่ว จิตเป็นสิ่งดี ชัยชนะของความชั่วร้ายเป็นชัยชนะของวัตถุ เป็นแนวคิดในศตวรรษกลางของคริสตศาสนา (น. ๒๐๗) จริง ๆ แล้ว เราต้องเข้าใจธรรมชาติของคนในแง่ความสัมพันธ์กับพระเจ้าเสมอ เพราะคนเป็น “ฉายา” ของพระองค์ คนขึ้นอยู่กับพระเจ้า เป็นบุตรของพระเจ้า และคนที่สมบูรณ์คือคนที่สามารถ “เป็นผู้บริบูรณ์ เหมือนพระบิดาเจ้าสวรรค์” หรือพูดตรง ๆ ก็คือ ความสมบูรณ์ของคนเป็นความสมบูรณ์ของฉายาของพระเจ้า ตามแนวคิดนี้ ความชั่วร้ายจึงไม่ได้อยู่ในกาย ไม่ใช่ผลของวัตถุ เพราะพระเจ้าทรงเป็นผู้ประเสริฐ และทรงสร้างทุกอย่างมาดี ความทุกข์ทรมานและความชั่วร้ายทั้งหลายที่มีอยู่นั้น เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์เอง เป็นสภาพที่เกิดจากการตัดสินใจของมนุษย์เอง เพราะมนุษย์มีเสรีภาพอันเป็นลักษณะประการหนึ่งของพระเจ้า

ดังนั้น มนุษย์จึงสามารถเลือกที่จะคิดกระทำการใด ๆ ได้ แม้แต่การบาปซึ่งเป็นการทรมานมนุษย์ “แปลกแยก” ออกจากธรรมชาติที่ดีของตัวเอง ในฐานะฉายาของพระเจ้า

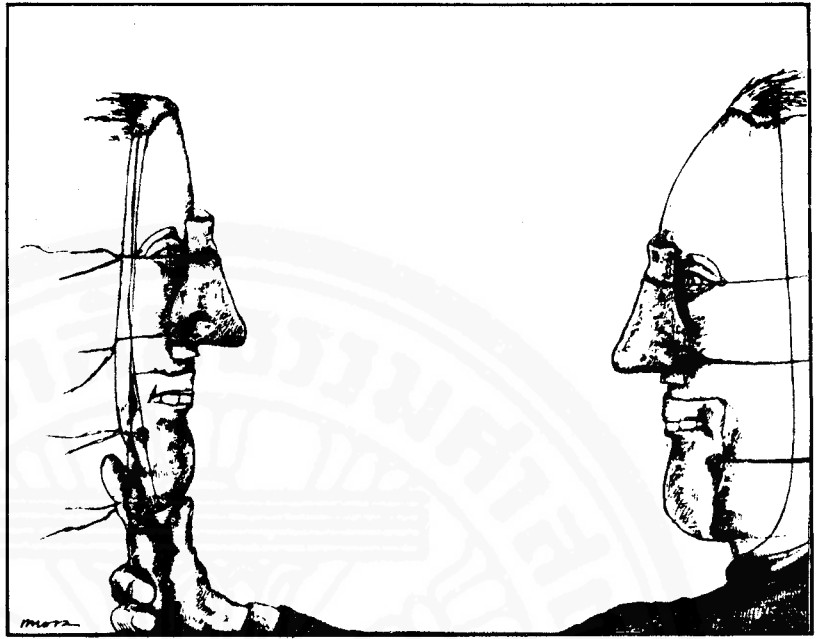
เมื่อคนต่างก็เป็นฉายาของพระเจ้า สร้างที่ประเสริฐ คนจึงควรรักพระเจ้า รักเพื่อนมนุษย์ และรักตัวเอง ความรักทำให้เราสามารถเข้าใจความทุกข์ยากลำบากและความชั่วร้ายได้ พระเยซูเจ้าได้ทรงกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “สิ่งที่ท่านได้กระทำแก่คนใดคนหนึ่ง ในพวกพี่น้องของเราจนถึงแม้จะต่ำต้อยเพียงไร ก็เหมือนได้กระทำแก่เราด้วย” (น. ๒๑๗)

ทั้ง ๆ ที่ศาสนาคริสต์ก็เชื่อในพระเจ้าเช่นเดียวกับศาสนาอิสลาม แต่ผู้เขียนได้เสนอเรื่อง ในลักษณะที่เน้นความสำคัญของมนุษย์มากกว่า ในภาคอิสลาม ข้อเขียนแสดงการมองปัญหาแบบอัตถิภาวนิยม (Existentialism) โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ พระเจ้ากลายเป็นทั้งศูนย์กลางและธรรมชาติของชีวิตมนุษย์เอง พระองค์จึงเป็นจริงในชีวิตในโลก ผู้เขียนได้ยกทฤษฎีของนักทฤษฎีศาสนาค้นคว้าในปัจจุบัณคือ คาร์ล ราเนอร์ ขนมา เป็นตัวอย่างของการตีความตามแนวนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่า ทฤษฎีของคริสตศาสนา ได้มีการพยายามปรับตัวให้เข้ากับบรรยากาศทางความคิด และประสบการณ์ชีวิตในโลกปัจจุบันมากกว่าหลักคำสอนของอิสลามที่ยังคงวางศูนย์กลางส่วนรวมอยู่ที่สภาวะภายนอกตัวมนุษย์เองคือ องค์อัลลอฮ์

ภาค ๕ เป็นการศึกษาวิจัยจริงของศาสนิกชนจากการวิจัยสนามด้วย

วิธีสัมภาษณ์ ซึ่งทำให้เราเห็นถึงช่องว่างระหว่างหลักธรรม คำสอนอันเป็นอุดมคติของแต่ละศาสนา กับการปฏิบัติที่แท้จริงของศาสนิกในศาสนา นั้น ดังที่ผู้ศึกษากล่าวไว้ในภาคสรุปที่ยกมานั้น ยังมีการไตร่ตรองทบทวนต่อไปด้วยว่า :

“ดูจากงานที่ได้ศึกษาเรื่อง “คน” ในพระชนมของศาสนาต่างๆ และการปฏิบัติของศาสนิก จะเห็นได้ว่า ศาสนิกส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าใจถึง “แก่น” ของสังขธรรมทางศาสนา เพราะดูเหมือนจะไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงที่พวกเขาประสบอยู่ทุกวัน ซึ่งเป็นสภาพที่ไม่เหมือนยุคใดในประวัติศาสตร์ตั้งแต่ศาสนานั้นได้เกิดมา ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาไม่เชื่อในศาสนา เพราะศาสนิกส่วนใหญ่ในประเทศไทยยังอ้างเสมอว่าตนเองเป็นศาสนิก ปัญหานั้นอยู่ที่ว่า พวกเขาไม่ทราบว่าศาสนาจะเกี่ยวข้องกับชีวิตทุกแง่ทุกด้านได้อย่างไร ศาสนาจึงเป็นแต่เพียงทางใจสำหรับศาสนิกส่วนใหญ่ และดูเหมือนจะไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว ศาสนาที่แท้จริงไม่ใช่เพียงแต่เครื่องบรรเทาทุกข์ชั่วคราว แต่เป็นแนวทางการปฏิบัติตลอดชีวิตเพื่อความหลุดพ้นทั้งในชีวิตนี้และชีวิตหน้า นอกนั้นในประวัติศาสตร์ของแต่ละศาสนา จะเห็นว่าศาสนาเคยมีบทบาทสำคัญทางอุดมการณ์สำหรับชีวิตความเป็นอยู่ การจัดระบบระเบียบของสังคม...” (น. ๓๓๔) แก่หนึ่งของปัญหานั้นเกิดจากช่องว่างระหว่างศาสนากับสังคมในโลกปัจจุบัน ศาสนาได้กลายเป็นเรื่องเฉพาะสำหรับแต่ละคน โดยไม่ได้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลง

สังคมไปสู่สภาพที่ดีกว่า ทั้ง ๆ ที่ทุกศาสนาต่างสอนให้คนรู้จักสังคัมในอุดมคติที่สงบสุข ยุติธรรมและเสมอภาค เต็มไปด้วยความรัก เมตตา และยังเสนอวิธีการปฏิบัติเพื่อสร้างสังคัมดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น “อาณาจักรของพระเจ้า” ในคริสตศาสนา, “รัฐอิสลาม” ในอิสลาม หรือ “สังคัมแบบสงฆ์” และ “สังคัมพระศรีอาริย์” ของพุทธศาสนา ปัญหาของเรื่องนี้ในพระชนมของผู้เขียนอยู่ที่ตัวบุคคลเองและสภาพสังคัมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงสู่อุดมคติดังกล่าว ศาสนิกจะตั้งรู้จักมองปัญหาสังคัมอย่างจริงจัง ต้องมีจิตสำนึกในสภาพสังคัมที่แท้จริง และเชื่อมโยงสำนึกดังกล่าวเข้ากับหลักธรรมทางศาสนา “ซึ่งไม่ได้สอนให้แต่คนหลุดพ้นคนเดียว แต่ต้องการสร้างสังคัมที่เป็นธรรม สังคัมที่เอื้ออำนวยให้ศาสนิก และคนทุกคนในสังคัมสามารถเป็นศาสนิกได้อย่างแท้จริงโดยไม่แยก “จิต” จาก “วัตถุ”

“ธรรม” ออกจาก “โลก”, ปัญหาสังคัมออกจากปัญหาศาสนา หรือแยกศาสนาออกจากสังคัม เหมือนกับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน” (น. ๓๔๐)

ในแง่ของ การเสวนาทางวิชาการดังกล่าวข้างต้น กล่าวได้ว่าหนังสือประสบผลสำเร็จทีเดียว ผลงานทุกชิ้นล้วนมีคุณภาพ น่าสนใจและให้ความรู้ที่จะก่อความเข้าใจกัน ระหว่างศาสนา แต่ในแง่อื่น ๆ ยังมีข้อน่าสงสัยอยู่บางประการ ในการเสวนาทางโลก เพื่อความสัมพันธ์ ร่วมมือกันในการทำงานทางสังคมนั้น จำเป็นต้องเข้าถึงรายละเอียดของหลัก “เอกภาพในความแตกต่างหลายหลาก” ความร่วมมือในกิจการหนึ่ง ๆ จะเป็นไปบนหลักธรรมอันใดของแต่ละศาสนา? อุดมการณ์ทางศาสนาสามารถปรับเข้ามาเป็นอุดมการณ์ทางสังคัมในทางปฏิบัติได้หรือไม่ อย่างไร? ในชุมชนที่ประกอบด้วยศาสนิกของหลายศาสนาเช่น ในสังคัมสมัยใหม่นี้ จะวางอุดมการณ์ทางสังคัมอย่างไรเพื่อ

ให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของแต่ละศาสนา? เหล่านี้เป็นตัวอย่างของปัญหาที่จำเป็นต้องตอบในทางปฏิบัติ

ส่วน การเสวนาแบบมนุษย์ อันเป็นแก่นสำคัญของการศึกษาในหนังสือเกี่ยวกับพระศนะของสามศาสนา ซึ่งอาจมองได้ว่าแคบเกินไปหากเราต้องการรู้จัก “คน” ในแง่ที่มากกว่าการที่เขาเป็น “ชาวพุทธ” “ชาวมุสลิม” หรือ “ชาวคริสต์” ดูเหมือนภาคสรุปจะมุ่งไปที่เรื่องของสังคมจนละเลยการขยายประเด็นเข้าสู่เรื่องอื่น ปัจจุบันนี้ แนวการมองปัญหาธรรมชาติมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงไปจากแบบเดิมเช่นของศาสนาเหล่านี้ไม่น้อย ตัวอย่างเช่นขณะที่หลักศาสนาแม่แนว โนม์จะมองว่ามนุษย์ทุกยุคสมัยล้วนเหมือนกันหมด ประวัติศาสตร์ของคนก็เหมือนกันหมดซึ่งทำให้เห็นว่าธรรมชาติของคนมีลักษณะตายตัวหยุดนิ่งไม่เปลี่ยนแปลง ธรรมชาติสมัยใหม่กลับมีแนว โนม์อีกแบบหนึ่ง การสังเกตพิจารณาประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติทำให้เราพบว่า คนในยุคของเราแตกต่างจากคนในยุคก่อนๆ มากเสียจนไม่อาจที่ทักตัวเองง่าย ๆ ได้ว่า คนในทุกยุคสมัยล้วนมีลักษณะร่วมที่เป็นแก่นของ “ธรรมชาติมนุษย์” ในศตวรรษนี้ แนวการมองปัญหาทางประวัติศาสตร์ ได้ถูกผลักดันอย่างมากในการศึกษาวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรม การศึกษาคนยุคโบราณได้เปิดเผยถึงความแตกต่างของชนบทรวมเนียม ค่านิยม ความรู้สึกและความคิดอันหลายหลาก ทำให้บรรดานักมานุษยวิทยาจำนวนมากบรรลุถึงแนว

คิดว่า คนเกิดมาเหมือนกับกระดาษที่ว่างเปล่า ซึ่งจะคอยให้แต่ละวัฒนธรรมบันทึกบทบัญญัติของมันลงไป นอกจากนี้ ทฤษฎีวิวัฒนาการยังช่วยเสริมความคิดนี้ด้วย เมื่อนั้นทำทฤษฎีพลของแนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์โดยแสดงว่า สิ่งมีชีวิตทั้งปวงล้วนอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ นี่เป็นตัวอย่างปัญหาในแง่หนึ่งที่เราต้องพิจารณา นอกเหนือจากเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น การมองธรรมชาติมนุษย์แบบตายตัวนั้น มีผลดีผลเสียอย่างไร แค่นั้น? หรือจริงๆ แล้ว มนุษย์ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าเป็น “ธรรมชาติ” ร่วมกันเลย? ปัญหาจิต / กายได้รับการพิจารณาอย่างไรในปัจจุบัน? แล้วปัญหาเสรีภาพเป็นอย่างไร? เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ภายในสังคมบริโภคนิยมหลัก “การมี” เป็นแบบวิถีชีวิตนี้ ความพยายามที่จะให้บุคคลหวนคิดถึงเรื่องของตัวชีวิตเองบ้างนับเป็นสิ่งสมควร คิดที่ว่า “จงรู้จักตัวเอง” ได้เป็นหลักความคิดของคนทั้งตะวันตกและตะวันออกมาแต่โบราณจวบจนปัจจุบัน และหนังสือเล่มนี้ก็สามารถเป็นบันไดขั้นหนึ่งสำหรับผู้อ่านทั่วไปได้ หนังสือได้บรรลุวัตถุประสงค์หลายประการของมันดังกล่าวข้างต้น ในระดับหนึ่งและคงทำหน้าที่ของมันมิได้เสียถึง ได้สำเร็จด้วยคือการกระตุ้น ให้ผู้อ่านรู้สึกสำนึกถึงปัญหาต่างๆ ที่มันเกี่ยวข้องกับในฐานะที่เป็นอาหารของความคิด แล้วหลังจากปิดหนังสือ ท่านอาจถามตัวเองว่า “เราคิดอย่างไรกับปัญหาเหล่านี้?”

เฉลิมเกียรติ ศิวินวล
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อ่าน

โลกหนังสือ

ทุกเดือน

เหมือนอ่านหนังสือทั่วโลก

ลัทธิ ลัทธิลัทธิ
บรรณาธิการ

๔. ประชาธิปไตยในอเมริกา เล่ม ๑

๑๐๐.- ๕๐.-

แปลโดย วิจารณ์ ตูยานนท์

แปลจาก De la Democratic en Amerique

ของ Alexis de Tocqueville

๕. ประชาธิปไตยในอเมริกา เล่ม ๒

๑๐๐.- ๕๐.-

แปลโดย วิจารณ์ ตูยานนท์

แปลจาก De la Democratic en Amerique

ของ Alexis de Tocqueville

๖. ข้าราชการในเศรษฐกิจไทย

๓๕.- ๑๘.-

แต่งโดย อัมมาร์ สยามวาลา

๗. รักเมืองไทย เล่ม ๒

๖๐.- ๓๐.-

ในเล่มมีบทความที่น่าสนใจทางด้านเศรษฐศาสตร์การเกษตรและการพัฒนาชนบท, เศรษฐศาสตร์การเงินและการธนาคาร, เศรษฐศาสตร์การคลัง, เศรษฐศาสตร์การศึกษา, และเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ

บรรณาธิการโดย รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์ และ ณรงค์ชัย อัครเศรณี

๘. กรุงเทพ

๑๕.- ๘.-

บรรณาธิการโดย ชลธิรา กลัดอยู่

๙. น.ม.ส.

๑๕.- ๘.-

บรรณาธิการโดย สุวรรณ เกียรติไกรเพชร

๑๐. ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย

๑๘.- ๘.-

แต่งโดย สุพรรณิ เวราทร

๑๑. Barriers and Bridges for Rural Development

๑๒๐.- ๖๐.-

แต่งโดย Nicholas Barnett

๑๒. จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์ ๗

๘.- ๔.-

การลดราคาหนังสือของมูลนิธิโครงการตำราฯ นี้จะเริ่มตั้งแต่ ๑ กรกฎาคม - ถึง ๓๐ กันยายน โดยจะเปิดขายหนังสือที่

สำนักงานมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

เลขที่ ๔๑๓/๓๔ ถ. อรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๗ โทร. ๔๒๔๕๗๖๘

หรือจะสั่งซื้อทางไปรษณีย์ได้โดยส่งจ่ายตัวแลกเงินไปรษณีย์หรือธนาคัติ ถึง
คุณสุษัญญา เปี่ยมจินดา ป.ณ. หน้าพระลาน กรุงเทพฯ ๒ (พร้อมค่าส่งท่านละ ๔.๐๐ บาท)

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาคารอเนกประสงค์ ชั้น ๕ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถนนพระจันทร์ กรุงเทพฯ ๑๒
โทร. ๒๒๓-๕๒๓๒, ๒๒๑-๖๑๓๑ ถึง ๘๐ ต่อ ๒๗๗

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นหน่วยงานหนึ่งในโครงการสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย (๑) สำนักพิมพ์ (๒) โรงพิมพ์ และ (๓) ศูนย์หนังสือ โดยสำนักพิมพ์ทำหน้าที่พิจารณา จัดหา และเตรียมต้นฉบับส่งโรงพิมพ์ โรงพิมพ์ทำหน้าที่ผลิตส่งพิมพ์ตามความต้องการของสำนักพิมพ์ รวมทั้งงานพิมพ์อื่น ๆ ของมหาวิทยาลัยด้วย และศูนย์หนังสือทำหน้าที่จัดจำหน่ายหนังสือของสำนักพิมพ์และอุปกรณ์การศึกษาอื่น ๆ

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พัฒนาจากแผนกคำสอนของมหาวิทยาลัย เพื่อให้มีความคล่องตัวในการดำเนินงานและตอบสนองความต้องการของสังคม จึงได้ดำเนินงานในรูปของสำนักพิมพ์อย่างเป็นทางการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นต้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน คือ

๑. ส่งเสริมให้มีการแต่ง แปล เรียบเรียง ฯลฯ ตำรา คำสอน ผลงานวิจัย เอกสารประกอบการศึกษา และหนังสืออื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อวิชาการหรือสังคม
๒. ส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์หนังสือและเอกสารดังกล่าว โดยให้มีมาตรฐานทั้งด้านวิชาการและด้านเทคนิคการจัดพิมพ์หนังสือ
๓. ส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากหนังสือและเอกสารดังกล่าว ด้วยการเผยแพร่ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

ในด้านกรดำเนินงานนั้น สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งมีรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการเป็นประธานกรรมการ ทำหน้าที่วางแผนและควบคุมการดำเนินงาน และมีผู้จัดการสำนักพิมพ์เป็นผู้บริหารงานของสำนักพิมพ์ให้เป็นไปตามนโยบายและแผนงานที่กำหนด ขณะนี้สำนักงานอยู่ในอาคารอเนกประสงค์ ชั้น ๕ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปฏิบัติงานในเวลาราชการ

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กำหนดประเภทของหนังสือที่จัดพิมพ์เป็น ๔ ประเภทคือ หนังสือตำรา หนังสือประกอบการบรรยาย หนังสือรวมบทความประกอบการศึกษา และหนังสือทั่วไป ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๒ จนถึงขณะนี้ (มิถุนายน ๒๕๒๔) ได้ผลิตหนังสือออกมาแล้วจำนวน ๔๕ รายการ

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยินดีรับพิจารณาต้นฉบับแต่ง แปล แปลและเรียบเรียงทั้งจากอาจารย์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจากบุคคลนอกมหาวิทยาลัย ท่านจะติดต่อกับสำนักพิมพ์ได้ในเวลาราชการ ตามสถานที่ติดต่อข้างต้น และท่านจะส่งชื่อหรือชื่อหนังสือของสำนักพิมพ์ได้ที่ ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาคารอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การสำรวจความคิดเห็น

สมาชิกปีละ ๕๐ บาท
ท่านจะได้รับ

————— วรรณคดี ๑๐ ปี —————

————— ฟรี —————

วรรณคดีสมบูรณ์
ที่สุดทางวิชาการ

ควบคุมโดย

นวนฉวี สุธรรมวงศ์

บรรณารักษ์ห้องสมุด

เศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โปรดสมัครเป็นสมาชิกแต่บัดนี้

ส่งเช็คไปรษณีย์-ธนาคาร

ส่งจ่าย ปลน. หน้าพระลาน

ในนามผู้จัดการ

ประนอม โขวินวิวัฒน์

โครงการวารสารธรรมศาสตร์

ตึกอเนกประสงค์ ชั้น ๕

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กทม. ๒

โทร. ๒๒๑-๖๑๑๑-๒๐ ต่อ ๒๓๗

การสำรวจความคิดเห็น

ฉบับธันวาคม

วิเคราะห์

รัฐวิสาหกิจไทย ๗๑ แห่ง

นำทีมโดย

สังเวียน อินทรวิชัย,

วีรวัฒน์ กาญจนดุล,

วุฒิพงษ์ เพ็ญจริยวัฒน์,

ฉันทลักษณ์ ณ บ่อมเพชร

บรรณาธิการแถลง

ภายหลังการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ และ ๒๕๐๑ แล้ว รัฐบาลเผด็จการทหารบกในสมัยนั้น ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการ “พัฒนาเศรษฐกิจ” เป็นอย่างมาก โดยเริ่มจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกเป็นต้นมา (ฉบับที่หนึ่ง ๒๕๐๔-๐๕, ฉบับที่สอง ๒๕๑๐-๑๔, ฉบับที่สาม ๒๕๑๕-๑๕, ฉบับที่สี่ ๒๕๒๐-๒๕) นั้น รัฐบาลได้ระดมกำลังจากมันสมองทางด้านเศรษฐศาสตร์ ในยุคนักวิชาเศรษฐศาสตร์เฟื่องฟูเป็นที่สุด ได้รับความช่วยเหลือในด้านเงินทุนที่จะสร้างนักวิชาการและสถาบันเงินทุนเหล่านั้นได้จากทั้งภายในประเทศและต่างประเทศโดยเฉพาะจากสหรัฐอเมริกา ตัวอย่างของความสำเร็จที่มุ่งไปยังสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์ จะเห็นได้อย่างชัด ในการสร้างคณะเศรษฐศาสตร์ขึ้นมาในช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐ คือ ๒๕๑๐ คณะเศรษฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นคณะเล็ก และไม่มีความสำคัญเมื่อเทียบกับคณะนิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ หรือคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี แต่ภายในเวลาไม่กี่ปีภายใต้การนำของ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และภววิสัยที่กล่าวมาแล้วนั้น คณะเศรษฐศาสตร์ได้สร้างตัวขึ้นมาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ (บางส่วน) กลายเป็นคณะที่ใหญ่โตอย่างเห็นได้ชัด มีอาจารย์ประจำในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกจากประเทศตะวันตกเฉลี่ยกับจำนวนนักศึกษาเกือบจะเป็นสัดส่วนที่น่าพึงพอใจที่สุดในโลก สมัยนั้นมีคนกล่าวว่าเศรษฐศาสตร์เป็นคิง

แต่การพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลไทยตั้งแต่นั้นมา ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลให้กับสังคมไทย ในด้านหนึ่งการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้เกิดการขาดความสมดุลกับภาคเกษตรกรรมของประเทศ ความแตกต่างที่ชัดเจนมากคือเมือง กับชนบท ในเมืองเติบโตขึ้นทั้งทางธุรกิจ เทคโนโลยีทันสมัย การศึกษาในระดับสูงกล่าวได้ว่าภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ สิ่งที่ย้ายตัวอย่างชัดเจนมากก่อนหน้านั้นคือ การศึกษา

ในระดับอุดม มหาวิทยาลัยเกิดขึ้นมากมายทั้งในส่วนกลาง และเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ จำนวนนิสิตนักศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อาจจะถูกกล่าวได้ว่าพลอันสำคัญที่เห็นได้ชัดจากการพัฒนาประเทศคือ การเกิดขึ้นของ “คนกลุ่มใหม่” ในสังคมไทย เป็นกลุ่มคนที่มั่งคั่งร่ำรวยอยู่ในเมือง มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจ จากการเติบโตของเศรษฐกิจภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และส่วนหนึ่งได้รับการศึกษาระดับสูงจากมหาวิทยาลัยภายในประเทศ

ในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ ๒๕๑๐ “คนกลุ่มใหม่” เริ่มตั้งคำถามซึ่งไม่อาจจะหาคำตอบได้จากสังคม และระบบการศึกษาในขณะนั้น (ซึ่งในหลาย ๆ ด้านยังจมปลักอยู่กับแนวความคิดเดิม ในขณะที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว) ดูจะเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ว่า สังคมที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อมักจะตั้งคำถามเกี่ยวกับอดีตของตนมากเป็นพิเศษ สังคมไทยนับแต่ยุคจอมพลสฤษดิ์เป็นต้นมา ประสบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ในขณะที่อนาคตของสังคมไทยดูสับสนไม่แน่นอน เพราะฉะนั้นดูเหมือนว่าวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาที่พยายามอธิบายความเป็นมาในอดีตของคนในสังคม จึงหลีกเลี่ยงหาบทที่จะตอบปัญหาความสับสนไม่ได้ แต่วิชาประวัติศาสตร์ที่มุ่งการเรียนการสอน ที่ผ่านมากลับวนเวียนอยู่แต่ในเรื่องราวของผู้ปกครองให้ภาพของคนกลุ่มเดียว นอกจากนั้นยังเป็นภาพหยดหนึ่ง แห่งแลดูขาดความมีชีวิต และไม่มีการพัฒนา อาจจะถูกกล่าวได้ว่าสภาพดังกล่าวจึงไม่อาจจะไขความมืดมัวเกี่ยวกับอดีตของคนกลุ่มใหม่ให้ชัดเจนได้ ความคับข้องใจมีส่วนผลักดันให้เกิดการทบทวนถึงฐานะของวิชาประวัติศาสตร์ และที่สำคัญที่สุดคือตัวนักประวัติศาสตร์ ความคิดของนักประวัติศาสตร์ รวมทั้งงานของนักประวัติศาสตร์ หรือที่เรียกรวม ๆ ได้ว่า “ปรัชญาประวัติศาสตร์” และ “ประวัติศาสตร์นิพนธ์”

และนี่ก็เป็นที่มาของการทวารสารธรรมศาสตร์ ให้ความสนใจทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านหนึ่งก็มาจากการต้องการใน

วงการศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เอง ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักศึกษาที่ให้ความสนใจเรียนวิชาประวัติศาสตร์เพิ่มขึ้นอย่างเป็นประวัติการณ์ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนนักศึกษาเลือกวิชาประวัติศาสตร์สมัยใหม่เป็นวิชาเลือกเสรี) อีกด้านหนึ่งก็เพื่อเป็นการตอบสนองการตั้งคำถามเกี่ยวกับอดีตของสังคมไทย โดยส่วนรวม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้ความสำคัญกับวิชาประวัติศาสตร์อย่างมากเมื่อมีการก่อตั้งคณะศิลปศาสตร์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ในสมัยของศาสตราจารย์อดุล วิเชียรเจริญ และมีสุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นคนหนึ่งในบัณฑิตศิลปศาสตร์ทางประวัติศาสตร์รุ่นแรก

เมื่อเริ่มแรกนั้นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้นำหน้าทางวิชาการโดยการเสนอวิชาใหม่ขึ้นในประเทศไทยเป็นครั้งแรกคือ “ประวัติศาสตร์นิพนธ์” และปัจจุบันนับแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ ก็ได้เสนอวิชาใหม่อีกวิชาหนึ่งคือ “ปรัชญาประวัติศาสตร์” การมีวิชาทั้งสองทำให้การเรียนประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แตกต่างกับสถาบันอื่นๆ ในประเทศไทย และก็เป็นที่น่ายินดีว่าขณะนั้นสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้หันมาสนใจวิชาด้านนี้เพิ่มขึ้น

“ประวัติศาสตร์นิพนธ์” ซึ่งเราแปลมาจากคำ Historiography นั้น มีความหมายหลายประการ ในความหมายหนึ่งหมายถึง “ศิลปงานการเขียนประวัติศาสตร์” ในอีกความหมายหนึ่ง หมายถึง “ผลของการเขียนประวัติศาสตร์โดยพิจารณาจากด้านภาษาสำนวนโวหาร” และในอีกความหมายหนึ่ง ก็หมายถึง “ประวัติของการเขียนประวัติศาสตร์” ดังนั้น “ประวัติศาสตร์นิพนธ์” ก็เป็นวิชาที่หมายถึงงานการเขียนประวัติศาสตร์โดยทั่วไป เป็นการเน้นการทำงานของนักประวัติศาสตร์ในแง่ที่ว่ามีความรู้อะไรเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และสื่อความหมายของความรู้ออกมาได้อย่างไร

ส่วน “ปรัชญาประวัติศาสตร์” หรือ philosophy of history นั้น อาจมีความหมาย ๒ ประการดังนี้ คือ หนึ่ง หมายถึง “ความพยายามที่จะอธิบายหรือตีความกระบวนการทางประวัติศาสตร์ทั้งหมด” หรือ สอง หมายถึง “ลักษณะพื้นฐานของประวัติศาสตร์ในแง่ที่ว่าป็นวิชาหนึ่งของความรู้ของมนุษย์” ดังนั้นในความหมายแรกของ “ปรัชญาประวัติศาสตร์” นี้จะเป็นความหมายที่กว้างใหญ่มาก กล่าวคือเป็นปรัชญาที่ต้องการเสาะแสวงหาสาเหตุหรือต้นเหตุของกระบวนการประวัติศาสตร์ทั้งหมด ว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และจะเดินไปถึงจุดไหน นักปรัชญาสำคัญด้านนี้จะมีคนเช่น วิกโก, เฮเกล, มาร์กซ์, เป็นต้น หรือคนในยุคปัจจุบันเช่น ทอยน์บี ซึ่งต่างต้องการอธิบายกระบวนการทางประวัติศาสตร์ “ทั้งหมด” ส่วนความหมายที่สองนั้นเป็นการจำกัดวงลงมาให้แคบเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์มากกว่า เมื่อเป็นดังนี้เราก็อาจพูดได้ว่า “ประวัติศาสตร์นิพนธ์” เกี่ยวข้องกับการเขียน ในขณะที่ “ปรัชญาประวัติศาสตร์” เกี่ยวข้องกับความคิด และดูเหมือนว่าทั้งสองด้านนี้จะแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ยากยิ่ง

เมื่อกล่าวถึงกรณีของไทย เราอาจจะพูดไม่ได้เต็มปากนักเกี่ยวกับด้าน “ปรัชญาประวัติศาสตร์” (สมัยใหม่โดยนับตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ เป็นต้นมา) แต่กระนั้นก็ตามงานทางด้านความคิดก็สะท้อนให้เห็นอยู่เสมอจากแวดวงประวัติศาสตร์ ดังเช่นงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ หลวงวิจิตรวาทการหรือจิตร ภูมิศักดิ์ วารสารธรรมศาสตร์เคยเสนอผลงานในด้านการศึกษาความคิดแบบขนานมาบ้างแล้ว เช่น บทความของ กอบกือ สุวรรณทัต-เพ็ชร “การเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม : พิจารณาหลวงวิจิตรวาทการ” วารสารธรรมศาสตร์, ๖ : ๑ (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๑๕) และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์, “งานเขียนทางด้านประวัติศาสตร์ของสังข์ พัธโนทัย” วารสารธรรม-

ศาสตร์ , ๘ : ๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๒๒) เป็นต้น

ในฉบับนี้เราตั้งใจให้การศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ทั้งทางด้านการศึกษาและด้านความคิด เพื่อตอบคำถามบางอย่างของสังคมไทย ทั้งนี้เพราะการเข้าใจประวัติศาสตร์ช่วงใดช่วงหนึ่งนั้น สามารถจะเข้าใจได้ดีกว่าหากทราบถึงความคิดและวิธีการเขียนของนักประวัติศาสตร์นั้นๆ ไม่ว่าจะเป็่นนักประวัติศาสตร์อาชีพหรือนักประวัติศาสตร์สมัครเล่น ดังที่เราได้นำการศึกษาเกี่ยวกับ ชัย เรื่องศิลป์, รอง ศยามานนท์, แลมสุข นุ่มนนท์, นิธิ เอียวศรีวงศ์, ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, และไพโรจน์ โพธิ์ไพโร มาเสนอในที่นี้

บทความดังกล่าวเหล่านี้ เป็นผลงานของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งได้ศึกษาและทำรายงานในวิชา "ปรัชญาและระเบียบวิธีวิจัยประวัติศาสตร์" เมื่อปีการศึกษา ๒๕๒๑ บทความเหล่านี้แม้จะมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง แต่ก็เชื่อว่าการนำมาจัดพิมพ์ครั้งนี้ จะช่วยกระตุ้นความสนใจทางด้านประวัติศาสตร์ เช่นนี้ให้มากขึ้น และยังเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษานักเขียนใหม่ๆ อีกด้วย อาจจะเป็นไปได้ที่ว่าบทความเหล่านี้จะช่วยเสนอแนะปัญหาบางประการว่า ทำไมในปีตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๑๐ เป็นต้นมา สังคมไทยถึงได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับอดีตมากมาย คำถามแบบนี้อาจมาจากคำถามง่ายๆ ที่ว่า วิชาประวัติศาสตร์น่าเบื่อ มีแต่ท่องจำไม่เห็นว่าจะเรียนไปแล้วจะช่วยให้ได้อะไรในสังคมได้เลย คำถามเหล่านี้มีความหมายเป็นคำถามโดยนัยของมันเป็นด้านหนึ่งเป็นการปฏิเสธวิชาประวัติศาสตร์เท่าที่เป็นมา อีกด้านหนึ่งเป็นการมองหาความคิดและการเขียนประวัติศาสตร์ในแนวใหม่

กองบรรณาธิการวารสารธรรมศาสตร์ต้องขอขอบคุณท่านผู้อ่านและสมาชิกที่ให้การต้อนรับผลงานของกองบรรณาธิการชุดนี้อย่างคับคั่ง จากการที่ฉบับ "ปรัชญาและสังคม" ได้จำหน่ายหมดไปอย่างรวดเร็ว และจากการที่สมาชิกได้เพิ่มจำนวนขึ้นอีกกว่า ๔๐๐ ท่านในเวลา ๓ เดือนที่ผ่านมา อันนี้เป็นกำลังใจทำให้เราทำวารสารนี้ต่อไป แม้ว่าปัญหาเรื่องเงินทุนสนับสนุน การหาบทความและบทวิจารณ์จะเป็นสิ่งที่เรายังแก้ไขไม่ได้ก็ตาม อนึ่ง คำวิจารณ์จากท่านผู้อ่านส่วนหนึ่งที่ต้องการให้วารสารธรรมศาสตร์มีลักษณะหลากหลาย ไม่จำกัดอยู่กับสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งนั้น เราขอรับด้วยความยินดี ในฉบับนี้แม้จะหนักทางด้านประวัติศาสตร์ไปหน่อย แต่เราก็พยายามสอดแทรกบทความ

ทางด้านรัฐศาสตร์เข้ามา ดังที่จะเห็นได้จากบทความเกี่ยวกับ กอ.รมน. ของทักษ์ เถลิ้มเต็ยธม นักรัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อดีตรองโฆษกรัฐบาลเปรมหนึ่ง ซึ่งส่งมาโดยตรงจากสหรัฐอเมริกา ในวารสารเล่มต่อไป เราจะพยายามให้มีลักษณะหลากหลายมากกว่านี้ แม้จะรักษาก้นของวารสารแต่ละฉบับไว้เฉพาะสาขาวิชาหรือประเด็นใดประเด็นหนึ่งก็ตาม เราขอถือโอกาสนี้แจ้งให้ท่านผู้อ่านทราบถึงโครงการงานของเราอย่างคร่าวๆ คือ วารสารธรรมศาสตร์ ฉบับเดือนกันยายนจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ "เศรษฐกิจไทย" ซึ่ง รังสรรค์ ธีระพันธ์ กำลังรับหน้าที่รวบรวมบทความอยู่อย่างขมุกขมู้น และเราก็จะมีบทความทางด้านจิตวิทยา เกี่ยวกับปัญหาทางเพศรอยแปด ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องที่ทุกคนจะต้องเผชิญแต่ไม่กล้าที่จะนำมาถกเถียงกันบ่อยครั้งนัก ส่วนในฉบับเดือนธันวาคมนี้ จะเป็นการวิเคราะห์ "รัฐวิสาหกิจ" ของไทยอย่างไม่เคยมีใครทำมาก่อน โดยมีทีมงานส่วนใหญ่จากคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาทิเช่น สว่างเวียน อินทวิชัย และณัฐพลชัย ณ บัอมเพอร์ ซึ่งได้ใช้เวลาในการรวบรวมบทวิเคราะห์มาเสนอต่อท่าน

นอกจากนี้เรายังได้วางแผนงานข้ามปีไว้ว่า ในฉบับมีนาคม ๒๕๒๕ จะเป็นการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยด้านต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับบรรยากาศของการฉลองครบรอบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนฉบับมิถุนายน ๒๕๒๕ นั้น เราตั้งใจจะทำการประเมิน "การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕" ที่เวียนมาครบ ๕๐ ปี ในฉบับนี้ นักวิชาการหลายท่านได้ตกลงที่จะทำงานล่วงหน้าให้กับเรา เช่น ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ทักษ์ เถลิ้มเต็ยธม, และ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

เราขอแถลงเพิ่มเติมอีกว่า ธรรมนูญ ๑๐ ปี ของวารสารธรรมศาสตร์ ที่ได้สัญญาไว้กับสมาชิกประจำปีนี้ บัดนี้ นवलวิ สุธรรมวงศ์ บรรณาธิการแห่งห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ดำเนินการจัดทำแล้ว และเชื่อว่า ธรรมนูญ ๑๐ ปี นี้จะเป็นธรรมนูญสมบูรณ์ที่สุดทางวิชาการของไทย เราจะแจกให้กับสมาชิกหรือผู้สมัครเป็นสมาชิกภายในปีนี้ พร้อมๆ กับวารสารธรรมศาสตร์ ฉบับธันวาคมอย่างแน่นอน

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
สุภาภรณ์ จรัสพันธ์

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์
๘๔๗ ถนนอรุณอมรินทร์ ตรงข้ามตึกผู้บายนอก โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร โทรศัพท์ ๔๑๑-๑๕๒๑
นายสุจิตต์ วงษ์เทศ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๒๔